יודען, געדענקט, אַז דער קאַמף געגען די רדיפות אויף יודען אין דייטשלאַנד דויערט!

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 30 גראָשען

היינט 22 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 301	Łódź, Piątek, 27 grudnia 1935	דרייצעהנטער יאהרגאנג	לאדז, פרייטאג א׳ טבת תרצ״ו	№ 301

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71.

דיסקוסיע איבער דער אויסערליכער פאליטיק

הויבט זיך היינט אז אין פראנצויזישען פארלאמענט

פאריז, 26 (ספ. טעל.)

די דעבאטען אין סענאט איבער דעם געזעץ וועגען פאשיסטישע ליגעס זענען פארגעקומען א גאנצען פריהמארגען פון ערב די חגאות און אויך דעם צווייטען טאג פון די חגאות. די גרעסטע פער־אינטערעסירונג האט ארויסגערופען די זיצונג פון מיניסטערען־ראט, ווי אויך די דעבאטען, וואס זענען פארגעקומען סיי אין סענאט ווי אויך אין דער דע־פוטאטען־קאמער.

די גרעסטע פעראינטערעסירונג האט ארויסגע־רופען די שטעלונג פון מיניסטער העריא צו דער עקספאזע פון פרעמיער לאוואל, וואס ער האט גע־זאלט האלטען אויף דער היינטיגער זיצונג פון מינים טארען־ראט וועגען דער אויסערליכער פאליטיק.

„עקא דע פארי” האט היינט אינפארמירט, אז העריא זאל פאדערן פון לאוואל׳ן, דאס ער זאל אין א געוויסער מאס מילדערן דעם טאן און זאל ארויס טרעטען מיט א „הונדערט פראצענטיגען זשענעווער” רעדע. מען האט דעריבער ערווארט, אז די זיצונג פון מיניסטארען־ראט וועט געדויערן א פאר שעה. עס האט דעריבער ארויסגערופען די אלגעמיינע פער־וואונדערונג און בריטע קאמענטארען דער פאקט, וואס די זיצונג האט געדויערט קוים א שעה.

דער אפיציעלער קאמוניקאט וועגען דער זיצונג פון מיניסטארען־ראט שטעלט פעסט, אז פרעמיער לאוואל האט געהאלטען א גרעסערע עקספאזע וועגען דער אויסערליכער פאליטיק, נאך וועלכער עס איז אבער נישט פארגעקומען קיין דיסקוסיע. די רעגי־רונג האט נאר בעשלאסען צו שטעלען די פראגע ווער־גען צוטרוי אין פאל ווען דער פארלאמענט וועט ווע־לען מאכען וועלכע עס איז אויסבעסערונגען אין געזעץ וועגען די ליגעס, וואס איז אנגענומען געווא־רען אין סענאט.

די גרעסטע סענסאציע האט אבער ארויסגערו־פען דער פאקט וואס העריא איז באלד נאך דער זי־צונג פון מיניסטארען־ראט אוועקגענומען געווארען פון פרעזידענט. דאס געשפרעך איז פארגעקומען אונטער א שטארקער דיסקרעציע.

פאריז, 26 (ספ. טעל.)

סיי דער סענאט ווי אויך די דעפוטאטען קאמער האבען היינט בעטראכט דעם פראיעקט פון נאווע־ליזאציע פון געזעץ וועגען רעקרוטען, וואס פיהרט איין א צוויי־יאהריגען מיליטער־דינסט.

שבת וועט אין פארלאמענט בעטראכט ווערען די פראגע וועגען די פאשיסטישע ליגעס. די דיסקו־סיע איבער דער אויסערליכער פאליטיק, וואס ווערט ערווארט מיט גרויס פעראינטערעסירונג, וועט זיך אנהויבען מארגען נאכמיטאג.

פאריז, 26 (ספ. טעל.)

עס האט זיך געדוכט, אז די נאוועלע צום רעק־רוטען־געזעץ וועט אנגענומען ווערען דורכ׳ן פאר־לאמענט אהן שום שוועריגקייטען, אבער פלוצלינג איז געשעהן א אינצידענט, וואס האט געקענט האַ־בען בעדייטענדע פאליטישע קאנסעקווענצען.

קריגס־מיניסטער פאברי איז שארף ארויסגע־טרעטען געגען דער קאמוניסטישער אגיטאציע אין דער ארמעע. דאן האט מיניסטער פאברי בעגרינדעט די נויטווענדיגקייט פון געזעץ צו פערגרעסערן די פראנצויזישע ארמעע צוליב די אינטענסיווע דייטשע בעוואפנונגען. דער 900 טויזענדיגער דייטשער אר־מעע קען פראנקרייך אקעגענשטעלען נאר 400 טוי־זענד מאן. דער מיניסטער זאגט זיך ארויס וועגען יעדע אויסבעסערונג צום געזעץ, אנווייזענדיג, אז אין איניגע יאהר ארום וועט די דייטשע ארמעע בעטרעפען א מיליאן מאן.

א ריהע דעפוטאטען האבען זיך ארויסגעזאגט פאר דער אויסבעסערונג פון דעפ. גארנדמעסיאן, אז דער מיליטער־דינסט פאר זער גרויסע פאמיליעס זאל פערקירצט ווערען.

בכדי אויסצומיידען א געפעהרליכען קאנפליקט, איז די אויסבעסערונג איבערגעשיקט געווארען אין דער קאמיסיע, וואס דארף געפינען א קאמפראמיס.

א נייער סענסאציאנעל־שפאנענדער

ראמאן

הויבט זיך אן די טעג צו דרוקען אין

„נייעם פאלקסבלאט”

דאלאדיע וועט זיך שטעלען אין דער שפּיץ פון די ראדיקאלען

פאריז, 26 (ספ. טעל.)

אין א געשפרעך מיט ליאנער זשורנאליסטען האט דאלאדיע בעריהרט די לאגע, וואס האט זיך געשאפען אין שייכות מיט העריא׳ס דימיסיע פון אמט פון פרעזעס פון דער ראדיקאלער פארטיי.

לויט דאלאדיע׳ס מיינונג מוז העריא בלייבען אין דער שפּיץ פון דער פארטיי. עס וועלען געמאכט ווערען נייע פרובען איבערצוצייגען דעם פיהרער פון די ראדיקאלען. און דאלאדיע האפט, אז העריא וועט מסכים זיין צוריקצוציהען זיין דימיסיע בעזונדערס אין איצטיגען מאמענט, ווען די פאליטיק פון שלום און קאלעקטיווער זיכער־קייט, וואס ער האט שטענדיג פערטיידיגט לעבט איבער אזא ערנסטען קריזיס.

אויב עס וועט נישט געלינגען איבערצורע־דען העריא, וועט דאלאדיע ארויסשטעלען זיין אייגענע קאנדידאטור אויף פרעזעס פון דער פארטיי.

מוסאליני דער אויטאר פון האאר—לאוואל־שלום־פארשלאגען?

לאנדאן, 26 (ספ. טעל.)

דער פאריזער קארעספאנדענט פון „ניוס־קראניקל” מעלדעט פון א זיכערער קוועלע, אז דער אויטאר פון די האאר־לאוואל־פארשלאגען איז געווען מוסאליני.

דער פראיעקט, וואס איז צוזאמענגעשטעלט געווארען פון דוטשע איז איבערגעגעבען געווארען דעם פראנצויזישען פרעמיער דורך דער פערמיט־לונג פון פויפסטליכען נונציוש. דעריבער איז לא־וואל געווען אזוי זיכער, אז מוסאליני וועט דעם פלאן אננעהמען און האט אזוי שטארק צוגערעדט האאר׳ן צום פלאן. אויף דער זיצונג פון הויפט־פאשיסטישען ראט האט מוסאליני מיט גרויסער פאמפע זיך געגרייט צו מעלדען, אז פראנקרייך און ענגלאנד האבען אנגענומען זיינע שלום־פארשלאגען. האאר׳ס דימיסיע האט קאליע געמאכט די גאנצע קאמבינאציע.

לעצטע ידיעות

סאפיא, 26 (ספ. טעל.)

דעם סאפיער קארעספאנדענט פון דער רייטער־איינענטור סוויכו האט מען פארגעלעגט צו פער־לאזען בולגאריען.

פאריז, 26 (ספ. טעל.)

לויט ווי עס מעלדעט „גרענגואר” איז צווישען דער פראנצויזישער רעגירונג און ראטען־פערבאנד געפיהרט געווארען אונטערהאנדלונגען וועגען א הלוואה פון א מיליארד פראנק, בכדי נישט ארויס־צורופען קיין אויפרעגונג וועט די הלוואה ערטיילט ווערען נישט דירעקט דורך דער מלוכה־באנק נאר דורך דריטע פערזאנען. דאס געלד וועט איבערגע־בען די רעגירונג.

ניו־יארק, 26 (ספ. טעל.)

לויט אפיציעלע ידיעות איז אין די פעראייניגטע שטאטען אין יאהר 1935 אנ׳ערך 100 טויזענד מענשען דערהרג׳עט געווארען בײ פערשידענע אומ־גליקס־פאלען.

נאך קורצעליידען איז געשטארבען אונזער טייערער פאטער, גרויספאטער, אור־גרויספאטער, ברודער, שוואגער און פעטער

נ״ע שבתי מארקאוויטש
ב״ר שמואל צבי ז״ל

אין עלטער פון 76 יאהר.

די לויה קומט פאר היינט, פרייטאג, דעם 27 דעצעמבער 1935 12 א זייגער בייטאג פון טרויער־הויז זאוואדזקא 14, וועגען וואס ס׳טיילען מיט אין גרויס צער

די טיפטרויערנדע פאמיליע

טאג־טעגליך

לאוואל פאר׳ן פארלאמענט

אין פראנצויזישען פארלאמענט הויבט זיך היינט אן די דיסקוסיע איבער דער אויסלענדישער פאליטיק, פרעמיער לאוואל וועט אהן שום ספק אויסקומען צו הערען נישט ווייניג ביטערע ווערטער, ער וועט זיך איצט מוזען פערענטפערן פאר די שלימזלדיגע פאריזער פארשלאגען, וואס זענען אויף אזא מעלאדראמאטישען אופן בעגראבען גע־ווארען מיט איניגע טעג צוריק אין ענגלישען פאר־לאמענט.

דארט האבען זיי געקאסט דעם קאפ נאר פון דעם אויסערן מיניסטער האאר. די רעגירונג אליין האט אבער צוליב איהר דרייסטער שטעלונג בעקומען צוטרוי.

ווי אזוי לאוואלס רעגירונג וועט פון דעם פרוב ארויס איז נישט בעוואוסט. יעדענפאלס ברייט זיך די אפאזיציע צום דאזיגען קאמף זעהר שטארק. ווי בעוואוסט האט דער פיהרער פון די סאציא־ליסטען, לעאן בלום, נאך פאר לאוואלס פאהרען קיין זשענעווען, געפאדערט צו עפענען א דיסקוסיע איבער דער אויסלענדישער פאליטיק. לאוואלען איז אבער דאן געלונגען אדורכצופיהרען דעם בע־שלוס, אז די דיסקוסיע זאל אפגעלעגט ווערען אויף דעם 27 דעצעמבער.

א פאקט איז, אז אין פראנצויזישען פארלא־מענט הערשען קריזיס שטימונגען. צי וועט זיך אויך דאסמאל לאוואלן געלונגען ארויסצודרעהען און בלייבען ביי דער מאכט, וועט בעווייזען די נאהנטע צוקונפט. עס האט זיך איצט אין פראנצויזישען פאר־לאמענט אנגעזאמעלט א רייהע פראגען, וואס יעדע איינע פון זיי איז גענוג צוצופיהרען צו א קריזיס, אזוי למשל די פראגע פון די ליגעס, דאס פערלענגערטע מיליטער דינסט, און טאקע די היינ־טיגע דיסקוסיע אליין, וואס איז זיכער מסוגל צו דערפיהרען פאר זעהר נישט געוואונשענע פאר לאוואלען רעזולטאטען.

איז אבער לאוואל א גאנץ געשיקטער פאלי־טיקער, וואס פערשטעהט אויסגעצייכענט די קונסט פון מאנעווירען און וואס האט גארנישט קיין חשק צו רעזיגנירען פון זיין אמט. עס איז דערי־בער צו ערווארטען, אז אויך דאסמאל וועט ער זיך ארויסדרעהען. די אדורכגעפאלענע שלום־פאר־שלאגען וועלען מסתמא נישט האבען קיין איינ־פלוס אויף זיין קאריערע.

ש.

אונזער ווארט

די ענטוישונג

אבי מיר האבען געמיינט, אז דאס אמעריקא־נישע יודענטום איז פריי פון דאזיגען מין „יודישע” סוחרים, קרעמער און הענדלער, וואס מאכען גע־שעפטען אויפ׳ן אומגליק פון זייערע ברידער.

מיר האבען געמיינט, אז להיפוך צום פוילישען יודענטום, האט נישט דאס אמעריקאנישע אין זיינע רייהען די דאזיגע בוגדים און פעררעטער, די דאזיגע אונפערשעהמטע אויסוואורפען, די דא־זיגע נידערטרעכטיגע ברואים, וואס „האנדלען” מיט דער חרפה פון זייער פאלק.

אויך אין אמעריקא, זעהט אויס, האנדלען יודישע דעגענעראטען מיט נאצי־סחורות און שטו־פען אן די קעשענעס פון די פייניגער און תליינים פון די דייטשע יודען מיט יודיש געלד.

די דאזיגע מיאוסע בעשעפענישען ווייסען גאנץ גוט, אז מיט זייער געלד האלטען זיי אונטער דעם בלוטיגען רעזשים אין דייטשלאנד, פערפעסטיגען די ממשלה פון די געבעלסעס און שטרייכערס, בויען תליות פאר זייערע אייגענע ברידער און דאך האלט עס זיי נישט אפ פון זייער פעררעטערישע האנדלונג.

יא, מיר זענען ענטוישט — עס ווייזט זיך ארויס, אז דער יודיש־אמעריקאנישער קיבוץ האט זיך אויף דעם געביט מיט גארנישט וואס איבער־צונעהמען לגבי אונזער היימישען פוילישען יו־דישען קיבוץ: די זעלבע מכה, די זעלבע נגעי־צרעת, אין חרפה און שאנד גלייכען זיי זיך בידע אויס.

אבער דאך, איז פאראן א קאלאסאלער אונ־טערשיד: די פרוי פון ראבי סטיפען ווייז שטעלט זיך פערזענליך אוועק פיקעטירען א יודיש גע־שעפט, וואס האנדעלט מיט נאצי־סחורה און לאזט נישט אריין קיין יודישע קונים, און מען קען זיין זיכער — אין אמעריקא וועלען שוין יודישע קונים אליין נישט אריינגעהען אין אזעלכע גע־שעפטען.

ס.

זאַל פילהאַרמאָניע
נאַרוטאָוויטשאַ 20 טעל. 213-84

פרייטאָג־צו־נאַכטס דעם 3 יאַנואַר 4.30 אָוו. צומאָרגענס שבת פ׳ ויגש, דעם 4 יאַנואַר 9 פרי
וועט דער וועלט־בעריהמטער אָבערקאַנטאָר פון דער וואַרשעווער סינאַגאָגע

משה קוסעוויצקי

עם וועט אויסגעפיהרט ווערען פאָלגענדע קאָמפּאָזיציעס:

1) קבלת שבת פון נאָוואָקאָווסקי
2) שמעת ותשמח ציון — קוסעוויצקי מיטן כאָר
3) ר׳ מלך „ „
4) אהבת עולם „ „
5) השכיבנו „ „
6) ושמרו — בירנבוים, קוסעוויצקי מיט׳ן כאָר
7) ויכולו — לעוואַנדאָווסקי „ „
8) במה מדליקין — בירנבוים „ „
9) אמר רבי אליעזר „ „
10) קידוש „ „

דאַווענעז קבלת שבת, שחרית און מוסף

אויך דאָסמאָל וועט אָנטיילנעמען אַן׳אויסגעצייכענטער כאָר
אונטער דער לייטונג פון בעוו. דיריגענט און קאָמפּאָז. פּראָפ. י. זאַקס

שבת צו שחרית:

1) אל אדון — זאַקס
2) וכולם מקבלים
3) והאופנים
4) לאל ברוך נעימות יתנו
5) צור ישראל
6) 1-טע קדושה — גורעוויטש
7) הוצאות הספר — בירנבוים
8) בריך שמה
9) זרעא חיא וקימא
10) דעם גרויסען אב הרחמים
11) ובנוחה יאמר
12) 2-טע קדושה — זאַקס
13) רצה — סליאָזבערג
14) ברכת כהנים

בילעטען צום פרייז פון 75 גר. צו בעקומען אין דער מערקישער קאָנדיטאָריי פּעטריקאָווער 12 און אין דער קאַסע פון פילהאַרמאָניע
פאַר פרויען ספּעציעל רעזערווירטע פּלעצער. בילעטען ווערען פערקויפט נאָר ביז ליכט־צינדען

זאַל פילהאַרמאָניע
נאַרוטאָוויטשאַ 20, טעל. 213-84

דער בעוואוסטער ניי־ערעפענטער
שיך־סאַלאָן
33 פּיעטריקאָווער 33

L. ODERBERG

(פריהער פּיעטריקאָווער 17)
עמפּפעהלט צום יעצטיגען סעזאָן די לעצטע מאָדעלען שיך

א האַרציגען מזל טוב
ווינשען מיר צו דער חתונה פון
פ׳ול. פאַלאַ גאָטליב
מיט ה׳ הילאַרי ווילאַנד
מיר ווינשען זיי אויך א גליקליך צוזאַמענלעבען
ראַפאַל, אַנאַ, פאַלאַ און דאָראַ שמייער.
לאָדז, ד. 27 דעצעמבער 1935.

X יוביליאום X

זונטאָג, פ׳ ויגש (29/XII) פּינקטליך 1 אַ זייגער בייטאָג קומט פאָר דער

10-יעהריגער יוביליאום פון דער קוך

ביי דער תלמוד תורה ע״ש הרהגה״צ רבנו אלי׳ חיים מייזל זצ״ל
אין אייגענעם לאָקאַל יאַקובאַ 10. צו וועלכען מיר לאַדען דערמיט
איין אַלע מיטגלידער און סימפּאַטיקער אָנטיילצונעהמען אין דער שמחה
של מצוה. מיט דרך ארץ דער דאַמען־קאָמיטעט.

דער ערשטקלאַסיגער
הערען־שניידער־אַטעליער
א.ח. קוטשינסקי
13 נאַרוטאָוויטשאַ 13
אויפ׳ן הויף, 1-טער שטאָק
מאַכט בעקאַנט די ג׳ קונדשאַפט, דאָס צום נייעם ווינטער־סעזאָן ווערען אָנגענומען אַלערליי בעשטעלונגען
פון אייגענע און אָנפערטרויטע סחורות
ווי אויך פעלצען לויט די נייעסטע מאָדע־זשורנאַלער.
מעסיגע פרייזען! רעעלע בעהאַנדלונג!

די פערמיטלער־פעראיין אין לאָדז, פּיעטריקאָווער 64
מאַכט בעקאַנט, אַז היינט, פרייטאָג, ד. 27/12, 4 נאָכמ. און שבת זאת חנוכה ד. 28/12 ד. י. וועט אין אונזער אייגענעם פעראיינס־לאָקאַל
געזאַנגען ווערען מיט דעם בעריהמטען מאָדערנעם קאַנטאָר

ה׳ אהרן סאַפּיר

מיט א כאָר פון צירקא 40 פּערזאָן. וועלכער האָט געענדיגט מיט א ערשטקלאַסיגען דיפּלאָם אין זיינער צייט דעם ווילנער קאָנסערוואַטאָריום. עס איז געווינשען, אַז אונזערע מיטגלידער ווי אויך סימפּאַטיקער זאָלען אויסנוצען די גרויסגעשיקטע איינלאַדונגען און בייצוואוינען אַזאַ אינטערעסאַנטע געלעגענהייט. די יעניגע, וועלכע האָבען נאָך נישט בעקומען אַזעלכע אָרט איינלאַדונגען, קענען צו יעדער צייט ביי אונז אין קאַנצעלאַריע ביז פרייטאָג, ד. 27/12 אום 4 נאָכמ. איינשליסליך בעהויפּטען. מיר גאַראַנטירען פאַר א גרויסען נחת רוח און עונג שבת.
י פערוואַלטונג.

צו דער חתונה פון אונזער חשוב׳ן שעפס זוהן, געוו. מיטאַרבייטער פון די פעראייניגטע פליישער אין לאָדז

ה׳ דוד באַלזאַם

וואָס קומט היינט פאָר אין תל־אביב
ווינשען מיר איהם א הערצליכען מזל־טוב און א גליקליכע צוקונפט אין ארץ־ישראל.
די קעלנער
מאַריץ, דוד און אדאלף האַביגמאַן.

7-קל. רעליגיעזע טעכטער־שול „חבצלות“

פּאַמאַרסקאַ 8
מיר מאַכען בעקאַנט, אַז אונזער שול האָט זיך שוין איבערגעצויגען אין אייגענעם לאָקאַל
8 פּאַמאַרסקאַ 8
(אין ניי־איבערגעבויטען לאָקאַל פון דער געה. פּאָטשעבנער שול)
איינשרייבונגען ווערען שוין אָנגענומען טעגליך פון 11—1 אויף פּאַמאַרסקאַ 8.

לחתונת בננו היקר

שמואל דוד באַלזאַם

עם בחירתו

זהבה פּרושינובסקה

שתהיה היום, יום ו׳ 27/XII 1935 בתל־אביב
הננו שולחים אחולי מזל־טוב לבביים וברכת עתיד מאושר במולדתנו הנבנית.
ההורים ובני משפחת באַלזאַם.

דאַנקזאַגונג.

דערמיט דריקען מיר אויס אונזער הערצליכסטען דאַנק דעם געעהרטען חזן

מיטעלבערג

פאַר זיין מיטהילף און אָנטייל אין חנוכה־אָווענד, וועלכען מיר האָבען איינגעאָרדענט מיטוואָך, ה׳ דחנוכה. אַלע בייוואוינער האָבען געהאַט דעם אמת׳ן עונג רוחני פון זיין נגינה מיט׳ן איינשטודירטען קינדער־כאָר פון דער תלמוד תורה.
דער עלטערן־קאָמיטעט
ביי דער „תלמוד־תורה“ ע״ש הרהגה״צ רבנו אלי׳ חיים מייזל זצ״ל

8-ונג קליינהענדלער אויף טאָרג־ און מאַרק־שטייערס
די פערוואַלטונג פון 2. קליינהענדלער־פעראיין (זגערזשער 38) מאַכט בעקאַנט איהרע מיטגלידער, אַז דער פעראיין האָט בעקומען די ערלויבניש אויסצוקויפען פּאַטענטען אויפ׳ן יאָהר 1936. דער לעצטער טערמין פון אויסקויפען פּאַטענטען לויפט אָפּ דעם 31/XII. גלייכצייטיג מעלדען מיר, אַז זונטאָג, ד. 29/XII, 5 נאָכמ. קומט פאָר א פערזאַמלונג פון אַלע מיטגלידער. רעפערירען וועגען אומזיסטע און הנחה־פּאַטענטען וועט עהרען־פּרעזעס אַדוו. מאַקסימיליאַן רובין און דער קאַנצעלאַריע־לייטער פּרעבנאַנורא אויך אַנד. מיטגלידער און גישט־מיטגלידער ערשיינט מאַסענוויין! מיט אַכטונג די פערוואַלטונג.

סוחרים־דעטאַליסטען־פעראיין
אויף לאָדזער וואָיעוואָדזטווע, פּיעטריקאָווער 90
נעמט אָן אויסצוקויפען

פּאַטענטען

פאַר איהרע מיטגלידער ביז׳ן 30-טען דעצעמבער איינשליסליך.
די קאַנצעלאַריע איז טעטיג טעגליך פון 9—1 מיטאָג און פון 4-8 אָוונד.

האַנטווערקער־פעראיין אין דער פּוילישער רעפּובליק,
אָפּטיילונג לאָדז, ציגעל־גאַס 4

אַכטונג פּאַר־קאָמיסיעס!

אין צוזאַמענהאַנג מיט׳ן לאָקאַוט, וועלכען עס האָט פּראָקלאַמירט דער וועש־פּראָדוצענטען־פעראיין, אונטער דער אָנפיהרערשאַפט פון די ה״ה ש. בערלינסקי, ש. גלאַזער, א. ליבערמאַן און ש. דאַווידאָוויטש, מיט דער הילף פון האַנטווערקער־פערבאַנד, פּילסודסקיעגאָ 69, לגבאי די וועש־נייער־כאַלופּניקעס, מיטגלידער פון אונזער פעראיין, רופען מיר

א דרינגענדע קאָנפערענץ פון גאַנצען אַקטיוו

אויף זונטאָג, דעם 29. דעצעמבער ה. י. 7 אָוונט אין אונזער פעראיינס־לאָקאַל. אַלע מוזען קומען פּינקטליך!
די פערוואַלטונג.

Z intencji zaślubin
p. Ewy Petersilówny
z p. Abrahamem Rozenem
życzą wiele szczęścia
Izraelostwo Ferder

מזל טוב
ווינשען מיר אונזער פּאַרזיצענדער
י. ראָזענבערג
צום געבורט פון זיין טעכטער׳ל
די פערוואַלטונג
פון דער סעקציע כאַלופּניקעס סוויטער־נייער.

עלעקטרישע מאָטאָרען נייע און געניצטע
פערקויף אין אויסטויש אויסבאַרגונג פון מאָטאָרען

רעפּעראַציאָנס־ווערקשטעל

רעפּעראַטור אין איבערוויקלונג פון זעמטל. עלעקטרישע מאָטאָרען
אינסטאַלאַציעס פון קראַפט און ליכט
שנעלע און סאָלידע אויספיהרונג

Inż. S. LEBENHAFT, ŁÓDŹ

Wólczańska 35, tel. 205-59.

פאַר קראַנקע און רעקאָנוואַלעסצענטען!!!

אָריגינעלע רויטווייבען

ווי אויך אונגאַר־ווייבען
אין דער בעסטער קוואַליטעט צו זעהר צוגענגליכע פרייזען
בעקומט מען אין דעם בעקאַנטען וויין־געשעפט פון

ע. שיקער

אינה.: ישראל שיטיער
לאָדז, פּאָלנאַצנאַ 1
טעל. 137-84.

צוליב דער רעדוקציע פון פּאַפּיר
האָט די בעקאַנטע פאַבריק פון האַנדעלס־ביכער

S. Hamburski, Łódź,

42 Piotrkowska 42, tel. 210-02
שוין פערקלענערט די פרייזען
פון אַלע צרט האַנדעלס און בוכהאַלטערישע ביכער
ווי מעמאָריאַלען, זשורנאַלען, אַמעריקאַנער
הויפּט־ביכער, קאָנטאָ־ביכער, אינווענטאַרען,
רעסקאָנטאָס און פאַבריקס־ביכער.
ספּעציעל פּאַטענטירטער וועקסעל־קאָפּיאַל,
וועלכער ווייזט אויף צו יעדער מינוט די צאָהל וועקסלען א פּאָרטפעל ווי אויך די סומע. פערקויף און איינקויף־ביכער צו די נידריגסטע פרייזען. רעעלע בעהאַנדלונג.
קומט און איבערצייגט אייך!

בלב קודע ומורתח אנחנו משתתפים בצערם של הנכבד המפורסים לשבח
מו״ה נח גאַרפינקעל נ״י
ורעיתו ובניהם שיחיו, במות בנם היקר

ברוך נ״ע

בעיר וויען
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
יהודא ליב שווערטשעווסקי,
רעיתו ובניו שיחי׳

מוראדיגע באן־קאטאסטראפע אין דייטשלאנד

35 דער'הרג'עטע און 60 פערוואונדעטע

בערלין, 26 (ספ. טעל.) נעכטן גראסטער עקען אין טורינגען איז פארגעקומען א שרעקליכע באהן קאטאסטראפע. א שנעלצוג איז ארויפגעפאהרען אויף א פערזאנען־צוג. 35 פערזאן זיינען דערהרג'עט געווארען, 10 שווער פערוואונדעט און 50 לייכט פערוואונדעט. פון די 8 וואגאנען פון פערזאנען־צוג זיינען 6 צושמעטערט געווארען, איינער איז אריינגעפאלען אין וואסער און איינער איז געבליבען הענגען אויף דער בריק.

שאכט רעדט וועגען דער שווערער פינאנציעלער לאגע

די שטייערן אין דייטשלאנד ווערן געהעכערט

בערלין, 26 (ספ. טעל.) אויף א פייערונג צוליב די חנאות, האט דער רייכסבאנק־פרעזידענט שאכט, געהאלטען פאר די בעאמטע א רעדע, וואס איז נישט פערעפענטליכט געווארען, אין וועלכער ער האט גערעדט וועגען דער ווירטשאפטליכער און פינאנציעלער לאגע פון דייטשלאנד. ער האט נישט געלייקענט אין די גרויסע שוועריקייטען, וואס דייטשלאנד לעבט איצט איבער, און ער האט אנגעוויזן, אז עס מוזען אלע אינערליכע שטערונגען בעזייטיגט ווערען, וואס קענען נאר פערשארפען דעם קריזיס.

שאכט האט אויך קריטיקירט די „געסטאפא", וואס בילדעט א מלוכה אין א מלוכה און וואס איהר אקטיוויטעט איז די סיבה פון פסדרדיגע בעאונרוהיגונג. ער האט ערקלערט, אז אזא לאגע מוז אומבעדינגט שווערער מאכען די ווירטשאפטליכע לאגע.

שאכט האט אין א געשפרעך מיט די בעאמטע אויך ערקלערט, אז צוליב דער שווערער פינאנציעלער לאגע פון דער מלוכה וועט מען אין גיכען מוזען העכערן די שטייערן. אין רייכס־פינאנץ־מיניסטעריום ווערען שוין געמאכט די פארבערייטונגען און די נייע שטייער פראיעקטען וועלען אין די ערשטע וואכען פון 1936 פערעפענטליכט ווערען.

אין גריכענלאנד זאל צוריקגעשטעלט ווערען די סעפעראטע יודישע וואהל־קוריע

סאלאניקי (יט"א) די גריכישע רעגירונג האט אויפגענומען פערהאנדלונגען מיט די פאליטישע פארטייען איבער דער פראגע פון צוריקשטעלען די סעפאראטע יודישע וואהל־קוריע אין סאלאניקי.

די וועניזעלאס־פארטיי זאגט זיך ארויס פאר דער צוריקשטעלונג פון דער יודישער סעפאראט־קוריע. די יודישע פרעסע און א טייל יודישע פאליטיקער גלויבען, אז די פארטיי פון געוו. פרעמיער טסאלדאריס וועט זיך געגענשטעלען דעם פראיעקט.

די סעפאראטע יודישע וואהל־קוריע אין סאלאניקי איז געהאט אפגעשאפט געווארען אין אקטאבער 1934 נאך א לאנגען אינערליך־גריכישען פארטיי־קאמף. די 50 טויזענד יודישע שטימען זענען צו יענער צייט געווען געניג, כדי גורם צו זיין א דורכפאל פון דער וועניזעלאס־ליסטע. די זייט דאמאלס פערשטארקטע אנטיסעמיטישע אגיטאציע פון דער וועניזעלאס־פארטיי איז אין א בעדייטענדער מאס געווען א רעזולטאט דערפון, וואס די סאלאניקער יודען האבען געשטיצט דעם רעגירונגס־בלאק פון טסאלדאריס.

יודישע ארבייטער־פארטיי „פועלי ציון" — זאל פילהארמאניע נארוטאוויטשא 20

מארגען, שבת, דעם 28 דעצעמבער ד. י. פינקטליך 11 א זייגער פריה קומט פאר

א פייערליכע באראכאוו־אקאדעמיע

פראגראם: דערעפנונג — ש. עדעלמאן, רעפעראטען — ד"ר א. בערמאן (ווארשע), ראזענבערג, יאמע (יוגענט)

רעציטאציעס פון בעקאנטען יודישען ארב. דיכטער ה' ל. מלאך און פאפולערען ארטיסט נאזשיק. ארויסטריט פון טייפון־ארקעסטער.

בילעטען צו 25, 50 און 75 גר. צו בעקומען אין דער באראכאוו־ביבליאטעק, און מארגען שבת ביי דער קאסע פון פילהארמאניע.

מאדערנע דאמען־שיך — אין גוטען קוואליטעט בעקומט מען נור ביי A. Ogórek Łódź, Zawadzka 11 — tel. 202-86 —

בעמערקונג: א ספעציעלע אפטיילונג פון מענער־שיך

איבערציהונגען קיין ארץ־ישראל און עקספעדיציעס נאך איז געזאמעלטע וואגאנען ערלעדיגט שנעל און פינקטליך צו מעסיגע פרייזען

„POLSKI LLOYD" Sp. Akc. oddzial w Łodzi Kilińskiego 45 tel. 213-20, 209-72, 106-45

פערטרעטונג: Palestine Shipping Co. Ltd. Palestine and Egypt Lloyd Ltd.

דאס בעוואוסטע

טוך־ און קארט־געשעפט פון M. TAZBIR

לאדז, פיעטריקאווער 23, טעל. 226-39 פראנט II שטאק

טיילט מיט, אז צום קומענדען הערבסט־ און ווינטער־סעזאן בעזיצט איך אויף לאגער א גרויסן אויסוואל פון די נייעסטע און מאדערנסטע הערען און דאמען־שטאפען פון די בעסטע בילליצער און טאמאשאווער סחורות צו די ביליגסטע פרייזען.

ספעציעלער אויסוואל פון רעשטן וואס מען פערקויפט מיט 30% ביליגער

געדענקט די אדרעס! רעעלע און סאלידע בעהאנדלונג!

שיישלעז מיט פא־ריזער שרינדען ביי קערש, סקווערא וואַ 15

Wesoły SYLWESTER u Wojażorów

Sienkiewicza 3/5. Bilety w cenie 2 zł. do nabycia w sekretarjacie Stowarzyszenia

א הארציגען מזל־טוב ווינש איך פרל. רעגינא גאלדשמיט צו איהר חתונה מיט ה' יאקוב פילדער זאל אייער נייער לעבענס־וועג מיט בלומען בעצירט זיין.

פירמע ב. גאלדבערג לאדז.

„תומכי־אורחים" פאמארסקא 18, טעל. 266-31

מיר טיילען מיט, דאס אין פאראיינס קאנצעלאריע אמטירט

אנ'אדוואקאט

יעדען מאנטאג און מיטוואך פון 7 ביז 8.30 אוונט אין ערטער

יורידישע עצות

פאר מיטגלידער, שפענדער פון אונזער אינסטיטוציע און פאר אונפערמעגליכע — גענצליך אומזיסט.

א מינימאלען אפצאהל ווערט גענומען פאר דורכפיהרען ספראוועס.

די פערוואלטונג.

געדענקט, שטשענשליווי ביי

צום ווינטער־סעזאן. א גרויסער אויסוואהל פון אריגינעלע בילליצער און טאמאשאווער סחורות אויף אנציגער און פאלטענס פון די בעסטע קוואליטעטען ווי אויך פערשידענע רעשטען מיט 30% ביליגער

קומט און איבערצייגט אייך!

R. Szczęśliwy

לאדז, 5 נאוואמיעסקא 5 טעל. 156-09.

געדענקט פראנט II שטאק.

שפארט געלד דורך קויפען רעעלע סחורה צו די ביליגסטע פרייזען לאזט זיך נור ביי דער פירמע

„בארוויך"

לאדז, נאוואמיעסקא 30 טעל. 210-58

וועלכע איז די איינציגע ביליגע און רעעלע קוועלע פון גוטען קידוש־וויין

ביז די געשמאקסטע מאלעסטינער, אונגארוויינען, ווי אויך אלע סארטען ליקער, בראנפען'ס און מעהר

קויפט פון דער ערשטער קוועלע! קינדער־וועגעלעך מעטאל־בעטען

אין פאבריק „DOBROPOL" Piotrkowska 73 אין הויף

צו אלע מיטגלידער פון „נחלת יעקב" אין לאדז און אויף דער לאדזער וואיעוואדזטווע

אלע חברים, וואס האבען געקויפט ביים יאבלאנער רבי'ן באדען ווערען געבעטען צו קומען זונטאג, ד. 29 דעצ. ד.י. 8 א זייגער אוונט אויף א זיצונג, וואס קומט פאר אין בית הספר „דרך ישורון", קילינסקיגא 40, וו. 77. וועגען „נחלת יעקב".

א שטרייכגארן־מאניפולאנט פאר בעסערע פערקויפס־גארן, גוט איינגעפיהרט ביי דער קונדשאפט פאר א גרעסערע שפינעריי, ווערט געזוכט פון זאפארט. אפערטען אונטער „K: 180" אין אנאנסען־ביורא פונקס, פיעטריקאווער 87.

פאר גאלד, בריליאנטן ביזשוטעריע און לאמבארד־קוויטעס צאהלט די העכסטע פרייזען אלעקסאנדער פיאלקא פיעטריקאווער 7.

חבר וועלוועל הערשקאוויטש

בעט ענטשולדיגונג ביים פרעזעס יוסל מארקאוויטש פון שניידער־אלטווארג־סעקציע ביים צענטר. קליינהענדלער־פעראיין, פאמארסקא 15.

מיט אכטונג וועלוועל הערשקאוויטש.

ענטשולדיגונג

פאר אונזער שעף ה' גאטאן־שמואל קאנטראוויטש און מייסטער ה' יחיאל רוזשא כ'דערקלער דערמיט עפענטליך, אז כ'בעדויער און האב שטארק חרטה אויף מיינע אונטאקטישע לגבי אייך אין א אויפגערעגטען צושטאנד אויסדרוקען און כ'בעט אייך דערפאר מיר גרויסמוטיג מוחל צו זיין!

כ'בעמערק דערביי אויך, אז אינגאנצען שולדיג בין איך נישט און אז „גוט ברעכט אייזן"!

מיט גרוים דרך ארץ אייער איבערגעבענער ארבייטער דוד דאלינסקי

אויפפאדערונג!

דערמיט פאדער איך אויף דעם אינהאבער פון גארן־געשעפט ה' שמואל פינקעל נאוואמיעסקא 6 צוריקצוגעבען די סומע פון 646 זל. וועלכעס איך האב איהם געגעבן דעקונג דעם 15.7.35 פאר נישט געליפערטען גארן צוריקצוגעבען ביז הייינט, 8 אוו. צום אדוו. ז. שטרויך, זאוואדזקא 12.

אויב נישט בין איך געצוואונגען די זאך איבערצוגעבען דער פראקוראטור פאר. געזמען דעקונג און צוריקגעבען אין קורץ און נישט ליפערן קיין גארן.

זרח געטלער, פאלודניאווא 20

א וואוינונג

אויף דער נאוואמיעסקא גאס, זוך איך צו דינגען נעגען אפטרעט־געלד 1 שטוב מיט א קיך עווענטועל 2 אדער 3 מיט א קיך. אפערטען אונטער „D"

א פערטרעטער

פון א וויכטיגער פירמע זוכט נאך א פערטרעטונג פון באנוועל = בראנזשע אין ווארשא. — ערשטקלאסיגע רעפערענצען. ערקונדיגונג טעלעפ. 289-76.

Uwaga

Wszyscy wierzyciele G. MANELI mogą otrzymać informacje celem umożliwienia uzyskania długu Limanowskiego 22, m. 35.

ביז איצט נאך נישט ערשינען

קיין פעראָרדנונג וועגען דער פראָקלאַמירונג פון לעגיסלאַטיווען ראַט

גריפּע

פערקיהלונגען, רעאומאטיזם, ארטרעטיזם, פאדאגרע מאטערן ווינטער כמעט אלע מענשען. ביי דיזע שמערצליכע ליידן בענוצט מען טאגאל-טאבלעטקעס, וועלכע ברענגען א פערלייכטערונג די וועהטאגען.

פרייז 1.50 זל.

Togal

פערבאָט פאַר רייכסדייטשע־צו פאָהרען אין דער שווייץ

בערלין, 26 (ספ. טעל.

אויף אַ געוויסער צייט איז פערבאָטען גע־וואָרען רייזע ערלויבנישען פאַר דייטשע רייכס־בירגער קיין שווייצאַ־יען. עס האַנדעלט זיך אין דייטשען ענטפער אויף דעם שווייצאַרישען בעשלוס, אַז די סומען, וואָס די שווייצער רייזענדע וועלען מיטנעמען קיין דייטשלאַנד ביז צום 15 יאַנואַר 1936 דאַ־פען נישט איבערשטייגען איבער 5 מיל־יאָן שווייצאַרישע פראַנקען.

עמיל קאָהן ארעסטירט דורך דער „געסטאפּא

בערלין (יט"א) די געסטאַפּאָ האָט אַרעסטירט דעם בעקאַנטען יודיש־דייטשען שריפטשטעלער און געלעהרטען ראַבינער ד"ר עמיל קאָהן. וועגען דעם אַרעסט האָט מען זיך דערוואוסט נאכדעם, ווי ד"ר קאָהן איז געווען זייט דריי טעג פערשוואונדען פון דער היים און מען האָט נישט געוואוסט, וואו ער געפינט זיך.

ד"ר עמיל קאָהן איז דער אויטאָר פון א רייה אָריגינעלע ווערק, צוו. אַנד. פון „אוריה־בריף", וואָס ווערט אויפגעפיהרט דורך דער „הבימה". ד"ר קאָהן איז א פיהרענדער ציוניסט און בעזונדערס בעקאַנט אַלס איבערזעצער פון ר' יהודה הלוי אויף דייטש. ער איז אַלט 53 יאָהר.

ליטווישע רעגירונג פערורטיילט אנטי־סעמיטישע אגיטאציע

קאָוונע (יט"א) די מיניסטעריומ'ס פון אינערן און פינאַנסען האָבען אַרויסגעגעבען א געמיינזאַמען קאָמוניקאַט, אין וועלכען עס ווערט פערורטיילט די שאָוויניסטישע אַנטי־יודישע אַגיטאַציע, וועלכע ווערט געפיהרט דורך דעם וועְרסלינינקעס־פערבאַנד, דער קאָמוניקאַט שטעלט פעסט, אַז די ליטווישע רע־גירונג פערפאָלגט די פּאָליטיק פון טאָלעראַנץ און גלייכבערעכטיגונג פאַר אַלע בירגער.

אַן ערקלערונג אין דעם זעלבען זין האָט אויך אַרויסגעגעבען דער בירגערמייסטער פון קאָוונע.

עס גרייט זיך אַן אַנגריף אויף דער אויסערליכער מאָנגאָליע

לאָנדאָן, 26 (ספ. טעל.)

פון מאָסקווא מעלדעט מען: לויט ידיעות פון כאַבאַראָווסק, גרייט די קוואַנטונער אַרמעע צו אַ אַנגריף אויף דער אויסערליכער מאָנגאָליע. ווי מען איז משער האַנדעלט די אָנפיהרונג פון דער אַרמעע אויף אייגענער האַנד און וויל שטעלען די יאַפּאַנישע רעגירונג פאַר אַ געשעהענעם פאַקט.

אַמעריקאַנישע שריפטשטעלער פּראָטעסטירען

ניו־יאָרק, 26 (ספ. טעל.)

אַ גרופּע אָנגעזעהענע אַמעריקאַנישע שריפט־שטעלער און פּאָליטיקער האָבען זיך טעלעגראַפיש געווענדעט צו היטלערן מיט אַ פּראָטעסט געגען די הינריכטונג פון רודאָלף קלאַוס און מיט אַ פאָ־דערונג צו בעפרייען טהעלמאַנען, אָסיעצקין און אַנדערע פּאָליטישע געפאַנגענע.

די פּראָטעסט דעפּעשע האָבען אונטערגעשרי־בען אופּטאָן סינקלער, שערוואוד אַנדערסין, ליב־קאָלן, סטעפענס, וואַלדאָ פראַנק און אַנדערע בע־קאַנטע שריפטשטעלער, ווי אויך דער פיהרער פון די סאָציאַליסטען נאָרמאַן טהאָמאַס.

שיפען שטעקען געבליבען אין אייז

מאָסקווא, 26 (ספ. טעל.)

אייניגע שיפען איבערן קאַספּישען ים זענען שטעקען געבליבען צווישען אייז. די שיפען „מאַ־לאָדיעץ" און „אזיא", וואָס מען האָט געשיקט צו־הילף זענען אויך שטעקען געבליבען צווישען אייז.

ראַדיאָ־פּראָגראַם

פרייטאַג, דעם 27טען דעצעמבער.

6.34 גימנאַסטיק. 6.50 פּליטען. 7.20 מאָרגען ידיעות. 7.55 אינפאָרמאַציעס. 11.57 צייט־סיגנאַל. 12.03 ידיעות. 12.15 פּליטען. 12.25 הויזווירטשאַפט. 1.30 פון אר־בייטס־מאַרק. 1.35 פּליטען. 3.12 לאָדזער בערזע. 3.15 עקספּאָרט. 3.20 וואַרשאָווער בערזע. 3.30 פאַרטעפּיאַן־קאָנצערט. 4.00 שמועס פאַר קראַנקע. 4.15 קאָנצערט. 5.00 רעפּאָרטאַזש. 5.15 פּאָעזיע. 5.20 קאָנצערט. 5.50 ראַטגע־בער פאַר ספּאָרטלער. 6.00 אוידיציע. 6.45 לידער. 7.20 רעקלאַמע קאָנצערט. 7.35 ספּאָרט. 8.00 מאָנאָלאָג. 9.15 פראַנצויזישע מוזיק. 10.00 פּליטען. 10.20 קאָנצערט. 10.50 טאַנץ־מוזיק.

שבת, דעם 28טען דעצעמבער.

6.34 גימנאַסטיק. 6.50 פּליטען. 7.20 מאָרגען־ידיעות. 7.55 אינפאָרמאַציעס. 11.57 צייט־סיגנאַל. 12.03 הויז־ווירטשאַפט. 1.30 פּליטען. 2.25 לאָדזער בערזע. 2.30 קאָנצערט. 3.00 הומאָרעסקע. 3.15 „אונזער ים־האַנדעל". 3.20 וואַרשאָווער בערזע. 3.30 סאַלאָן מוזיק. 4.00 לעק־ציע פראַנצויזיש. 4.15 קאָנצערט. 4.45 „גאַנץ פּוילען זינגט". 5.00 רעפּעראַט. 5.15 נייעס פון פּליטען. 5.50 „אונזערע שטעט און שטעטלעך". 6.00 הערשפּיל. 6.30 „דאָס לאָדזער לעבען". 6.45 מוזיק. 7.20 רעקלאַמע קאָנ־צערט. 7.35 ספּאָרט. 7.50 אַקטועלער שמועס. 8.00 פּאָפּו־לערע מעלאָדיעס. 8.25 אָוונט ידיעות. 9.00 אוידיציע. 9.45 הומאָר. 10.15 קאָנצערט. 11.00 ידיעות, קאָמוניקא־טען, 11.05 טאַנץ מוזיק.

Casino

אָנהייב 4, 6, 8 און 10 אזייגער.

רעוועלאַציאָנס־פילם פון דער פּוילישער פּראָדוקציע

„ליבעס מאַנעוורעס"

אין די הויפּט־ראָלען:

MANKIEWICZÓWNA
HALAMA
ZIMIŃSKA
ŻABCZYŃSKI
SIELAŃSKI

שבת און זונטאַג 2 פריהמאָרגען־סעאַנסען. אָנהייב 12 און 2 בייטאָג צו הנחה־פרייזען.

ראַיאָן־צוזאַמענפאָהר פון יודישע קאָמבאַטאַנטען אין לובלין

אָנגענומען אַ שאַרפע רעזאָלוציע געגען דער אַנטיסעמיטישער העצע

לובלין.

אין לובלין איז פאָרגעקומען א ראַיאָן צוזאַמענ־פאָהר פון יודישע קאָמבאַטאַנטען אָרגאַניזאַציעס פון לובלינער, וואָהלינער און פּאָלעסיער וואָיעוואָדשאַפ־טען.

נאָך א רייה רעפעראַטען זענען אַרויסגעשיקט גע־וואָרען בעגריסונגס - דעפּעשען צום מלוכה פּרעזי־דענט, צום גענ. רעדז שמיגלי. צום פּרעמיער קאָש־טשאַלקאָווסקי און צום גענ. גורעצקי.

צום סוף איז אָנגענומען געוואָרען פאָלגענדע רע־זאָלוציע :

„דער ערשטער ראַיאָן צוזאַמענפאָהר פון די יו־דישע קאָמבאַטאַנטען שטעלט פעסט אז אין דער לעצ־טער צייט האָט זיך אין פּוילען צעוושעט א בייספּיל־לאָזע אַנטי־יודישע אַקציע, אלס בירגער פון פּוילען וועמענס כבוד עס ווערט בעליידיגט און די בירגער־רעכט בעדראָהט ווענדען מיר זיך צו די רעגירענ־דע פאַקטאָרען אין דער מלוכה וועגען אַן ענטשיידענ־דע אַקציע, וואָס זאָל האָבען פאַר א ציל צו דערשטי־קען דעם סם פון שנאָה, וואָס שטאַמט פון פינסטערע קוועלען, מיר שטעלען פעסט, אַז קיין שום מניעות וועלען אונז נישט אָפּהאַלטען פון ריקזיכטסלאָזען קאַמף פאַר דער דערהאַלטונג פון די פולע בירגער־רעכט פאַר די פּוילישע יודען".

ווארשא, 26 (יט"א טעלעגראַפיש)

די יט"א שטעלט פעסט, אַז די ידיעות, וואָס האָבען זיך בּאַוויזען אין דער פּרעסע, אַז דער לעגיסלאַטיווער ראַט איז שוין פּראָקלאַמירט גע־וואָרען, שטימט נישט מיט דער ווירקליכקייט. ביז איצט איז אַזאַ פעראָרדנונג נישט ערשינען. נישט ריכטיג איז אויך די ידיעה, אַז די פּראָקלאַמירונג וועט זיין אין דער פאָרם פון אַ געזעץ. אין דעם פערעפענטליכטען קאָמוניקאַט רעדט זיך נאָר וועגען פאָרשלאָגען צום לעגיסלאַטיווען ראַט, וואָרום יע־דעס געזעץ מוז פערעפענטליכט ווערען מיט אַ חודש פריהער. איידער עס טרעט אריין אין קראַפט אין דער אָפיציעלער רעגירונגס־צייטונג, און ביז איצט איז דאָס נישט געשעהען.

ירושלים, 26 (יט"א טעלעגראַפיש)

דער „דבר" פערעפענטליכט אַן אַרטיקעל וועגען דער פּראָקלאַמירונג פון לעגיסלאַטיווען ראַט. די צייטונג שרייבט, אַז דער לעג. ראַט איז אַ גע־פאַהר פאַר יודען. קיין שום קראַפט איז אָבער נישט אימשטאַנד צו צעברעכען. מיר האָבען גע־אַרבייט אונטער טערקישען רעזשים, און אויך מיט דער שאַפונג פון לעגיסלאַטיווען ראַט, וועלען מיר נישט פערענדיגען אונזער אַרבייט אין ארץ־ישראל.

לעמבערג, 26 (יט"א טעלעגראַפיש).

די עקזעקוטיווע פון דער ציוניסטישער לאַנ־דעס־אָרגאַניזאַציע אין מזרח־גאַליציען האָט אָנגע־נומען אַ פּראָטעסט־רעזאָלוציע געגען דער פּראָ־קלאַמירונג פון לעגיסלאַטיווען ראַט.

וואַרשאַ, 26 (יט"א טעלעגראַפיש).

קומענדיגען זונטאַג דעם 29־טען ד.ח קומט פאָר אין וואַרשאַ אַ קאָנפערענץ פון די מיטגלי־דער פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, וואָס געפינען זיך אין פּוילען.

די קאָנפערענץ ווערט צוזאַמענגערופען אין שייכות מיט דער פּראָקלאַמירונג פון לעגיסלאַטיוון ראַט.

יודישע אגענץ נאך נישט אנגענומען

דעם שעדיול פאר'ן לויפענדען האלבען יאהר

ירושלים, 26 (יט"א טעלעגראַפיש)

ווי יט"א דערוויסט זיך, האָט די יודישע אַגענץ נאָך נישט אָנגענומען דעם שעדיול פאַר'ן לויפענדען האַלבען יאָהר ס'פיהרען זיך אונטער־האַנדלונגען וועגען די 1200 סערטיפיקאַטען, וואָס זענען אָפּגערעכענט געוואָרען פאַר די „אונלע־גאַלע" עולים.

דער יודישער האנדעל פאר די חגאות אין דייטשלאנד

בערלין, 26 (יט"א טעלעגראַפיש)

דער האַנדעל אין די יודישע געשעפטען איז פאַר ווייהנאַכטען נישט געשטערט געוואָרען. פאַר די יודישע קראָמען זענען הייאָהר נישט געשטאַ־נען קיין פּיקעטען ווי ס'איז געווען דעם פער־גאַנגענעם יאָהר.

דער לייטער פון עמיגראַציע־אַמט ביי דער קהלה, רודעל, וועלכער האָט געזאָלט אַרויסגע־שיקט ווערען פון לאַנד, איז דאָס אַרויסשיקען אָפּ־געלעגט געוואָרען ביז'ן 11־טען יאַנואַר ק. י.

שטארקע אפענסיווע פון אביסינישע מיליטער

אַביסינישע אפּטיילונגען געהען אויף אַדואַ. — אַראָפּגעשאָסען אַן איטאַליענישען אַעראָפּלאַן. — אַביסיניער פערנומען אַבי־אַדי. — בעפעסטיגטע אַקאָפּעס אויפ'ן פראָנט זדשידזשיקאַ־האַראַר

וואַרשאַ, 26 (ספ. טעל.)

אויפ'ן סמך פון ידיעות פון פערשידענע קריגס־קאָרעספּאָנדענטען ווערט פערעפענטליכט פאָלגענדער קאָמוניקאַט פון די קריגס־פראָנטען אין אַבי־סיניען.

די ענגלישע קוועלען מעלדען, אַז בעת די חגאות איז נישט געקומען צו קיין שום בעדייטענ־דערע שלאַכטען, אָבער לויט די ידיעות פון אַבי־סינישע און איטאַליענישע קוועלען וועלען אין דער נאָהענטסטער צייט פאָרקומען גרעסערע אָפּע־ראַציעס. עס איז וואַהרשיינליך, אַז אויפ'ן צפון פראָנט וועלען די אַביסיניער ווידער וועלען פּרו־בירען דאָס גליק און אויך די איטאַליענער וועלען מסתמא נישט בלייבען לאַנג אין דער אָפענסיווע.

ווי מען מעלדעט פון דיוועלבע קוועלען, בוי־ען די אַביסיניער אויף דער ליניע דזשידזשיגא — האַראַר, אין דער ערוואַרטונג פון דער איטאַליעני־שער אָפענסיווע בעפעסטיגונגען, אונטער דער לייטונג פון אויסלענדישע טעכניקער האָבען די אַבי־סיניער נאָך ווייגעבויט אַ גאַנצען סיסטעם אָקאָפּעס, לויט'ן מוסטער פון די אָקאָפּעס פון דער אייראָפּע־אישער מלחמה. די אָקאָפּעס זענען ווי געהעריג פערפעסטיגט אַ דאַנק דעם גרויסען צופלוס פון קריגס־מאַטעריאַל וואָס קומט אין די לעצטע וואָכען אַן דורך די פאָרטען פון בריטיש סאָמאַלי.

ווי עס מעלדען די ענגלישע קאָרעספּאָנדענטען גרייט זיך אויף צפון פון דאָלאָ ראַס דעסטאַ אין דער שפּיץ פון 60 טויזענט מאַן צו אַטאַקירען דעם לינקען פליגעל פון די איטאַליענער.

די איטאַליענישע לופט־פליהער פיהרען אַדורך אויספאָרשונגס - אַקציעס אויף אַלע פראָנטען.

די ענגלישע קוועלען בעשטעטיגען די ידיעה, אַז נעבען דאגאבור איז אַראָפּגעפאַלען אַ איטאַליע־נישער אַעראָפּלאַן. ווי עס ווייזט זיך אַרויס איז די פּויערן געלונגען אַראָפּצושיסען דעם אַעראָפּ־לאַן דורכדעם וואָס דער לופט פליהער איז דער־הרגעט געוואָרען

ווי מען מעלדעט פון אַדיס־אַבעבאַ, האָבען זיך דאָרט פערשפּרייט האַרטנעקיגע קלאַנגען, אַז אין דער אומגעגענד פון מאַקאַלע האָט דאָס מיליטער פון ראַס קאַסאַ און ראַס סעבהאַט אָנגעהויבען אַ ענערגישע אָפענסיווע, די אָפּטיילונגען פון ראַס קאַסאַ זאָל געהען אין דער ריכטונג פון אַדואַ. דערווייל קאַסאַ סעבהאַט אַטאַקירט אין צפונ־דיגען טייל פון מאַסיגן טעמביען און זאָל האָבען פערנומען אַבי־אַדי.

Dr. REICHER

פּאַלודניאָווע 28. טעל. 93־201

ספּעציאַליסט

פאַר מענער - שוועכע - בעהאַנדלונג

סעקסועלע בעראַטונגען פון פּסיכאָ - אַנאַליזען

נעמט אָן פון 8—11 פון 5—8 אָוונט.

ערשטקלאַסיגער קירזשנער־אַטעליער פון

I. BOMBEL

זאַוואַדזקאַ 6, טעל. 118-62

לויט די נייעסטע מאָדעלען. פּינקטליכע און רעעלע אויספיהרונג.

פידערס אויס אַלערליי פעלץ־בעשטעלונגען און רעפּאַראַטורען

ערמעסיגטע פּרייזען

קלאַנג־קינאָ

CAPITOL

זאַוואַדזקאַ 16

גרויסער יום־טוב־פּראָגראַם!

עס ווערט דעמאָנסטרירט דער הערליכער פילם וועגען ליבע, רעוואָלוציע און אָפּפערונג א. ז. וו.

„דער רויטער סולטאַן"

אין די הויפּט־ראָלען:

FRITZ KORTNER, NILS ASTHER

אויסערן פּראָגראַם קלאַנג־צוגאַבען.

אָנהייב 4.30 נאָכמיטאָג. שבת און זונטאָג 12— בייטאָג.

25 יאָהר עברי
(צום יובל פון סופלער וו. נייהויז)

אין יודישען טעאטער איז דער סופלער דער זרדקי מלמד, נישט דער מחבר און נישט דער רע־זשיסער זענען די וועג־ווייזער פון אקטיאָר, נאָר דער סופלער. ער זאָגט עס די עברי, וואָס די „קליינע קינ־דער" (אַפּט מיט קדוש לבנה אותיות) זאָגען נאָך.

און אָט און דעם נאָכזאָגען ליגט אַפּט דאָס אומ־גליק פון יודישען טעאטער, זוהר אַפּט קאָן דער אקטיאָר מעהר נישט ווי נאָכזאָגען, פון איהם גופא זאָגט זיך גאָרנישט ארויס. ער לעבט גאָרנישט איבער. דער גאַנצער ענין פון די ליידען און פריידען פון דעם מענשען וועלכען ער דאַרף פערקערפּערען גייט איהם ביז צום קנעפּעל, נאָר פּשוט דערפאר וואָס ער האָט נאָך נישט בעוויזען זיך צו בעקענען מיט דעם מענ־שען, וועלכען ער דאַרף פאָרשטעלען. עס זאָל אַזוי נישט טרעפען ווי עס טרעפט זיך, אז א פיעסע ווערט שטעלער אָפּגעבאַקען ווי א טשאָלענט. א טשאָלענט הויבט מען נאָך אמאָל אָן צו באַקען דאָנערשטאָג און עס ווערט פאַרטיג ערשט שבת נאָכמיטאָג און א פּיע־סע הויבט מען אָפּט אָן צו „מאכען" דאָנערשטאָג נאָכמיטאָג און פרייטאָג אין אָוועגד גיט מען שוין אלס מאכל פארן טעאטער פובליקום.

היינט וויפיל אקטיאָרען זענען עס געווען און זע־נען נאָך דאָ, וואָס עס וועט זיי קיין לערנען בכלל נישט העלפען, זיי קאָנען נישט „אריין" אין א ראָל, זיי קאָנען העכסטענס נאָכזאָגען די ראָל.

דעריבער איז דער „זאָגער" דער פעראַנטוואָרט־ליכער.

עברי! צווישען די שבעה מדורי גהינום דאַרף צוקומען נאָך אַנ'אכטער, די עברי פון א סך פּיעסען.

איך וואָלט מורא געהאַט צו בלייבען ביחידות מיט א יודישען סופלער. עס איז אוממעגליך אז נאָכן סופלירען דעם יודישען אָפּערעטען און מעלאָדראַ־מען רעפּערטואַר זאָל ער זיין ביי אַלע קלאָרע געדאַנ־קען. ביי אַזאַ איינעם מוז אמאָל קומען אין קאָפּ אַ־ריין אַזאַ קלאָרע מחשבה ווי צוקושען זיך מיט היט־לערן. און אויב א יודישער סופלער ווי עס איז אונ־זער וואָלף נייהויז האָט נאָך בעוויזען ביז היינט־צו־טאָג, נאָך 25 יאָהר סופלירען, צו זיצען אין סופלער־ביידעל, און געבליבען א גוטער געטרייער פריינד פון דער אקטיאָרען משפחה — פערדינט ער דעם אמתן יובל.

זלמן זילבערצווייג,
(ניו יאָרק).

פון פּאַלעסטינא-אַמט

קיין וואַרשאָ קומט דער פאָרשטעהער פון פּאַלעסטינע־אַמט אין בערלין אויף אַדורכצופיה־רען די קוואַליפיקאַציעס פאַר די פּליטים, וואָס ווילען פאָהרען קיין ארץ־ישראל.

קומענדיגען דינסטאָג קומט דער פאָרשטעהער קיין לאָדז, ער וועט אַמטירען אין פּאַלעסטינע־אַמט (שרודמיעסקאַ 29), וואו ער וועט אַנעמען פּליטים, וואָס האַלטען ביי פאָהרען קיין ארץ־ישראל.

35-יעהריגער יובל פון שוהל „נושאי המטה" אויף בזשעזשינער

מיטוואָך איז אין לאָקאַל פון דער שוהל „נושאי המטה" אויף בזשעזשינער 23 פאָרגעקומען די פייערונג פון 35 יעריגען יובל זייט דער עקזיסטענץ פון דער דערמאָהנטער שוהל אויפ' נאָמען פון הרב אלי' חיים מייזעל ז"ל.

די פייערונג האָט געעפענט דער פּרעזעס פון דער שוהל יחיאל יוסף ראָזענוואַלד, דעם פּאָרזיץ האָט געפיהרט ה' יעקל ראָזענצווייג.

די ערשטע בעגריסונג האָט געהאַלטען הרב לייזער איטשע מייזעל, דאַן הרב שמואל אליעזר סעגאַל, הרב ברוך לייזעראָוויסקי און פרנס איטשע צעדערבוים.

אין דער פייערונג האָט זיך בעטייליגט דער חזן סאָסנאָווסקי אין בעגלייטונג פון אַ כאָר אונטער דער אנפיהרונג פון ה' גאַרפינקעל.

א „מענדעלע-מוכר-ספרים"-וואָך אין „תרבות"

די „תרבות"־אָרגאַניזאַציע האָט זיך שוין בע־קאַנט געמאַכט אין אונזער שטאָט מיט איהרע פיל אונטערנעמונגען, וועלכע פערשאַפען דעם העב־רעאישען עולם אַ גייסטיגען נחת־רוח. לעצטענס האָט „תרבות" בעשלאָסען איינצואָרדענען אַ העב־רעאישע „מענדעלע מוכר ספרים"־וואָך אין לאָדז, אין די טעג פון 14 ביז'ן 21 יאַנואַר און אַלע נויטיגע פאָרבערייטונגען זענען שוין אין פולען גאַנג. עס איז פאָראויסגעזעהען אַ גרויסע אַקאַדעמיע וועלכע וועט אַ חוץ דעם אָפיציעלען ליטעראַרישען טייל אויך פערבונדען זיין מיט אַ מוזיקאַליש־דעקלאַ־מאַטישען טייל און וועלכע וועט אַרומזאַמלען אַרום דעם גאַנצען העברעאישען עולם פון אונזער שטאָט.

עס איז שוין געשאַפען געוואָרען אַ ספּעציע־לער יובל־קאָמיטעט פון די ה"ה: ד"ר מ. ז. ברוידע, רעד. י. אוגער, ד"ר ח. אַרמיאַן, ד"ר אריה טאַר־טאַקאָווער, פרנס מ. לימון, דיר. בראַנדשטעטער, דיר. ח. כהען, דיר. א. פערלמאַן, דיר. ז. עלענ־בערג, דיכטער יצחק קאַצענעלזאָן, רעד. יוסף לעווי פּראָפ' ב. ספּעקטאָר, פּראָפ' ש. קאַרפּאָווסקאַ, ד"ר ש. י. שווייג און ד"ר נתן עק.

אינ'ם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט זענען אַריין: פּראָפ' ש. קאַרפּאָווסקאַ און די ה"ה: י. כלודניעוויטש און י. פּאָזנאַנסקי.

קאָלעקטיווער רעפעראַט אין „תרבות"

מוצאי שבת, ד. 28 דעצעמבער, 8.30 אין אָוענד, קומט פאָר אין „תרבות" פּיעטרקאָווער 18 אַ קאָלעקטיווער רעפעראַט פון ש. גליבטער און י. כלודניעוויטש א. ד. ט. „פון דער ארץ־ישראל־דיגער יוירקליכקייט" (דער לעגיסלאַטיוו־ראַט, קאָנ־פערענץ פון התאחדות האכרים און וואַהלען צום תל־אביב'ער שטאָט־ראַט).

קאַנטאָר אהרן סאַפּיר דאַווענט שבת, זאת חנוכה
אין פּערמיטלער-פּעראיין פּעטריק. 64

היינט פרייטאָג און מאָרגען שבת וועט אין פּער־מיטלער־פעראיין פּעטריקאָווער 64 דאַווענען דער בע־קאַנטער קאַנטאָר ה' אהרן סאַפּיר מיט א גוט איינ־שטודירטען כאָר פון 40 פּערזאָן. ס'איז צו האָפען, אז דאָס לאָדזער פובליקום וועט צאָהלרייך קומען הערען דעם בעקאַנטען קאַנטאָר, וועלכער וועט אויס פיהרען די שענסטע ניגונים.

צום דאַווענען פון בעריהמטע אָבערקאַנטאָר משה קוסעוויצקי
אין פילהאַרמאָניע מיט'ן אַנטייל פון קאָמפּאָזיטאָר פּראָפ. זאַקס

פרייטאָג דעם 3־טען יאַנואַר און צומאָרגענס שבת דאַווענט אין פילהאַרמאָניע אויפ'ן אַלגעמיי־נעם פערלאַנג פון לאָדזער פובליקום דער וועלט־בע־ריהמטער אָבערקאַנטאָר משה קוסעוויצקי.

ס'וועט אַנטיילנעהמען א גוט איינשטודירטער כאָר אונטער דער לייטונג פון בעקאַנטען דיריגענט און קאָמפּאָזיטאָר פּראָפ. זאַקס.

ס'איז צו האָפען, אז דאָס לאָדזער פובליקום וועט קומען הערען זייער ליבלינג, דעם גרויסען מנגן ה' משה קוסעוויצקי.

געזעגנונג-אָוונד לכבוד' דיכטער ל. מלאך

דער בעקאַנטער דיכטער ל. מלאך, וועלכער האָט אַ לענגערע צייט געווייל אין פוילען פאָהרט אָפּ צוזאַמען מיט די דיכטערן ל. פידלער — פון פוילען אין שייכות דערמיט קומט פאָר שבת אין זאַל פון געזעלשאַפט אַל. קאָשטשושקי 21, (אַריינ־גאַנג דורך וואָלטשאַנסקי 38). אַ פייערליכער גע־זעגנונגס אָוונד, צווישען אַ דרע וועט זיך אויך בעטייליגען דיכטער משה בראָדערזאָן.

טוריסטיק קיין פּאַלעסטינא

צוליב דער איצטיגער פערקלענערונג פון פּאַסאַ־זשיר־פערקעהר אויף דער פּאַלעסטינער ליניע, וועט די שיף „קאָשטשושקאָ" נאָכ'ן צוריקקעהרען דעם 6־טען יאַנואַר פון חיפה קיין קאָנסטאַנץ פערבלייבען אין פּאָרט ביז'ן 26־טען פעברואַר 1936 און דער־נאָך וועט זי ווייטער אויספיהרען איהר ווייטערדיגע דינסט אויף דער פּאַלעסטינער ליניע.

די שיף „פּאָלאָניאַ" אָנשטאָט דעם 1־טען יאַ־נואַר וועט זי אָפּפאָהרען פון קאָנסטאַנץ קיין חיפה דעם 8־טען יאַנואַר, דעם 22־טען יאַנואַר און דער־נאָך מיט 2־וואָכענדיגע הפסקות וועט זי פאָרטזעצען די פּאַלעסטינער רייזעס.

אויף די נאָהענטסטע רייזעס ה. ה. אויף דעם 8־טען און 22־טען יאַנואַר וועט די היגע אָפּטיילונג פון „וואַגאָן־לי־קוק" פּעטריקאָווער 68 אָרגאַניזירען בי־ליגע אינדיווידועלע רייזעס קיין פּאַלעסטינע. אַלע פאָרמאַליטעטען, וואָס זענען פערבונדען מיט בעקו־מען אַנ'אויסלענדישען פּאַס, פּאַלעסטינער וויזע, ער־לעדיגט אמשנעלסטען דער „וואַגאָן־לי־קוק".

די פּאַסאַזשירען בעקומען עסען נישט נאָר אויף דער שיף, נאָר אויך אין רעסטאָראַציאָנס־וואַגאָן אין צוג 3 מאָל טעגליך, וואָס איז פאַר די פּאַסאַ־זשירען א גרויס פערלייכטערונג.

ראַסען-טעאָריעס איבער דער יודישער ראַסע
רעפעראַט פון ד"ר ח. קנאָפּינג אין „זש. ט. ק."

היינט פרייטאָג 9 אָוענד וועט ד"ר ח. קנאָ־פּינג האַלטען אַ פאָרלעזונג אין דער לאָדזער יודי־שער לאַנדקענטשאַפט געזעלשאַפט אויף דער טעמא „ראַסען־טעאָריעס איבער דער יודישער ראַסע".

אינהאַלט: די 4 ראַסען־טעאָריעס — לינגוויסטישע — אַנטראָפּאָלאָגישע — ביאָלאָגישע — סאָציאָלאָ־גישע — די 3 מענשענראַסען — טשעמבערלען און זיינע נאָכגענער — דער פּאַריזער קאָנגרעס — יודישע ראַסע בעטראַכט פון די 4 שטאַנדפּונקטען היסטאָרישע ראַסען־קולטור — יודישע ראַסען־קול־טור — די אנקלאָגעס קעגען י. דען — ו אַטענפּסיכאָ־לאָגיע פון די פעלקער — יודישע ראַסען־פּסיכאָ־לאָגיע — יודישע קולטור־יוערטען אין היסטאָרי־שען פּראָצעס פון דער וועלט־געשיכטע.

א באַראַכאָוו-אַקאַדעמיע

אָרדנען איין היינט אין אָוענד די רעכטע פּועלי־ציון אין זייער אייגענעם לאָקאַל. עס וועלען אַרויס טרעטען מיט רעדעס די ה"ה לייזער לעווין, ד"ר סאַבעל און אַרצי.

שבת — באַראַכאָוו-אַקאַדעמיע אין פילהאַרמאָניע

דעם היינטיגען שבת אָרדענט איין די לאָדזער „פּועלי ציון" אָרגאַניזאַציע א פייערליכע אַקאַדעמיע געווידמעט דעם 18 יאָהרצייט פון פיהרער און טעא־רעטיקער פון פּועלי ציון בעוועגונג ב. באָראָכאָוו.

אין דער אַקאַדעמיע נעהמען אַנטייל הר. בערמאַן (וואַרשע) רעפעראַט וועגען לעבען און שאַפען פון ב. באָראָכאָוו מיט רעציטאַציעס טרעטען אַרויס ל. מלאָך און דער אַרטיסט נאָזשיק.

טעאַטער, מוזיק און פערוויילונג
(קאָמוניקאַטען)

נאָך דער פּרעמיערע פון „תל־אביב"
אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"

די מיטוואָכ'דיגע פּרעמיערע פון „תל־אביב" אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי", האָט צוגעצויגען די לאָדזער עליטע. דאָס פּראָגראַם וואָס איז באמת אַ נייעס אויף דער ביהנע און פערמאָגט אַנ'אוצר שעהנקייט, חן, פאַרב, עקזאָטיק און אַראַביש־בע־דואינישע און תימנישע געזאַנגען און טענץ, האָט איבערגעלאָזט אַ גרויסען רושם, דער עולם האָט די פאָרשטעלונג אויפגענומען מיט בעגייסטערונג און בעשאָנקען מיט אַ זאַלאַדיסמענטען דעם רעזשי־סער יצחק נאָזשיק און אַלע אַנטיילנעמער.

היינט פרייטאָג 9 אָוענד, מאָרגען שבת 4 נאָכ־מיטאָג און 9 אָוענד, זונטאָג 4 נאָכמיטאָג און 9 אָוענד ווערט ווייטער געגעבען „תל־אביב".

דינסטאָג דעם 31 דעצעמבער 12 ביינאַכט קומט פאָר אַ סילוועסטער פאָ־שטעלונג.

יוזעף שמידט אין לאָדז
טרעט אויף מיט אַ קאָנצערט אין „פילהאַרמאָניע"

נאָך גרויסע מיה איז דער דירעקציע פון „פיל־האַרמאָניע" געלונגען צו אַנגאַזשירען דעם פענאָ־מענאַלען יודישען זינגער יוזעף שמידט.

דער קינסטלער פאָהרט בקרוב אויף אַ לענגערע צייט קיין אמעריקא. פאַר'ן אָפּפאָהרען האָט ער בע־וויליגט צו געבען נאָך אין דעם סעזאָן אין איינצי־גען קאָנצערט אין לאָדז.

ס'איז צו האָפען, אז דאָס פובליקום וועט מיט פרייד אויפנעהמען די ידיעה, און אויסנוצען די גע־לעגענהייט.

סילוועסטער-באַל לטובת „אוזדראָוויסקאַ"

דינסטאָג אָרדענט איין „אוזדראָוויסקאַ" אַ סיל וועסטער־באַל אין פילהאַרמאָניע. אַ גאַנצע רייה אַטראַקציעס, 2 אָרקעסטערס, אַ ביליגער בופעט, אַ קאָנקורס פאַר'ן שענסטען טאַנץ א. א. וו. דאָס אַלץ וועט פאָרקומען אין דער סילוועסטער־נאַכט אין פילהאַרמאָניע. די הכנסה פון דעם אָוענד איז בעשטימט פאַר דער געזעלשאַפט „אוזדראָוויס־קאַ", וועלכע טראָגט הילף די נויטבעדערפטיגע פון אונזער שטאָט.

דאָס פּרעזידיום פון „אוזדראָוויסקאַ" מיט קאָנ־סול מאַקס קאָהן אין דער שפּיץ זאָרגט, אַז דער אָוענד זאָל זיין דער פריילעכסטער אין דעם קאַר־נאַוואַל.

עס ליגט אַ חוב צו שטיצען „אוזדראָוויסקאַ"

קינסטלערישער חנוכה-אָוונד

שבת, דעם 28 ה.ח. 9 א זייגער אין אָוונד קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער רעל. סאָצ. פּאַרטיי דת־ועבודה (קילינסקיעגאָ 19) א קינסטלערישער חנוכה־אָוועגד.

אין ערשטען ליטעראַרישען טייל פון דעם אָוונד טרעט אויף דער יונגער דיכטער מישא טראַיאַנאָוו, וועלכער וועט לייענען זיינע לידער און האַבען א שמועס וועגען קונסט.

שפּענדע

ה' מ. א. שפּענדעט 5 זל. לטובת דעם יתומים־הויז זגערזשער 40. דאָס געלד איז אָפּצונעמען אין אַדמ.

ביי מענשען, וואָס ליידען אויפ'ן מאָגען, קישקעס און שלעכטע שטאָף-וועקסלונג
דערוועקט דאָס נאַטירליכע ביטערוואַסער FRANCISZKA JÓZEFA אַ ריכטיגע פונקציאָנירונג פון בלוט, פער־שטאַרקט די פּעהיגקייט פון פערדייען און לוסט צו דער אַרבייט. פרעגט דאָקטוירים. צו בעקומען אין אַלע אַפּטייקען און סקלאַד־אַפּטעטשנעס.

גרויסער ערפאָלג פון די „גאָלדענע פּאַמעראַנצען" אין טעאַטער „פילהאַרמאָניע"

די פּרעמיערע פון דער מוזיקאַלישער קאָמעדיע „גאָלדענע פּאָמעראַנצען", איז אַראָפּ מיט גרויסען ערפאָלג.

די קאָמעדיע פון דעם ווינער מחבר א. מייזעלס אילוסטרירט דעם דראַנג פון דער יוגענד קיין ארץ־ישראל און די פיינליכע איבערלעבענישען פון די אומגלענאָלע עולים, וואָס בעזייטיגען אַלע שוועריג־קייטען און שטעלען זיך נישט אָפּ אויף אַלע ענויים, קומען און בויען דאָס לאַנד.

אין דער קאָמעדיע, וואָס ענטהאַלט רייצענדע ארץ־ישראל מעלאָדיעס, חלוצישע לידער און טענץ, בעטייליגען זיך אויסגעצייכענטע אַרטיסטען. דער שלאָגער פון דער קאָמעדיע איז דער טאַנגאָ אויף דער שיף, אויסגעפיהרט פון דער בעליבטער סובּרע־טין זשעני שמולעוויטש און זיסעל גידל, וואָס רייסט מיט דעם עולם.

די קאָמעדיע ווערט געשפּילט היינט 9 אָוו. און מאָרגען שבת 2 מאָל 4 נאָכמ. און 9 אָוו.

מעלדונגען
לערנט אַ פאַך!

אין די פּראָפעסיאָנעלע לערן־וואַרשטאַטען פון דער געזעלשאַפט „אָרט" קאָן מען זיך איינשרייבען אויף פאָלגענדע פאַכען:

1) מעכאַנישע רונדטריקאָטאַזש־אַרבייט, 2) מעכאַנישע רונד־זאָקען־אַרבייט; 3) מעכאַנישע הילמס־אַרבייט פון דער ווירקער־בראַנזשע: שפּולען קעטלען; 4) סוועטער־שטריקעריי; 5) אויסאַרבייטונג פון הענדשקעס; 6) מעכאַנישע וועבעריי; 7) פּרוּיען, שניידעריי מיט צושניידען; 8) וועש־נייהעריי מיט צושניידען; 9) גאַרסעטען־אַרבייט מיט צושניידען; 10) ...גדולציע און האָר־פאַרבען; 11) מאַניקור; 12) ...ט־פוצעריי; 13) האַנד־שטיקעריי און מאַשין־האַפט.

הודעות הסניף „תרבות" בלודז
הת' פיוטרקובסקה 18 (קומה שניה, בשער השני)

1) במוצאי שבת 28 דעצ. בשעה 8.45 בערב תתקים הרצאה קולקטיבית על הנושא: „מהוי הא"ולי" ישתתפו הח"ח: ש. גליבטר ו' י. חלודניביץ.

2) מתקבלות הרשמות לסמינריון לספריות עברית לקורות, לתנ"ך, לסוציולוגיה ולפסיכולוגיה.

3) קנו והפיצו את העתון לנוער „עולמי", היוצא ע"י הועד המרכזי של „תרבות" מחור הגליון — 20 פרוטות.

3) מתקבלות הרשמות לסטודית העברית בהנהלת ה' יצחק קצנלסון.

5) חדר הקריאה ע"ש י. נ. שמחוני פתוח בכל ערב (מלבד יום השישי) מ 8—10 בערב. הכניסה חנם.

זש. ט. ק. (וואָלטשאַנסקאַ 35, טעל. 121-53)

די נאָהענטסטע אויספלוגען:

שבת, ד. 28 ד. ח. קומט פאַר אַנ'אויספלוג אין דער קינדער־היים פון „טאָז". זאַמעלפּונקט 11 אַ זייגער פריה אויף פּולנאָצנאַ 39. זונטאָג ד. 29 ה.ח. קומט פאַר אַ סקי־אויספלוג נאָך לאַגעווניק. זאַמעלפּונקט 9 פריה אין לאָ־קאַל פון דער געז. עס ווערען ספּעציעל אויסגעבאָרגט סקי פאַר די אַנטיילנעמער פון דאָזיגען אויספלוג. איינשריי־בונגען אין סעקרעטאַריאַט ביז'ן 27־טען אוינשליסליך.

אימפּרעזעס

פרייטאָג ד. 27 ה. ח. 9 אַ זייגער אוו. קומט פאַר אין אייגענעם לאָקאַל אַ פאָרלעזונג פון ד"ר ח. קנאָפּינג א. ד. ט. „די ראַסען־טעאָריעס איבער דער יודישער ראַסע". איינ־גאַנג פאַר מיטגלידער פריי.

זונטאָג ד. 29 ה. ח. 5 אַ זייגער פאַרנאַכט, קומט פאַר אַ טיי־אָוונד. דינסטאָג ד. 31 דעצעמבער ה. י. קומט פאַר אין לאָקאַל פון דער געז. אַ חברישער אָוונד א. נ. „סיל־וועסטער אין זש. ט. ק." די מיטגלידער און איינגעלאַ־דענע געסט וועלען האָבען אַנ'אויסגעצייכענטע געלע־גענהייט צו פערברענגען דעם דאָזיגען אָוונד אין אמת'־דיגער, חברישער סביבה, זאָרגלאָזע און הומאָרפולע אַטמאָס פער ביז אין גרויען טאָג אריין. עס ווערט אויך צוגע־גרייט אַנ'איגהאַלטסרייכער פּראָגראַם מיט אַקטואַליען און אַנ'ערשטקלאַסיגער אָרקעסטער. איינלאַדונגען גיט אַרויס דער סעקרעטאַריאַט פון דער געז. אין די ביוראָ־שעה'ן.

אַ 2 און אַ 3־טאָגיגער סקי־לאַגער אין סמאַרדזעוו

אין די טעג פון 4, 5 און 6 יאַנואַר 1936 ווערט גע־עפענט אַ 2 און 3־טאָגיגער סקי־לאַגער אין סמאַרדזעוו. די אַנטיילנעמער פון דאָזיגען לאַגער וועלען געניסען פון אַ בחנומ'דיגען סקי־קורס פאַר אַנפענגער און אוואַנ־סירטע, ווי אויך פון נאַרטען, וועלכע וועלען ווערען ספּע־ציעל אויסגעבאָרגט פאַר אַ מינימאַלען אָפּצאָהל. איינ־שרייבונגען נעמט אָן דער סעקרעטאַריאַט. די צאָהל פּריוע פּלעצער איז בעגרענצט.

סקי־קורסען פאַר אָנפענגער און אוואַנסירטע
אין זש. ט. ק.

די סקי־קורסען פאַר אַנפענגער און אוואַנסירטע ווערען אָנגעפיהרט דורך אַ בעקאַנטען אינסטרוקטאָר, אַבּ־סאָלווענט פון דער העכערער שול פאַר פיזישער דער־ציהונג אין פוילען. מגר. ראַדוואַנסקי. די קורסען קו־מען פאַר 2 מאָל וועכענטליך: דאָנערשטאָג און זונטאָג.

דער סעקרעטאַריאַט פון זש. ט. ק. (וואָלטשאַנסקאַ 35, טעל. 121.53) נעמט אָן טעגליך פון 10—2 און 6—10 איינשרייבונגען אויף 1) שפּראַך־קורסען פון יו־דיש, שפּראַך און ליטעראַטור, העברעאיש, ענגליש, פאַר אַנפענגער און אוואַנסירטע, פראַנצויזיש, עספּעראַנטאָ. 3) גימנאַסטישען קורס פאַר דאַמען, 3) סאָציאַל - פּסי־כאָלאָגישען קורס אונטער דער לייטונג פון פּראָפ. י. טראַנק — און גיט אַרויס הנחה־בילעטען אין שטאָטי־שען טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" און קינאָס (גראַנד, פּאַלאַס און אַנד).

ערעפענונג פון נייעם לאָקאַל ביי די יודישע קאָמבאַטאַנטען

זונטאָג ד. 29 ד. ח. קומט פאַר די פייערליכע ערעפ־נונג פון נייעם לאָקאַל אויף די גדאַנסקאַ 91. אַלע מיט־גלידער ווערען געבעטען צו קומען. בעזונדערע איינלאַ־דונגען ווערען נישט געשיקט.

די דערעפענונג קומט פאַר פּינקטליך 12 אַ זייגער מיטאָג
סעקרעטאַריאַט
ש. וואַלדמאַן

אַ געזעגנונגס-אָוונד די בעקאַנטע יודישע דיכטער ל. פידלער און ל. מלאך צו זייער אָפּ־פאָהרען פון פוילען

שבת דעם 28־טען דעצעמבער 8 אָוונד קומט פאַר אין זאַל פון געזעלשאַפט פריינד פון אַרבייטער פּאַלעסטינאַ אַל. קאָשטשושקי 21 (אַריינגאַנג דורך וואָלטשאַנסקאַ 38) אַ פייערליכער געזעגנונגס־אָוועגד פאַר די בעקאַנטע יודישע דיכטער ה"ה ל. פידלער און ל. מלאך אינם אָוונד נעמט אויך אַנטייל אונזער לאָדזער דיכטער ה' בראָדערזאָן.

באַר פון די פעראייניגטע יוד. פליישער
פיעטריקאָווער 48, 54 און 114
רעקאָמענדירט פאַר פיינשמעקער באַר־מאכלים, געשמאַקפולע מיטאָגען, אונטערברויטן, בראַנפענס, וויינען ווי אויך די בירען פון דער פירמע בעקאַנטע ק. אַנשמאַדט
אויף טעלעפאַנישן פערלאַנג שיקן מיר אַפּ בעשטעלונגען אַ היים. — ס'ווערן אַנגענומען בעשטעלונגען אויף חתונות און באַנקעטן אין אונזערע לאָקאַל

מ'ריכט זיך אויפ'ן זיידען

(ענדע פון 8־טע זייט)

מיר, וואו מיר האָבען געוואוינט אין שכנות. איך בין נאָך געווען גאָר א קליין יונגעל, אָבער אין מיין זכרון האָבען זיך טיף איינגעגראָבען די איינדרוקען פון יענער צייט, ווי לעבעדיגע שטעהן נאָך פאַר מיר די מענשען וואָס פלעגען פערקעהרען ביים זיידען אין הויז — איבריגענס זענען עס געווען דאָס רוב די־זעלביגע פערזאָנען וואָס האָבען פערקעהרט אויך אין אונזער פאַמיליען־קרייז — באַקסט, קולישער, חיים צבי לערנער, דער בעוואוסטער מחבר פון „מורה הלשון“, די קראַלס, מיין קוזין יעקב ראַמבראַ (פיליפ קראַנץ) און אַנדערע. איך האָב אַלזאָ גוט געדענקט דעם זיידען און זיין געזעלשאַפטליכען קרייז.

נאָר אַז דער זיידע זאָל מיך געדענקען, נישט נאָר מיין נאָמען נאָר אויך די נעמען פון מיינע קרובים און מלמדים — דאָס האָב איך זיך נישט געקענט פאָרשטעלען, עס איז מיר דעריבער זעהר אַנגענעהם געווען צו הערען פון דינעזאָנען אַז דער זיידע וויל אויך זעהען וואָס „פון איך איז געוואָרען“.

מיר האָבען זיך גענומען מכין זיין צו דער אויפנאַהמע פון ליבען גאַסט. עס האָט זיך געגרינדעט א קבלת פנים קאָמיטעט, אין וועלכען עס זענען אַריין די פערטרעטער פון די פריהער דערמאָהנטע פעראיינען, אינסטיטוציעס און געזעלשאַפטליכע גרופירונגען. מיר האָט זיך אָבער געוואָלט צוגעבען דעם לאָדזער בעזוך פון אַזא פראָמינענטער יודישער פערזענליכקייט, ווי מענדעלע מו"ס, דעם כאַראַקטער פון אַן'אַלגעמיינעם יודיש - געזעלשאַפטליכען געשעהעניש, פון א פייערליכער אויפנאַהמע, אין וועלכער עס זאָלען אַנטייל נעהמען די פערטרעטער פון פערשידענע שיכטען און קודם כל פון דער קהלה אַלס דער „רעפּרעזענטאַנץ“ פון דער יודישער בעפעלקערונג.

צו דעם צוועק האָב איך זיך געווענדעט צו דער קהלה — דעמאָלט נאָך „דאָזאָר־שטיבעל“ — און איהר פאָרגעלעגט אָפּצודעלעגירען איהרע פערטרעטער אין קבלת פנים קאָמיטעט, די דאָזאָרעס האָבען נישט געוואָלט הערען דערפון. בכדי אָבער יוצא צו זיין פאַרן עולם און דער עיקר פאַר דער יודישער פרעסע, האָט די „גמינע“ צונויפגערופען א ספּעציעלע בעראַטונג וועגען דעם ענין.

ווען איך בין געקומען צו דער בעראַטונג, בין איך זעהר דערשטוינט געווען. איך האָב דאָ געטראָפען די ריכטיגע טיפּ, דאָס גאַנצע ביסעל סמעטענע פון דער לאָדזער אַסימילאַציע, די „פראָמינענטסטע“ פון „האַבראַמטשינאַשטש“ און פון אַנדערע אַזעלכע אינסטיטוציעס, מיט איין וואָרט די גאַנצע סינאַגאָגע־שפּיטאָל - תלמוד־תורה - ביקור־חולים - אָליגאַרכיע וועלכע האָט דעמאָלט געהאַט די ממשלה איבערן יודישען לאָדז. מענשען מיט דאָקטאָר־טיטולען און אָהן טיטולען, גוטע פויליש־רעדערס און גאָר שלעכטע, געפעהרליכע קאַליקעס — אַלץ אַזעלכע פערזאָנען, וועלכע מ'פלעגט געוועהנליך זעלטען זעהען אויף די זיצונגען פון דער גמינע. ווי איך האָב זיך שפּעטער דערוואוסט, האָט מען זיי אַלע „דרינגענד“ צונויפגערופען, ווייל מ'האָט מורא געהאַט אַז די חברה פון דער יודישער פרעסע און פון די פעראיינען זאָל חלילה נישט אַריינשלעפּען די גמינע“ אין א מיאוסע אוואַנטורע“.

ווי די זיצונג האָט זיך געעפענט ווענדט זיך צו מיר דער פאָרזיצער פון דער בעראַטונג — ער איז געווען א מאַן מיט הויכער בילדונג (ער איז שוין היינט אויף דער אמתער וועלט) א זעהר ליבער און סימפּאַטישער מענש, א פערביסענער אַסימילאַטאָר — און פרעגט מיך:

— ווער איז ער וואָס שטעלט ער מיט זיך פאָר דער גרויסער פאַן (טען וויעלקי פאַן) וועלכען איהר גרייט זיך צו מאַכען אַזא פאַראַד? —

און איידער איך ענטפער, נאָך, כאַפּט זיך אַרויס אַן'אַנדערער א בעקאַנטער לאָדזער „טיפּ“ א משרתל ביי דער לאָדזער גבירישער יוגענד:

— יאָ, — זאָגט ער — ווער איז ער? — וואָס איז ער? — ס'איז באַראָן גינצבורג אָדער בראָדסקי, וואָס איהר געהט אויפּרודערען א וועלט? — (געמיינט האָט ער דעם רייכען יודישען צוקער פאַבריקאַנט בראָדסקי פון קיעוו וועלכער האָט פאַר יודען ווייניג וואָס געטון, אָבער ווייל ער האָט געהאַט געלד האָט מען איהם אין לאָדז געהאַלטען פאַר א גלייכען מיוחס מיט באַראָן גינצבורגן).

— ער איז א סך, א סך מעהר ווי הונדערט בראָדסקים מיט די לאָדזער גבירים אינאיינעם — רוף איך אויס.

עס ווערט א טומעל איינעגע רופען אויס: „אומדערהערט!“ — אַנדערע שרייען: „קאָניעץ ז'טים“! —די גמינע האָט זיך נישט וואָס צו מישען אין אַזעלכע זאַכען. דאָס איז א געשעפט פאַר די זשאַרגאָניסטען!“ —

איך נעהם א וואָרט און פּרוב זיי אויפקלערען, ווער מענדעלע איז. איך שטעל זיך אָפּ קורץ אויף זיין ליטעראַרישער טעטיגקייט, איך כאַראַקטעריזיר איהם אַלס „נאַציאָנאַלען דיכטער“ אַלס דעם „פערגעטערטען ליבלינג פון יודישען פאָלק“, איך צעהיץ זיך זעהר שטאַרק, פאַל אַריין וואָס אַמאָל מעהר אין א העכערען טאָן, רעכען זיך אָפּ מיט דעם פריהערדיגען שרייער פאַרן וואָרט „זשאַרגאָניסטען“ און פערענדיג שליסליך מיט מוסר־דיד, מיט „דונערען און בליצען“ אויפן אַדרעס פון די אַסימילאַטאָרען און די לאָדזער גבירים.

אָבער דאָס העלפט אַלץ ווי א טויטען באַנקעס, איך פּרוב דאַן נאָך אָנווייזען אַז א בעוואוסטער פוילישער שריפטשטעלער קלעמענס יונאָשא האָט איבערגעזעצט דעם זיידענס צוויי ווערק אויף פויליש און אַז די ווערק האָבען געהאַט א ערפאָלג ביים פוילישען לייענער פובליקום.

אָבער איינער פון די אַנוועזענדע ענטפערט מיר:

— וועמען דערצעהלט איהר אַזעלכע געשיכטעס?

— איך ווייס אויך וואָס פוילישע ליטעראַטור איז, און קען אייך פערזיכערען אַז עס איז נישטאָ אַזא פאַרלאַק וואָס זאָל געהן איבערזעצען די ווילדע מעשיות פון א זשאַרגאָן שרייבער.

פּלוצלינג הויבט זיך אויף איינער פון די דאָזאָרעס, דווקא א אינטעליגענטער יוד און צוגליך אויך א יודישער יחוס, און שיסט אויס מיט א באָמבע:

— און די רעגירונג וואָס וועט זאָגען? — אפשר איז ער גאָר נישט קיין פּאָליטיש־כשרער און מיר וועלען נאָכדעם אַלע האָבען צרות?...

די באָמבע ווירקט און אונזער פערשלאָג ווערט איינשטימיג אָפּגעוואָרפען, נאַטירליך איז עס שוין געווען א בעשלאָסענע זאַך נאָך פון פריהער.

דער זיידע איז געקומען קיין לאָדז, מ'האָט איהם דאָ געמאַכט א גרויסאַרטיגע אויפנאַהמע. עס איז אַלץ אַרורך אַזוי פייערליך, אַזוי אימפּאָזאַנט, אַזוי אינדרוקספול— קיינער האָט זיך נישט נאָכגעפרעגט אפילו אויף די לאָדזער גמינע לייט אָדער אויף עמיצען פון דער לאָדזער פּלוטאָקראַטיע, צי זיי זענען יאָ געקומען צום קבלת פנים אָדער נישט. מ'איז אָהן זיי גאַנץ גוט אויסגעקומען.

די יודישע פרעסע האָט נאָכדעם געשריבען: אַז אַזא שמחה מיטן זיידען, אַזא ענטוזיאַזם, אַזא מאַסען־בעטייליגונג ווי אין לאָדז האָט מען נישט געזעהען אין קיין שום אַנדער שטאָט.

זונטאָג, אין דעם טאָג ווען דער זיידע איז אָפּגעפאָהרען פון לאָדז, זענען מיר געזעסען איינעגע פערזאָן ביי איהם אין נומער פון האָטעל „מאַנטייפעל“, פּלוצלונג עפענט זיך די טיר און עס קומען אַריין — א אָנגעזעהענער בעאַמטער פון דער לאָדזער גמינע און נאָך א הער, אויך א בעקאַנטע פערזאָן. זיי געהען צי צום זיידען, בעגריסען איהם גאַנץ וואַרעם, דערצעהלען אַפילו אַז זיי רעדען יודיש און לייענען יודיש, אַז זיי קענען אַפילו ליניעצקים „פוילישען יונגעל“ און רעדען אויס וואָס אין דער קאָרט אויף די לאָדזער אַסימילאַטאָרען און גבירים פאַר זייער געמיינע האַלטונג לגבי דעם זיידען.

מיר האָבען שוין אונזער גאַסט נאַטירליך אינפאָרמירט וועגען בעשלוס פון די לאָדזער סינאַגאָגע־און שפּיטאָל־עסקנים. דער זיידע גיט שאַרף א קוק אויף זיי איבער די ברילען אריבער און רופט זיך אָן:

— איהר האָט געלייענט אַמאָל מיין „טאַקסע“?

זיי שוויגען.

— א שאָד זאָגט ער, איהר וואָלט געזעהען אַז איך האָב אייך שוין געקענט, אייך און אייערע לייט, מיט א סך, א סך יאָהרען צוריק. איהר דאַרפט מיר נישט דערצעהלען ווער זיי זענען, קוקט אַריין אין מיין „טאַקסע“ וועט איהר אייך זעהן דאָרט ווי אין א שפּיגעל...

און ער האָט זיך אָפּגעווענדעט פון זיי, מעהר האָט ער מיט זיי נישט גערעדט. אין א ווילע אַרום האָבען זיי זיך אויפגעהויבען, זיך געזעגענט און זענען אַוועקגעגאַנגען.

I. Ug.

יעקב דינעזאָן וועגען לאָדזער יום-טוב

(ענדע פון 9־טע זייט)

הייסען גרוס און הערצליכען דאַנק נאָך מינדליך איבערגעבען די עטליכע נאָהענטע, ליעבענסווירדיגע, גוטע מענשען און פריינד, וועמענס נעמען איך וועל קיינמאָל נישט פערגעסען צו אכטען און צו ליעבען.

— — — — — — — — —

און וואָס נאָך זאָל איך אייך שרייבען, ליעבער גוטער הי אוגער? — איך בין איצט נאָך אַלץ ווי יענער מחותן נאָך דער חתונה, אַטש די געסט זענען זיך שוין לאַנג צופאָהרען, עס דאַכט זיך איהם ער הערט נאָך אַלץ דאָס קלעזמער־שפּילען, דעם בדחנס חכמות, און וואָס נאָך ערגער איז, עס שמעקט איהם ניט זיין וואָכענדיגער אַלטעגליכער מיטאָג. די הורא־געשרייען קלינגען מיר נאָך אַלץ אין די אויערן, און עפּיס קען איך מיך ניט נעהמען צו מיינע אַלטעגליכע עסקנים, חאָטש זיי זענען דאָ אָנגעוואַקסען גאַנצע בערג, ווי עס רעדט זיך. אויף דער גאַס בין איך נאָך א מחותן, און מען זאָגט מיר מזל־טוב. מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — ווינש איך זיי, אָבער די מזל־טוב־זאָגער זענען דערמיט ניט יוצא, און פערלאַנגען דווקא, איך זאָל זיי דערצעהלען, וואָס אין לאָדז האָט זיך געטון, ווי אַזוי האָט מען דעם ליעבען, טייערען זיידען דאָרט מקבל פנים געווען, ווי אַזוי האָט ער זיך דאָרט געפיהלט? — וואָס האָט ער דאָרט געטהון, גערעדט, געהערט און געזעהען, און צי איז ער צופרידען מיט לאָדז און צי איז ער צופרידענער מיט לאָדז אַלס מיט וואַרשוי? — א. אז. וו. אָהן א סוף.

און ווי אין לעבען געהט עס איטליכען אקוראַט צו וויסען, און צוליעב דעם איז ניט נור מיר איצט שווער א גאַס דורכצוגעהן, זאָנדערען אויך אין מיין היים צו זיצען, אחיבי האָבען פיינט אויף נסים זיך צו פערלאָזען אין אַזעלכע ענינים, בפרט אַז עס קאָסט קיין געלד ניט און איז נוגע נור צום וויסען אליין. און יודען פון א גאַנץ יאָהר, פון א האלב אָדער חאָטש א שטיקעל יאָהר קומען צו מיר, חאָטש איך קען זיי ניט און ווייס זיי ניט, און פרעגען מיך: וואָס איז געווען מיטן זיידען, זאָל לעבען, אין לאָדז? — טרעטען ניט אָפּ ביז זיי דערגעהען ניט אַלץ אקוראַט, א האָר ניט פערפעהלט, חלילה.

און ווייסט איהר, ליעבער פריינד, וואָס פאַר א דאגה איך האָב אַצינד? — אַזוי ווי מאָרגען איז ראש השנה און איך געה דאוונען. ציטער איך, אַז יודען זאָלען מיר חלילה מיט זייערע שאלות וועגען לאָדז ניט מבלבל זיין מיינע תפלות. און געהן צו תשליך מיט אַזא פּאַק נייעס פון לאָדז איז אוודאי א סכנה, אפשר וואָלט איהר מיר מתיר זיין צו תשליך היינטיגען ראש השנה ניט צו געהען? —

מחשבותו, לאָדז האָט דאָך קיין טייך ניט. וואָס טהוען טאַקי ביי אייך יודען נעביך מיט זייערע פעקלאַך עבירות פון א גאַנץ יאָהר אין לאָדז? — זייט עס מיר מודיע, זאָל איך צום נייעם יאָהר חאָטש מיט דער איינציגער דאגה וועגען לאָדזער עבירות און תשליך ווייניגער האָבען.

הי פרישמאַן ראָט מיר, איך זאָל אייך בעטען טעלעגראַפירען מיר וועגען דעם.

און נאָך אמאָל זייט מיר הערצליך געגריסט און געדאַנקט פאַר אַלעם גוטען אין לאָדז, און נאָך מעהר פאַר נאָהענטע וואַרעמע פריינדשאַפט אויף ווייטער און ערלויבט מיר זיך אונטערצושרייבען מיט א כתיבה־וחתימה־טובה־וואונש

אייער ערגעבענסטער פריינד
י. דינעזאָהן.

„GRAF“
Buljon w kostkach
פאָרערט איבעראַל!
כשר
זופּענווירפעל
„גראף“
בעסטע קוואַליטעט
בהשגחת הרב ר' ישעי' פירסט שליט"א, רב „עדת ישראל“. וויען.

זכרונות פון ד"ר ח. זשיטלאָווסקי

(ענדע פון דער 15טער זייט).

ס'איז ווינטער 1906—1907. איך בין אין פּעטערבורג, אין דער צייט פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע, און „לויף“ אַלס אַ דעלעגאַט אין דער צווייטער „דומע“. אין איינעם אַנ'אָוונט, פּערבראַכט אין ל. שטערנבערג'ס הויז, האָב איך מיך פונאַנדערגערעדט מיט שטערנבערג'ן וועגען די „אַלטע צייטען“ בכלל און וועגען דער טעטיגקייט ווי אויך דעם כאַראַקטער פון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ“. איך האָב בעשולדיגט אונזער אַמאָליגע מוטער־פּאַרטיי אין צענטראַליזם און גרויס־רוסישער אַסימילאַטאָרישקייט. בערופען האָב איך מיך דערביי אויף פּראָפעסאָר דראַגאָמאַנאָו'ס פּאָלעמיק געגען איהר פאַר איהר שטעלונג צו דער אוקראַאינישער בעוועגונג.

שטערנבערג, וואָס האָט זיך שוין דעמאָלט געהאַט אָנגעשלאָסען אָן דער עס־ערישער פּאַרטיי און האָט אָנגענומען אויך איהר פּראָגראַם פון נאַציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג, פאַר אַלע פעלקער פון רוסלאַנד, האָט העפטיג פערטיידיגט די „נאַראָדנאַיאַ־וואָליאַ“.

דאָ האָב איך מיך דערמאָנט אָן דעם טראַגישען עפּיזאָד מיט דער „השועה ישראל“ און איהם דערציילט די גאַנצע מעשה. אונטערשטרייכענדיג די מורא פון דעם קאָמיטעט פאַר „סעפּאַראַטיזם“. שטערנבערג איז אויפגעשטאַנען פון אָרט.

— באַטיושקי! (טאַטע־פאָטער!) — האָט ער אויסגעשריגען. איך בין דאָך דעמאָלט געווען אין קאָמיטעט! יאָ, אמת, געווען אַזאַ זאַך.

און אויף מיין פראַגע, ווער נאָך פון די יודען איז געווען אין קאָמיטעט, האָט ער גענומען דערמאָנען זיך עטליכע נעמען, צווישען זיי אויך, דעם איצט אין ראַטענלאַנד נאָך לעבעדיגען טאַן־באָגאָראַז.

דעמאָלט האָב איך איהם איבערגעגעבען אויך דעם סוף פון דעם בריף. די פער־וואונדערונג פון דעם רוסישען חבר, וואָס אַ יודישער אָנבאָט איז אָפּגעוואָרפען געוואָרען פון דעם קאָמיטעט, אין וועלכען יודען זענען געווען דער רוב מנין.

— נו, זעהט איהר? — האָט שטערנבערג אויסגערופען טריומפירענדיג. דאָס איז נישט געווען קיין נאַראָדאָוואָלישער צענטראַליזם, נאָר די אידעאישע אַסימילאַטאָרישקייט.

היסטאָריש איז דאָס נישט אין גאַנצען ריכטיג. אין דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ“ האָט זיכער פריהער געהערשט אַ שטרענג צענטראַליסטישע ריכטונג. און נאָך דערצו נישט גאָר קיין יודען־פריינטליכע אין שטערנבערג'ס צייטען איז זי שוין געווען נישט אַזוי ניכר. ביי מיינע נאַראָדאָוואָלישע פריינד האָב איך זי זיכער נישט בעמערקט און די אידעע פון נאַציאָנאַלער זעלבסטפערוואַלטונג פאַר די רוסלענדישע פעלקערשאַפטען האָט ביי זיי נישט אַרויסגערופען קיין פּראָטעסט.

על־כל־פנים האָב איך, אויך אין 1886 גאָר נישט געטראַכט וועגען די צענטראַליסטישע און אַסימילאַטאָרישע טענדענצען פון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ“. דעם שטרענגען גזר דין אויף דער „השועה ישראל“ האָב איך דעמאָלט דערקלערט דורך דער אַסימילאַטאָרישקייט פון דער יודישער רעוואָלוציאָנערער אינטעליגענץ, ווי דאָס האָט שפּעטער אויך שטערנבערג פער'אמת'ט.

EUROPA
די פּרעהל'בסטע פּרעמיערע פון סעזאָן:
דאָס וואונדערבאַרסטע קינד
פון XX יאָהרהונדערט
Shirley Temple
אין פילם
אונזער
זונען־שטראַהל
(Nasze słoneczko)
אין די איבריגע ראָלען:
Rosemary Ames i Joel Mc. Crea
רעזשי: John Robertson
שבת און זונטאָג 2 פריהמאָרגען־
סעאַנסען 12 און 2 אַ זייגער בייטאָג
פּרייזען פון 80 גר. אָן

Dr. med.
HALTRECHT
ספּעציעל־אַרצט פאַר הויט־, געשלעכטס־
קראַנקהייטען און מענער־שוואַכע
פּיעטריקאָווער 10, טעל. 245-21
נעהמט אָן פון 8 פריה ביז 2 מיטאָג און פון 5 ביז 9 אָוו.
זונטאָג פון 10—1 בייטאָג. אַלע אַרטן אַנאַליזען
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע־פּרייזען
א ספּעציעלער וואַרטע־זאַל פאַר פרויען.

Dr.
B. Robinzon
אינערליכע קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען
אויף 10 פּאָמאַרסקאַ 10
פּראָנט, 2טער שטאָק, טעל. 131-86.
נעהמט אָן פון 6 ביז 8 אין אָוונט.

Dr.
Wołkowyski
ציגעל־גאַס 11, טעל. 238-02
ספּעצ. פאַר טריפּער, סיפילים און הויט־קראַנקה.
בעהאַנדלונג פון מענער־שוואַכע
נעמט אָן פון 8—11 בייטאָג און 4—9 אָוונט.

דאס עלעקטראטעכנישע ביורא
„SIŁA i ŚWIATŁO“
פון וו. קרוקאָווסקי
23 פּאָלודניאָווא 23, טעלעפאָן 139=32
נעמט אָן דורכצופיהרען אינסטאַלאַציעס פון ליכט און קראַפט. קויפט און פערקויפט מאטארען און ערלעדיגט אלער ארט עלעקטרישע איינריכטונגען אויף לייכטע בעדינגונגען
ביליג, רעיעל, שנעל און פּינקטליך!
ספּעציעלע ווערקשטעל פאר מאטארען=רעפּעראַטור.

Prywatne POGOTOWIE LEKARSKIE
Telefon **12-333**
Legjonów 6 (Zielona)
czynne bez przerwy przez całą dobę.
Szybka pomoc lekarska we wszystkich specjalnościach.

מעטאַל-בעטען
מאטראצען אלע ארט
קינדער=וועגעלעך
אין א רייכען אויסוואהל
וויזשימאטשקעס, אייז-קאסטענס, פעלד-בעטען פּאַטענט „Perfekt“ א. ד. ג. קויפט מען
אמביליגסטען אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWYSKI
עקזיסטירט פון יאהר 1896
פאבריקס-לאגער:
לאדז, נארוטאָוויטשא 11
טעל. 137=70
געדענקט דעם אדרעס!
ספּעצ. רעפּעראַטור-ווערקשטעל און לאַקירער.

וואס יעדער סוחר און האנדווערקער דארף וויסן!
אז שעהנע דרוק-ארבייט הייבט דעם אימפּולס פון געשעפט. און דעריבער איילט צו בעשטעלען אייערע דרוק-ארבייט אין דער בעוואוסטער שנעל-דרוקעריי
בראמבערג
צעגעלניאנא 8 פראנט
טעל. 255-09
בריפבויגען, קאנווערטען, רעכנונגען, צירקולארען, עטיקעטען, חתונה-קארטען, קאנפעקציע-טיט.
ביליג | רעיעל | ססמטיש
אכטונג, שניידער-מייסטער!
בעזיץ אויף לאגער מאס-ביכער!

פאראפּין-אפאראטען
פאדען=פיהרער און טיילען פאר שפּול-מאשינען
בעקומט מען אין דער מעכאנישער שלאסעריי
י. רעדער 11. ליסטאָפּאַד 11/13

אלע סוחרים דארפען וויסען,
אז פון ניי-יאהר אן מוז מען שוין פיהרען האנדעלס=ביכער!
איך פיהר שוין 15 יאהר ביי עטליכע היגע פירמעס האנדעלס=ביכער, וועלכע ווערען שטענדיג אנערקענט פון אוישאנד סקארבאָווי. איך קען אננעהמען ביי עטליכע פירמעס צו פיהרען האנדעלס - ביכער מיט גאראנטיע.
צו ערפאהרען ביי ב. זאלצמאן,
11. ליסטאָפּאַד (קאָנסטאַנטינער) 46
צווייטע אפיציגע, רעכטס, צווייטער שטאָק.

נור א קורצע צייט! א זעלטענע געלעגענהייט!
מיט 50% רעדוקציע פון אלע פרייזען
בעקומט איהר דישעווסטע בילדער אין גרעסטען בילדער-אטעליער פון
Roma Spokojna
13 פּיעטריקאָווער 13
ווי אויך בעקומט איהר דעם גרעסטען אויסוואהל פון
ראהמען צו גארדינען
אלעס צו ליקווידאציע=פרייזען!
ס'ווערען אנגענומען בילדער איינצורעהמען.
נוצט אויס די זעלטענע געלעגענהייט!

רעפּארמאצקיע=פּילען

מיט דער מארקע גיים־שלי־כער בעקאנט פון יאהר 1602 רעגולירען דעם מאגען, שיצען פון רעוומאטיזם, לע־בער-ליידען, געגען דיק־קייט, אטרעטיזם דאס קו־מען בלוט אין קאפּ, שטילען די יסורים פון העמאראידען ריינגען דאס בלוט און ביי נמנגנגען צו אבסטרוקציע—גינסטיגען דורכריינינגנגס-מיטעל.
צו געברויכען 1 אדער 2 פילען א נאכט.
פרייז פון א שאכטעל 1.35.
צו פערלאנגען אין די אפּטייקען און סקלאדען מיט'ן גייסטליכען (Zakonnik)

קונסט=שטאָפּעריי פון בעשטע־דיגסטע אנציגער און דיוואנעס
M. KLEBER
געפינט זיך איצט פּיעטריקאָווער 18
לינקע אפיצינע, 2. שטאָק.

„PRACA“
פרויען-פאך-קורסען ביי דער געז.
צו פערשפרייטען פאך-קענטניסען צווישען יודישע פרויען.
וואָלטשאנסקא 21, טעל. 167-15
נעהמט אן איינשרייבונגען:
1) קונסט-שטיקעריי,
2) דאמען-שניידעריי-צושניידען,
3) גארסעטע-פאך-צושניידען,
4) הוטען-פוצעריי,
5) וועש-נייהען-צושניידען,
6) אנדולאציע,
7) מאניקור.
דער סעקרעטאריאט איז טעגליך פון 9—13 און פון 15— 19.

אכטונג!
אנדזשעיוב, ווישניאָוואגורא
בעריב ים איז בוי-אונטערגעהמער, וואס ברויכען ציגעל צו מויערן קענען בעקומען צו מעסיגע פרייזען אין דער ציגעלניע אין גרינבאך, סט. ראקאטשין. אינפארמאציעס ביי ראזענבערג, לאדז קילינסקיעגא 64.

דאקטוירים=אפּטיילונג

Wajnberg
ספּעציאליסט פאר לונגען, הארץ און סקלעראָז קראנקהייטען
פּיעטריקאָווער 145
טעל. 126-02.
נעמט אן פון 9-10 פריה, 3-5, 8-9 אוו.

Dr. med.
A. Banasz
כירורג · אוראלאָג
Wólczańska 23, tel. 139-88
האט בענייט די אויפנאהמען.
נעהמט אן פון 4—6 נאכמיטאג.

Dr. med.
A. STILLER
אינערליכע קראנקהייטען
נעהמט אן פון 4—8
פּילסודסקיעגא 15,
טעל. 206-75 פראנט, 2. שטאק.

Dr. med.
GUSTAW KOHN
געוועזענער אסיסטענט פון דעם גינעקאלאגישען קליניק אין פאריז.
(ספּעצ. פאר פרויען - קראנקהייטען און שוואנגערשאפט).
ספּעצ. פון הוילען אונפרוכטבארקייט.
נעהמט אן אין לאדז
פּילסודסקיעגא 51, טעל. 170-03
נעהמט אן פון 8--10 און פון 4--8 אוונט

רעטשניצע
פון דאקטוירים- ספּעציאליסטען
11 בזשעזשינער 11
טעלעפאן 137-63
עס נעהמען אן פאלגענדע דאקטוירים:
דר. קויפמאן, דר. דינעזאָן,
דר. רויטער, דר. שפּירא,
דר. שמערלאָווסקי,
דר. י. איציקזאָן, דר. סטופאי,
דר. שמירגעלד (נערווען קראנקה.)
און דענטיסטין סטאראפאלסקא
וויזיטען אין שטאט
אלע ארט מעדיצינישע הילף.
קאבינעט פאר פיזיקאלישער טעראפּיע
א וויזיט 3 זל.

Dr. **W. Łagunowski**
specjalista
chorób wenerycznych, seksualnych i skórnych
(Gabinet Roentgeno- i światło leczniczy)
PIOTRKOWSKA 70 tel. 181-83
Przyjmuje: od 8.30 do 10.30 rano, od 1-ej do 2.30 pp. i od 6 do 8.30 wiecz. w niedzielę i święta od 10—1.

Dr. M.
SOŁOWIEJCZYK
ספּעציאליסט פאר אויערן, האלז, נאז און קעהל- קאפ קראנקהייטען
LEGJONÓW 17, tel. 216-40.
עמפּפאנגט פון 1—2 און פון 5—8 אוונט.

אויערן, נאז און האלז קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. Rakowski
פּיעטריקאָווער 67. טעל. 127-81
נעהמט אן שטענדיגע קראנקע (צוועק אפּעראציע א. אז. וו. ווי אויך אמבולאטאָרישעס פון 9-2 און פון 4-8 אוונט.

ד"ר העללער
ספּעצ. פאר הויט און ווענערישע קראנקהייטען און מענער - שוועכע
8 טראוגוטא 8, טעל. 179-89
נעהמט אן פון 8-11 און פון 4-8 אין אוונט זונטאג פון 10—2 מיטאג.
פאר פרויען א ספּעציעלער ווארטע-זאל.
אונבעמיטעלטע— רעטשניצע פרייזען.

Dr. med. **FELDMAN**
אקושעריע און פרויען - קראנקהייטען
נעהמט אן פון 11—1
אויף זגערזשער 24,
פראנט 1טער שטאק, פריוואט-וואוינונג
KILINSKIEGO 113, tel. 155-77

Dr. med.
WŁADYSŁAW SZPIRO
CHIRURG
4-6 popoł.
Sienkiewicza 34, tel. 222-10.

Dr.
Wiktor Łukomski
specjalista chorób uszu, nosa, gardła i krtani
ŁODŹ, ZAWADZKA 3
front I piętro, tel. 190-42
przyjmuje od 3-6.

Dr. med.
Z. DATYNER
[illegible]
ספּעצ. פאר נירען בלאז און אורין-קראנק.
ZACHODNIA 59a. tel. 148-95
נעמט אן פון 9-11 און פון 6-8 אוונט.

Dr. med. **J. PIK**
נערווען און אינערליכע קראנקהייטען ווי אויך סעקסועל נערווען ליידענדע
נעהמט איצט אן
זגערזשער 24, טעל. 175 50
פון 12-1 און פון 4-6 נאכמ.
פריוואט וואוינונג: אל. קאשטשושקי 27.

צאהן-ארצט
העלענא האלפּערן
גארוטאָוויטשא 2
טעל. 170=96
נעהמט אן פון 10-1 און פון 4-7 אוונט.

Dr. Justman
וואוינט יעצט
8 NAWROT 8
telef. 138-99

רעטשניצע
פאר וועגעריש קראנקע
פון דאקטוירים - ספּעציאליסטען
לאדז, זאוואדזקא 1
טעל. 122-73
טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אוונט
וועגעריש - קראנקע, מענער -שוועכע און הויט - קראנקהייטען
אנאליזען פון בלוט און אורין
די פערהיטונגס - סטאַציע
איז טעטיג א גאנצען מעת לעת
פאר פרויען א ספּעציעלער ווארטע-זאל

Dr. med.
G. GERSZTAJN
ספּעציאליסט פאר אויגען קראנקהייטען
Traugutta 12, tel. 175=10
נעהמט אן פון 11-2 און פון 5 ביז 8.30 אוו.

Dr. med **M. TAUBENHAUS**
ספּעציאליסט
פאר אקושעריע און פרויען- קראנקהייטען פערהיטונג געגען שוואנגערשאפט
זגערזשער 11, טעלעפאן 246-09.
נעהמט אן פון 4—8 אוונד.

Dr. med. **H. Wajs**
כירורג
וואוינט יעצט
פּיעטריקאָווער 17
טעל. 148-01

Dr. med.
P. Braun
ספּעציאליסט פאר הויט- און וועגערישע קראנקהייטען און מענער - שוועכע
וואוינט יעצט פּיעטריקאָווער 81
טעלעפאן 100-57.
נעהמט אן פון 8--1 און פון 4--8 אוונט.

Dr. med. **M. Wejs**
אינערליכע און קינדער קראנקהייטען
לאגעווניצקא 25 טעל. 215-18
ביים קאבינעט: בעלויכטונג מיט קווארץ-לאמפּע און עלעקטריזאציעס.

Dr. med. **Niewiażski**
ספּעציאליסט פאר טריפּער, סיפילים און הויט - קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון מענער - שוועכע
אנדזשעיא 5, טעל. 159-40
פראנט, 1טער שטאק
נעהמט אן פון 8-11 און פון 5-9 אוונט זונטאג און יום טוב פון 9-1 נאכמיטאג.
ספּעציעלער ווארטע - זאל פאר פרויען

Dr. med. **I. Bette**
ספּעציאליסט פאר אינערליכע און קינדער קראנקהייטען
PIOTRKOWSKA 6 tel. 144-95
נעהמט אן פון 8—11 און פון 4—6 אוונט

Dr. H. SZUMACHER
Choroby skórne i weneryczne
przyjmuje od 9—1 i od 5—9-ej
ul. Piotrkowska 56
tel. 148-62.

Dr. med.
Leon Familier
אינערליכע און קינדער - קראנקהייטען
שערפּיען 37 (בענעדיקטא) 6.
נעהמט אן פון 5—7 נאכמ.

Dr. med.
H. GUTSZTADT
ספּעציאליסט פאר אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען
ZACHODNIA 66, tel. 129-52
נעמט אן פון 10—12 און פון 5-7 אוו.

Dr. med.
J. Nadel
ספּעציאליסט פון אקושעריע און פרויען קראנקהייטען
אנדזשעיא 4, טעל. 228-92
נעהמט אן פון 10—2 און פון 5—7 אוו.

צאהן=דאקטאר
Sperling
וואוינט יעצט **Piotrkowska 87**
telefon 143=06.
נעהמט אן פון 10--1 און פון 3--6 נאכמיטאג

רעטשניצע
פאר וועגעריש=קראנקע
מענער - שוועכע און הויט- קראנקהייטען
פון דאקטוירים ספּעציאליסטען
פּיעטריקאָווער 45
טעטיג פון 9 פריה ביז 9 אוונד.
פרויען און קינדער נעמט אן א פרויען-דאקטאר פון 11-1 און פון 5-7 אוונד.
א בעראטונג 3 זל.

היינט און פאַלגענדע טעג! גרויסע פרעמיערע! ערשטע מאָנומענטאַלע מיליטערישע קאָמעדיע א. ג.

KINO TEATR METRO PRZEJAZD 2

אין די הויפּטראָלען:

FLIP i FLAP „INDYJSCY PIECHURZY“

באַמבעס פון געלעכטער! — 2 שעה אומאויפהערליכער געלעכטער

אָנהייב 3 אַ זייגער ביי טאָג. — אָנהייב 12 אַ זייגער ביי טאָג.

KINO TEATR ADRIA GŁÓWNA 1

CORSO

היינט און פאַלגענדע טעג! פילם פול מיט געלעכטער און הומאָר א. נ.

אין די הויפּטראָלען: די קעניגין פון פּוילישען עקראַן

Jadwiga Smosarska „Dwie Joasie“

F. BRODNIEWICZ, INA BENITA, MICHAŁ ZNICZ

אויסערדעם: אַקטואַליטעטן פון P.A.T.

פרייזן פון די פלעצער אויפן ערשטען סעאַנס 50 און 54 גר. אויף די איבעריגע סעאַנסען די פרייזן פאַרקלענערט.

פּלאַנג-קינא-טעאַטער

PRZEDWIOŚNIE

זשעראָמסקיעגאָ 74/76 (ווינ קאָפּערניקאַ)

היינט און פאַלגענדע טעג

פרעכטיגע פּוילישע מוזיקאַלישע קאָמעדיע, פול מיט הומאָר און לידער א. נ.

EUGENJUSZ BODO, ANTONI FERTNER, INA BENITA

„JAŚNIE PAN SZOFER“

נעכסטער פּראָגראַם: „Rapsodja Bałtyku“ מיט Marja Bogda i Adam Brodzisz

אָנהייב אין געוו. 4 נמ. אין יום-טוב 12 ביי טאָג. פרייזן פון די פלעצער: 1 פל. — 1,09 זל. 2 פל. — 90 גר. 3 פל. — 50 גר.

CZARY

אונזער גרויסער קאָנקורענצלאָזער פּראָגראַם!

„אונטער דעם ברענענדען הימעל פון אַרגענטינע“

פילם, וואָס שילדערט דאָס לעבען און אַרגענטינער ליבע פון די אַפּאַשעו. גלענצענדע מוזיק! מיטרייסענדע אַרגענטינער טאַנגאָ „KOBRA“

אין די הויפּט-ראָלען: WARNER BARTER, KETTE GALLAN

II. BUSTER KEATON אין דער קאָמעדיע „דער פערליבטער זייגערמאַכער“

LIRA

Limanowskiego 37.

היינט און פאַלגענדע טעג! פּרעזענטירען מיר דאָס קאָנקורענצלאָזע דאָפּעלטע פּראָגראַם! היינט און פאַלגענדע טעג!

— I —

דער וואונדערבאַרער פּוילישער פילם א. נ.

ŚLUBY UŁANSKIE

— II. —

KEN MAYNARD

דאָס גרויסע סענסאַציאָנעלע בילד מיט דעם קעניג פון די קאָוובאָיען

די האַנד פון דעם נקמה-נעמער א. נ.

אָנהייב אין געוועלנליכע טעג 4 אַ זייגער נאָכמ. שבת, זונטאָג און יום-טוב 12 אַ זייגער ביי טאָג.

RAKIETA

שענקעוויטשאַ 40 טעל. 141-22

אָנהייב אין געוו. טעג 4 אַ זייגער נאָכמ. שבת, זונטאָג און יום-טוב 12 ביי טאָג.

היינט און פאַלגענדע טעג! דאָס שענסטע פילם-מייסטערווערק, וואָס וויען האָט ווען פּראָדוצירט

„עפּיזאָד“ מיט PAULA WESSELY

גערעדט און געזונגען אויף דייטש

אויפן ערשטען סעאַנס און פריהמאָרגען-סעאַנסען צו 54 גר.

AMOR

דאָס ביליגסטע טעאַטער אין לאָדז קינאָ-רעווי

פּאַמאַרסקאַ 89, טעל. 250-48

פרייטאָג, ד. 27. און שבת, ד. 28. ד.ח. פערבאַנד פון די אַרטיסטען פון די וואַרשאַווער און לאָדזער ביהנעס אונטער דער ליייטונג פון Janusz SZYNDLER

„Gwiazdka Godzi dwa narody“

אכטונג! זונטאָג, ד. 29. פּרעזענטירען מיר די גרויסע פּרעמיערע, פאָלקסמער נייער פּראָגראַם א.נ.

הומאָר! — סאַטירע! — א ים פון איבעראַשונגען!

עס נעמען אָנטייל: Rena Markiewiczówna שאַמפּאַנער וואָדעווילסטקע, Halina Warkowiecka זינגערין—רעציטאַטאָרקע, Krysia Malska, Edward Staśkowski, Stanisław Stański, Janusz Szyndler

אויפ'ן עקראַן: „די וועלט געהער צו דיר“ מיט JÓZEF SCHMIDT און Szöke Szakall אין דער הויפּטראָלן.

אכטונג! דעם 31-טען דעצעמבער גרויסער סילוועסטער-אָוונד מיט'ן אָנטייל פון גאַנצען אַנסאַמבל.

קליינע אַנאָנסען

פרייז פון אַן אַנאָנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

פרייז פון אַן אַנאָנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

לאָקאַלען

פאַר 2 פּריווינס אַן אָרט צו שלאָפן מיט בעקוועמליכקייטן קענען זיך זאָפאָרט מעלדען פּילסודסקיעגאָ 25 וו. 24.

אַ ליכטיג בעקוועם אָרט אוועקצוגעבן פאַר אַ ווערקשטעל. איך האָב צו דיספּאָזיציע מיט אַ דאַמסקע זינגערס אַ נוי-מאַשין. עווענטועל פאַר 2 שלעפערס אָדער שלעפערינס פּאָלודניאָוואַ 21 הויף לינקע אָפיצינע, פּאַרטער 2-טער איינגאַנג וואוינונג 22.

אַן אָרט צו שלאָפן פאַר אַ יונגנמאַן ביי אַ אינטעליגענטע פאַמיליע. פּאַמאַרסקאַ 22 וואוינונג 25

אין אַ גאָלדענעם האַנדעלס-פּונקט אוועקצוגעבן אַ געוועלב. צו ערפאַהרען קאָשטשעלנאַ 3 ביים זייגערמאַכער.

צו פערמיטען אַ פּאַרמורעריי מיט אַלע איינריכטונגען מיט אַ קאָנצעסיע פון שוין. אָפּערטען אין אַדמ. אונטער „200“.

צו פערדינגען אַ שעהן צימער מיט אַ בעזונדערן איינגאַנג פאַר איין אָדער 2 יונגעלייט ביי אַנשטענדיגע מענשען 11 ליסטאָפּאַדאַ 24 וואוינונג 11

צו פערדינגען אַ שטוב פאַר 2 יונגעלייט אָדער פּריווינס מיט בעטען, בעטגעוואַנד און אַ בעזונדערן איינגאַנג צו ערפאַהרען פּלאַץ וואָלנאָשטשי 7 וואוינונג 14.

אָפּצוגעבען אַ שעהן צימער מיט אַ בעזונדערן איינגאַנג, בעקוועמליכקייט, עווענטועל אויף אַ געשעפט. צו ערפאַהרען ביי מאַקאַרז, פּאָמאָרסקאַ 13 רעכטע אָפיצינע פּאַרטער.

אַן אָרט צו שלאָפן פאַר עטליכע אַנשטענדיגע יונגעלייט אָפּצוגעבן קאַמיענאַ 1 וו. 88 1-טער שטאָק.

Do wynajęcia 2 pokoje z kuchnią, tanie komorne od 1 stycznia 1936 r Wiadomość u gospodarza, Aleja 1-go Maja 71. 2976

צו פערמיטען אַ פאַבריקס-לאָקאַל מיט זעמטליכע איינריכטונגען: עלעקטריע און טראַנסמיסיעס. צו ערפאַהרען ביים ווירט פּאָמאָרסקאַ 43 פון 1—3 נ"מ

צו פערמיטען אַן איינגעפיהרטע לעדער-געוועלב אויף זגערזשער 94. צו ערפאַהרען ביים ווירט. 2963

פערשידענעס

אכטונג זאָקען-פאַבריקאַנטען! איך נעהם אָן רענדער צו קינדער־שקאַרפּעטען אויף אום-לעג-מאַשינען, ווי אויך אויף האַנד-מאַשינען. 13-ער און 14-ער פון 32 און 24 צווערן. אָפּערטען אין אַדמיג. פאַר „מ. ט.“

צו פערקויפען אַ שלאָף-צימער, אַ טיש מיט שטוהלען, אַ לאָמפּ ווי אויך אַ שענקעל צו ביכער ביליג. צו ערפאַהרען וווסבאָדניאַ 45 וו. 14

ערשטקלאַסיגע צושניידער-שולע לערנט גרינדליך אויס מיט אַ דיפּלאָם קליידער, אַקרוטשע און וועש צו מעסיגע פרייזען, נאַרוטאָוויטשאַ 30 קימעל.

צו וואָס אַרויסוואַרפען געלד בחנם, אז מען פאַסיאָנירט מענער-היטען פאַר 1 זלאָטי קילינסקי 28.

אַ שותף מיט אַ קליינעם קאַפּיטאַל צו אַ בעמיש אַרטיקעל גוטער פערדינסט. אָפּערטען אונטער „בעמיק“ אין אַדמ.

צו פערקויפען 3 סוויטער-מאַשינען אין בעסטען צושטאַנד 7-90, 7-55, 9-80 פּרייזוווירדיג. צעגעלניאַנאַ 20 וו. 19.

פאַרבען ווי אויך פּאַקוס-טערפּערטין, שעלאַק, לאַס, גרוס, פּאַפּיר און אַלע זעמטליכע אַרטיקלען פאַר טישלער און מאָלער פאַכלייט, צו בעקומען ביליג און רעעל ביי דער פירמע „נאָבלעס“ זגערזשער 44 (רוג קרוטקאַ). קומט און איבערצייגט אייך. מיט אכטונג די פירמע „נאָבלעס“.

ענטשולדיגונג איך בעט ענטשולדיגונג ביים סטאַרשי פון טישלער-צעך מ. ד. הערשקאָוויטש פאַר מיין נישט טאַקטישען אויסרוף י. באַרנשטיין, שרודמיעסקאַ 28

ס'ווערט געזוכט אַ שותף מיט 4—5 טויזענד זלאָטיס צו אַ געזיכערט געשעפט. אָפּערטען אונטער „ה. ח.“ אין אַדמיניסטראַציע.

ס'איז פערלוירען געוואָרען 2 וועקסלען אויף 200 זל. איין וועקסעל צאָהלבאַר דעם 14 לוטי 1936 און איין וועקסעל צאָהלבאַר דעם 16-טען לוטי 1936 זשיראַנטען ש. גראַנעק, צווייטע זשירא משה גאָלדשטיין פּאָמאַרסקאַ 20. די וועקסלען ווערען ערקלערט פאַר אונגילטיג. אָפּצוברענגען געגען בעלוינונג אויף סאָלנאַ 10 צו פּערל.

BUCHALTER, rutynowany bilansista na stanowisku ma jeszcze kilka wolnych godzin. Za uznanie ksiąg gwarantuje kaucją. Opłata przystępna. — Leon KRELL, Piotrkowska 79, m. 40. tel. 145-64.

אַ לעהרערין, אַ גוטע פּעדאַגאָגין, ערטיילט אונטעררייכט פאַר דערוואַקסענע אין פּויליש, יודיש, און די דייטשע שפּראַכען צו ביליגע פרייזען, לאַסמאַן, בזשעזשינער 15

שרייבען שעהן און שנעל לערענט אויס דער בעוואוסטער קאַליגראַף ל. בערמאַן אין 15 טעג. אויך ווערט אויסגעלערנט דעם בעסטען יודישען בריף אין 15 טעג, אפילו דעם, וואָס קען גאָרנישט. די עלטער שפּילט דערביי קיין ראָלע נישט. די פרייזען זענען צוגענגליכע. — אַלעע 1. מאַי 4, ביי ליפשיץ.

Języka polskiego, arytmetyki handlowej korespondencji szybko i gruntownie wyucza rutynowany nauczyciel. Dla starszych specjalny, praktyczny kurs polskiego wypróbowaną metodą. Piotrkowska 37, m. 11, front, III piętro, godz. 6—9 wiecz.

היגיענישע דראַט-מאַטראַצן אַ פּאַר 22 זל. 48 פעדערן, ווי אויך אויסמאַכטען צו טאַפּעטשאַנעס און פערשידענע טאַפּעציר-אַרבייט ביליג צו בעקומען פּאָלודניאָוואַ 10, י. ברעסלער

אַנאָנסען-פּרייז פאַר אַ מיליטעטער-שורה: מאָר'ן טעקסט—18 גר. ... אין טעקסט—40 ... אונטער טעקסט—12 ... 50 גר. ... 100 ... 10 — ... 10 גר.

אַבאָנעמענטס-פרייז! אין לאָדז — 4 זלאָטעס אַ חודש מיט צושטעלן אין היים. אויף דער פּראָווינץ — 5 זל. אַ חודש. אין אויסלאַנד 7 זל. אמעריקע — 1 דאָל.

מעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פּרינציפּיעל דעם אינהאַלט פון דער אַנאָנס בערעכטיגען נישט צום איבערדרוקען די אַנאָנס אָדער צוריקצוצאָהלען פאַר דעם אַנאָנס

מאָר'ן אינהאַלט און פאַר מיין פון די אַנאָנסען איז דער פערלאַג ... ניט פעראַנטוואָרטליך. די אַדמיניסטראַציע איז אָפען ביי טאָג און פאַרנאַכט

Za wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i P. Wajntraub
Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk rotac. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 24.

נאָכ'ן וויכוח מיט מיין זיידען

(זכרונות) ● פֿון ד"ר ח. זשיטלאָווסקי

די הויז־זוכונגען, וואָס האָבן אויפֿגערודערט דעם נאַראָדאָוואָלישען קרייז אין וויטעבסק, האָבן זיך געענדיגט מיט גאָרנישט. מיין הויז איז אויסגעמיטען געוואָרען. דער פּלוצים'דיגער אויפֿברויז פֿון דער זשאַנדאַרישער ענערגיע אין דעם עפֿענטליך אַזוי רוהיגען און פֿערשלאָפֿענעם וויטעבסק האָט זיך בעגוגענט נאָר מיט אַ פּאָר פּלעצער. זיי האָבן, משמעות, געהאַט אַ נאָהענטע שייכות צו דעם בעזוך פֿון די צוויי אומלעגאַלע אין וויטעבסק. די פּאָליציי איז מסתמא אַרויף אויף אַ וועלכען ס'איז שפּור, וואָס האָט געפֿיהרט צו צו אונזער שטאָט, און האָט זיי דערפֿיהרט אין אַ צייט, ווען די רעוואָלוציאָנערען זענען שוין אַ גוטע זעקס וואָכען געווען „הינטער בערג און הינטער טאָלען". — דאָס האָט געגעבען די האָפֿנונג, אַז אויב די בריה'שקייט פֿון דער פּאָליציי וועט אויך, אין דער צוקונפֿט שטעהן אויף דערזעלביגער הויך, וועלען די פֿערפֿאָלגטע מיט מזל דערגרייכען דעם „עקזעקוטיוו־קאָמיטעט" אין דרום־רוסלאַנד און פֿון דאָרטען, — אין דעם פֿאַר זיי מעהר זיכערען אָרט, אויף דעם קאַווקאַז.

דער קליינער אויפֿרודער, וואָס איהם האָט וויערא מיט איהר וואָרענונג אַריינגעטראָגען אין אונזער הויז, איז אָבער פֿאַר מיר געווען פֿון גאָר אַ גרויסער בעדייטונג. ער האָט געפֿיהרט ווי מיר האָבען געזעהען, צו אַ וויכוח מיט מיין זיידען, אין וועלכען ער האָט מיך צום ערשטען מאָל אַוועק געשטעלט פּנים אל פּנים מיט אַ דערשיינונג, אויף וועלכער איך האָב מיך קיינמאָל נישט געריכט: מיט דעם פֿאַקט, אַז אין דער גאָר אַלטער יודישער וועלט איז געווען אַ סאָציאַליסטישע געדאַנקען־ספֿערע (די נביאים און איסיים). און נאָך בעדייטענדיגער איז געווען דער פֿאַקט, וואָס אָט די סאָציאַליסטישע אידעאַלען האָבען נאָך נישט פֿערלוירען זייער מאַגנעטישע קראַפֿט אויך ביי אַ טייל פֿון די איצטער לעבעדיגע רעליגיעזע פֿרומע יודען. אָט וואוינט מיט מיר אונטער איין דאַך אַן אַלטער פֿרומער יוד, דווקא אַ באַלמעלאָכע, — מיין זיידע, — אין וועמענס נשמה עס ווירקען נאָך יענע אידעאַלען, ווי אַ לעבעדיגער גלויבען.

דער וויכוח מיט איהם איז פֿאַר מיר געווען, ווי אַ שטראַל פֿון אַ מיר אונבעקאַנטער וועלט, וואָס האָט אַזוי זוניג אַריינגעלויכטען אין מיר, און וואָס האָט סוף־כל־סוף געפֿיהרט דערצו, אַז איך האָב געמוזט ראַדיקאַל רעווידירען מיין גאַנצע שטעלונג צו דער אַלטער יודישקייט. דאָס איז אָבער געשעהן נישט אַזוי שנעל.

באַלד נאָכ'ן זיידענס אַוועקגעהן אין מנין, ווען איך בין געבליבען אַליין אין דער געהויבענער שטימונג און אין דער פֿרייד, וואָס איך האָב מיך געקאָנט ענטפּלעקען פֿאַר'ן זיידען. געפֿינען סימפּאַטיע ביי איהם און רעדען מיט איהם, שיעור נישט ווי מיט אַ חבר, האָט דער נייער שטראַל גענומען ווירקען אין מיר.

די איסיים! טאַקע אַ חידוש נפֿלא! ווער זענען זיי געווען? ווי קומט דאָס צו זיי? ווער איז דאָס געווען דער ר' צדוק פֿון די בית־שמאי?... און די נביאים! מערקווירדיג, אַזוי פֿיל מאָל געהאַלטען דעם תנ"ך אין האַנד און די נביאים'שע רייד אין מויל. ווי אַזוי איז דאָס אַלץ פֿון מיר פֿערשוואונדען געוואָרען? דעם נביא ישעיהו, האָב איך אַמאָל, איך האָב געמוזט דעמאָלט אַלט זיין אַ יאָהר צעהן. אין די חדר־יאָהרען געלערענט אויף אויסעווייניג. געטון האָב איך דאָס נישט אויס דעם אייגענעם חשק און ליבע צו דעם תנ"ך: איך וואָלט בעסער פֿערבראַכט די צייט אין שטיפֿעריי מיט די חברים. אָבער די מאַמע פֿלעגט מיר צאָהלען פֿינף קאָפּיקעס פֿאַר אַ קאַפּיטעל, און דאָס איז פֿאַר מיר געווען אַ חשובע הכנסה, פֿלעג איך לערנען אויף אויסעווייניג די ווערטער־קלאַנגען פֿון ישעיהו, אפֿילו נישט טראַכטענדיג וועגען דעם, וואָס זיי בעדייטען.

און די גמרא? איז אויך דאָרטען פֿאַראַן עפּעס אַזוינס? עס מוז דאָך זיין. ר' צדוק איז דאָך געווען פֿון די בית־שמאי. ער איז דאָך נישט פֿון הימעל אַראָפּגעפֿאַלען. עס האָט דאָך געמוזט זיין אַ געוויסע געדאַנקען־ספֿערע, אַן אָנגעזאַפּטע מיט סאָציאַל־עטישע אידעאַלען, וואָס האָט געקאָנט אַרויס ברענגען אַ ר' צדוק. וואָס געדענק איך וועגען דעם? איך געדענק נישט אַפֿילו אַ וואָרט. און ווידער מערקווירדיג! איך האָב דאָך געלערענט אַ סך גמרא. און פֿלעג קאָנען „אָפּלייענען" אַ בלאַט גמרא מיט רש"י און תוספֿות. נישט קיין שלעכט יונגעל געווען. און אַ חוץ דעם חדר פֿלעג איך דאַרפֿען לערנען אַ מסכת פֿאַר זיך, ווי אַ בכור, כדי נישט צו דאַרפֿען פֿאַסטען ערב פּסח. די מסכתות אַזעלכע האָב איך זיכער אַליין געלערענט ביז צו בר־מצוה, — אַלץ פֿון די קלענערע, די גרינגערע: „תענית", „מועד קטן", „חגיגה". אָבער מעהר ווי די בעמען פֿון די גמרא'ס געדענק איך גאָרנישט. נישט אַ וואָרט עס איז אַלץ אָפּגעווישט געוואָרען ווי קרייד מיט אַ נאַסען טוך פֿון אַ שוואַרצען ברעט.

אַ שאָד, אַ שאָד, און דאָ פֿלעגען מיר, יונגע אפּיקורסים, זיך נאָך פֿרעהען מיט אַ נאַרישער גדלות וואָס מיר האָבען שוין אַלץ פֿערגעסען, אפֿילו „אשרי"....

אַן ערך אַזעלכע געדאַנקען האָבען זיך אַרומגעטראָגען און געפּלאָנטערט אין מיין מוח, ווען איך בין אין דער פֿינסטער אומגעגאַנגען איבער דער לאַנגער אַלייע פֿון אונזער גאָרטען, ביז איך האָב מיך דערמאָהנט, אַז איך דאַרף נאָך היינט פֿערענדיגען דאָס בוך, וואָס איך האָב געלייענט, ווייל מען וועט מאָרגען קומען נאָך איהם. איך האָב תיכף אַרויסגעשלאָגען פֿון קאָפּ אַלע נישט־פּאַסיגע געדאַנקען, און זיך גענומען פֿאַר דעם בוך.

דער אינטערעס צו דער אַלט־יודישער וועלט און צו די אוצרות, וואָס געפֿינען זיך אין איהר, איז נאָך נישט געווען אַזוי שטאַרק, עס זאָל מיך טרייבען, זיך היסטאָריש צו פֿערטיפֿען אין זיי.

איך האָב דאָך נישט געקענט וואַרטען, צו געפֿינען אין זיי עפּעס אַזוינס, וואָס זאָל האָבען אַ ממשות'דיגען ווערט אויך פֿאַר דער איצטיגער צייט. איך האָב בעשלאָסען צו נעמען זיך פֿאַר זיי, ווען עס איז שפּעטער. דעמאָלט בין איך אָבער געווען פֿערנומען מיט, ווי מיר האָט זיך געדוכט, אַ סך בילכערע זאַכען, איידער גראָבען זיך אין דער פֿערגאַנגענהייט. פֿאַר מיר איז געווען גענוג דער ניי־אויפֿגעקומענער געפֿיהל פֿון אַ געוויסער גייסטיגער סאָלידאַריטעט מיט אַלע דורות פֿון אונזער פֿאָלק, — אַ סאָלידאַריטעט, וואָס ציהט זיך פֿון די נביאים אָן ביז צו מיין זיידען און צו מיר גופֿא.

און אַזוי איז דער נייער שטראַל, וואָס איז אַריינגעלויכטען אין מיר פֿון דעם זיידענס רייד ביסלעכווייז פֿערבלאַסט געוואָרען. ריכטיגער: ער האָט זיך פֿערוואַנדעלט אין אַ לעבעדיג קערנדעל וואָס האָט זיך אַראָפּגעלאָזען אין דער טיף פֿון דער נשמה און איז געלעגען אַ היבשע צייט, ביז ער האָט געקאָנט אַרויסלאָזען וואָרצלען און זיך פֿונאַנדערוואַקסען.

ס'איז אַריבער דער זומער. אַ וויכטיגער מיטגליד פֿון אונזער נאַראָדאָוואָלישען קרייזעל, — ד. לוקאַשעוויטש, — איז צוגענומען געוואָרען פֿון דער פּאָליציי און איז פֿערשיקט געוואָרען. באַלד איז אויך אַרויס דער משפּט איבער דוכאָווישע, פֿערשיקט צו ווערען אין דעם ווייטען צפֿון פֿון סיביר, קיין אָבדאָרסק, און מען האָט איהם גלייך אַרעסטירט. עס האָבען זיך אָנגעהויבען די צוגרייטונגען צו זיין וועג, אין וועלכע מינץ און די חברים פֿון קאָליאַ'ס „קאָמונע" האָבען זיך שטאַרק מטפּל געווען. די אַרבייטען אין דעם נאַראָדאָוואָלישען קרייזעל האָבען זיך אָפּגעשטעלט. מיינע אַרבייטען פֿאַר דער „תשועת ישראל" זענען אָנגעגאַנגען ווייטער, אָבער מיט דער גרופּע, אַ חוץ מינצ'ן, האָב איך זיך כמעט ווי נישט געזעהען. עס איז אויך פֿאַר מיר געווען קלאָר, אַז די גאַנצע עקזיסטענץ פֿון אַן אייגענער יודישער אָרגאַניזאַציע העַנגט אָפּ פֿון דעם: וועט דער קאָמיטעט אונז אָנערקענען, עקזיסטירען מיר; מילא נישט — נישט. האָב איך מיט אומגעדולד געוואַרט אויף דעם ענטפֿער. אַזוי איז אַריבער דער ווינטער.

דער ענטפֿער איז אָנגעקומען ערשט אָנהויב זומער 1886. אונזער פֿאַמיליע האָט זיך שוין געקליבען אַרויסצופֿאָהרען אויף זומער־וואוינונג ווען קאָליאַ האָט מיר מיטגעטיילט, אַז וויערא האָט פֿאַר מיר אַ וויכטיגע ידיעה, אָנגעקומען אין אַ שיפֿרירטען בריף. איך בין תיכף אַוועק צו איהר, און זי האָט מיר איבערגעלייענט זיין אינהאַלט. דער קאָמיטעט האָט נאָך אַ לאַנגער דיסקוסיע, אין וועלכער אויך דער „שליח" האָט זיך בעטייליגט, מיט אַ גרויסער מאַיאָריטעט בעשלאָסען נישט אָנצונעמען אונזער פֿאָרשלאַג, ווייל ער זעהט אין איהם די געפֿאַהר פֿון סעפּאַראַטיזם. דער בריף האָט זיך פֿערענדיגט מיט אַ פּאָר שורות, וואָס האָבען זיך אויף אייביג איינגעגראָבען אין מיין זכרון:

„דאָס איז דאָס מעהר חידוש'דיגע, וואָס די מאַיאָריטעט פֿון דעם קאָמיטעט בעשטעהט פֿון יודען."

דעם ענטפֿער האָב איך באַלד מיטגעטיילט מינצ'ען. איך בין געווען ווי אַ דערשלאָגענער. ווי דאָס האָט געווירקט אויף מינצ'ען, געדענק איך נישט. קיין רייד וועגען דער „תשועת ישראל" איז מעהר נישט געווען. איך בין מיך איצט משער, אַז קיין שטאַרקען עגמת־נפֿש האָבען דערפֿון נישט געהאַט, נישט מינץ און נישט די גרופּע.

איך טראַכט איצט: אַן אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט זיך אפֿשר נישט אונטערגעגעבען; וואָלט געפּרובט אַריבערציהען אויף זיין שטאַנדפּונקט די חברים און ווייטער פֿיהרען די אַרבייט, אונטער דער פֿאָהן פֿון דער פּאַרטיי. און אַ מענש מיט אַ ביסעל ניעטשאַיעוו'שע בלוט אין די אָדערען, וואָלט געקאָנט „אונטערבלאָפֿען" אַ ביסעל: די פּאַרטיי, הייסט עס, האָט אונזער אָנבאָט אָנגענומען און איצט, חברים, צו דער אַרבייט! ווער וואָלט געקאָנט אונזער יודישע טעטיגקייט קאָנטראָלירען?

פֿאַר מיר אָבער איז שוין דער נאָמען אַליין: „דער עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פֿון דער פּאַרטיי נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" געווען אַז גרויסע און הייליגע זאַך, אַז זיין גזר־דין האָב איך אָנגענומען ווי אַן אָבליגאַטאָרישען פֿאַר יעדען איינעם, וואָס בעטראַכט זיך פֿאַר אַ צוגעהעריגען צו דער פּאַרטיי, און וואָס דאַרף ממילא זיין תמיד גרייט צו פֿאָלגען דעם בעשלוס פֿון דער העכסטער אינסטאַנץ. דאָס הייסט נישט, אַז מען טאָר דעם בעשלוס נישט קריטיקירען. מען האָט געוויס אַ רעכט, אידעאיש צו בעקעמפֿען איהם, פּאָלעמיזירען אַנטקעגען איהם, מיהען זיך, מען זאָל איבערבייטען דעם בעשלוס, אָבער דורכפֿיהרען פּראַקטישע מעשים, וואָס געהען להיפּוך צו איהם, און וואָס וואָלטען זיכער געמוזט פֿיהרען צו אַ „סעפּאַראַטיזם", צו אַן אויסשיידען זיך פֿון דעם אַלגעמיינעם רעוואָלוציאָנערען לאַגער, דאָס נישט (שפּעטער האָב איך געענדערט מיין בליק אויף דעם ענין.)

אָט די שטעלונג מיינע האָט מיר אָבער דיקטירט אַ נייע אויפֿגאַבע, וועגען וועלכער איך וועל באַלד רעדען. דערווייל וועל איך צוגעבען, נאָך אַן עפּיזאָד פֿון מיינע זכרונות, וואָס האָט אויך אַ שייכות צו דער זעלביגער „תשועת ישראל": זאָל „דער גאַנצער מאַטעריאַל" פֿון אָט דעם ערשטען „טראַגישען" פּרוב פֿון אַן אייגענער יודישער סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערער אָרגאַניזאַציע זיין איבאַייבעם.

עס זענען אַריבער גוטע צוואַנציג יאָהר, זינט איך האָב בעקומען יענעם ערשטען, זעהר שווערען קלאַפּ אויף מיין וועג, אַלס אַ יודישער סאָציאַליסט.

(ווייטער זעה 20 זייט).

דער חלום האָט זיך געענדיגט

(דערצעהלונג) ●●● פֿון ח. מיכאל

אליעזר אשין, דער יונגער פּאָעט און פּאָרלעזער, איז געקומען צופֿאָהרען אין די בערג אויף זומער.

טעג זענען געשטאַנען נאָך הייסע; נעכט — אויסגעשטערנטע, פֿער'חלום'טע.

„מען קען זיך דאָ גאַנץ פֿיין אויסרוהען!" — האָט אשין אַ טראַכט געטון, אויסציהענדיג זיך אין וואַלד, אויף אָנגעפֿאַלענע בלעטער, ווי אויף אַ גרינגעלען טעפּיך — „גרויסאַרטיג! און עסען, ווייזט אויס, גיט מען דאָ אויך נעגוג, נישט געזשאַלעוועט" — האָט ער ווייטער אַ קלער געטון מיט אַ צופֿרידען געפֿיהל פֿון אַ נישט אַלעמאָל זאַטען מענשען. — „גרויסאַרטיג!"....

אַרום איז געווען אַזוי שטיל, אַז אשין האָט דייטליך געהערט דעם שאָרך פֿון די פֿאַלענדיגע בלעטער.

— אָט וואו ס'איז גוט צו שרייבען לידער! — האָט ער מיט אַ הנאה געשמייכעלט צו זיך אַליין.

ער האָט געכאַפּט אַ שמעטערלינג, אַ קוק געטון אויף איהם און אָפּגעלאָזט..

אשינ'ען האָט מיט אַמאָל פֿון אַלע זייטען אַרומגערינגעלט געדאַנקען און בילדער. זיי זענען געשוואומען פֿאַר איהם, אָנגעהמענדיג אַלע ווילע אַנטערוואַרטעטע אַן'אַנדערע פֿאָרם און אַנדערע געשטאַלטען, און בייטענדיג זיך אַזוי צוויבעריש און פֿאַנטאַסטיש, ווי אָט די וואָלקענדלעך...

דורכשטופּענדיג זיך צווישען די טישלעך, זעצט ער זיך צו ביי יענעם טישעל, פֿון וואַנען ער קען בעטראַכטען אַ צווייטען טיש, אַרום וועלכען עס זיצען געוויינליך דער מאָלער דאַיאַן מיט זיין שעהנער פֿרוי אידאַ און מיט נאָך אַ סך אַנדערע מאָלער. אשין זעצט זיך אַוועק אַזוי, אַז ער זאָל זעהן אידאַ דאַיאַן. ער ווייסט נישט, צי איז ער אין איהר פֿערליבט, צי ניין, ער שטעלט אָן אויף איהר זיינע קליינע, וואַסערדיגע אויגעלעך און טאַפּט מיט'ן בליק אַלץ, וואָס עס לאָזען זיך אָנטאַפּען: איהר ברייט־ראַנדיגען הוט, די פּולע, רייפֿע פֿיגור..געכאַפּט איהר בליק, פֿערגיגט ער זיך העפֿליך פֿאַר איהר. זי ענטפֿערט איהם נאַכלעסיג מיט אַ ליכטען שאָקעל מיט'ן קאָפּ און פֿערגעסט טאַקי באַלד וועגען איהם, קוקט זיך אפֿילו נישט אום אין זיין זייט. דאָס מאַכט אָבער נישט אויס, אַבי ער זאָל זי זעהן...

— און אָט דערזעהט ער זיך פּלוצלינג אין דער היים — זיך און האָס מיידעל, וואָס האָט איהם געליבט. זי איז געווען אַ בליכע, אַ מאָגערע, נישט קיין שעהנע. מען קען זי דען פֿערגלײַכען מיט אידאַ דאַ־...

— און דאָ דערמאָנט ער זיך פּלוצלינג, אַז די באַלעבאָסטע האָט היינט, נאָך זיין אָנקומען, געפֿאָדערט פֿון איהם אַ וואָך פֿאָראויס. קענטיג, זיינע אָפּגעריבענע הויזען האָבען ביי איהר אַרויסגערופֿען אַ חשד...

דאַכט זיך, ער האָט געכאַפּט אַ דרימעל. צי אפֿשר גלאַט זיך פֿערטרוימט. מיט אַמאָל האָט ער דערהערט נישט ווייט פֿון זיך, טאַקי דאָ גאַנץ נאָהענט, פֿרוישע שטימען.

איין שטימע האָט געזאָגט:

— כ'פֿערזיכער דיר, אַז ס'העלפֿט נישט. אָט געה איך שטונדען־לאַנג און — נאַ, זעה; אָט דאָ איז שמאָליע... אפֿילו קיין איין פֿונט נישט פֿערלוירען...

אַ צווייטע שטימע האָט געענטפֿערט:

— דו עסט צופֿיל, מאַמע!..

אשין האָט אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און איז ווי פֿערגליווערט געוואָרען: מיט'ן שטעג, גאַנץ נאָהענט פֿון איהם, זענען פֿערביי־געגאַנגען אידאַ דאַיאַן מיט איהר צוועלף־יעהריגער טאָכטער.

אשין האָט אַ פֿיהר געטון מיט דער האַנט איבער די אויגען. איז דאָס אַ חלום? ניין, ער איז נישט געשלאָפֿען און האָט נישט גע'חלומ'ט. הייסט עס, אַז דאָ טאַקע אין דעם זעלבען הויז, וואוינט אידאַ דאַיאַן!

דאָ איז נישט קיין קאַפֿע, און נישט קיין טעאַטער וואו ער זעהט זי אַמאָל. דאָ איז — פֿעלד וואַלד...

— איהר קאָנט זיך נישט פֿאָרשטעלען, ווי איך בין צופֿרידען, וואָס איך האָב בעגעגענט אַן אייגענעם מענשען! — האָט געזאָגט דאַיאַן צו אשינ'ען, שפּאַצירענדיג מיט איהם אין אָוונט איבער דעם לאַנגען, טונקעלען וועג, צווישען איינגעדרעמעלטע פֿעלדער. — קיינער קען מיך דאָ נישט, קיינער ווייסט נישט ווער איך בין און וואָס איך בין, — אַ שרעק! מיין מיידעלע לויפֿט אַרום, שפּרינגט, און איך לאַנגווייליג זיך...

אשין איז געגאַנגען בייגאַכט מיט איהר, און ערשט איצט האָט ער בעגריפֿען ס'אַ גרויסאַרטיגע זי איז, ס'אַ אָנגעזעהענע, ס'אַ וואונדערבאַרע פֿרוי.

ער האָט געשאָטען מיט חכמות, מיט שאַרפֿזיניגע איינפֿאַלען, דערציילט אַנעקדאָטען, קאָפּ־ירט זייערע געמיינזאַמע בעקאַנטע שרייבער און אַקטיאָרען, דעקלאַמירט זיינע אייגענע לידער.

דאַיאַן האָט געלאַכט און געשלאָגען איהם איבער דער האַנט:

— אַך, הערט שוין אויף!

— אַך, איהר האָט מיך פֿערמאַטערט! איך האָב שוין קיין כוח נישט מעהר צו לאַכען!

— כ'לעבען, איך האָב גאָר נישט געוואוסט, אַז איהר זענט אַזאַ שאַרפֿזיניגער!

ביים טיש איז מען געזעסען צוזאַמען, דאַיאַן האָט אָפּגעהיט איהר דיעטע, און ער — ער האָט גאָר נישט בעמערקט וואָס ער האָט געגעסען. אויך געשלאָפֿען איז ער שלעכט, ווייל אויפֿ'ן גלייכען האָט ער צוגעטראַכט פֿאַר איהר אויף מאָרגען נייע וויצען און אַנעקדאָטען — ס'זאָל איהר נישט זיין לאַנגווייליג אין די בערג...

זיי האָבען שפּאַצירט אין וואַלד. זי האָט זיך צוגעזעצט און אַ שטאַם פֿון אַן'אָפּגעהאַקטען בוים, און ער האָט זיך אַוועקגעלעגט אויף דער ערד לעבען איהרע פֿיס און געוואַגט צו נעמען אין די הענט אַריין דעם עק פֿון איהר גאַרטעל מיט די פֿרענזעלעך. ער האָט זיך געשפּילט מיט אָט דעם גאַרטעל, געפֿיהרט מיט איהם איבער זיין פּנים, אַזוי ווי ער וואָלט זיך געגלעט, און האָט דעקלאַמירט לידער וועגען ליבע און פֿרויען.

זי איז פּלוצלינג אויפֿגעשפּרונגען זי האָט גאָר פֿערגעסען: זי דאַרף זיך מעהר בעוועגען און געהן!

איז ער אויך געגאַנגען מיט איהר, געהאַלטען אין איין געהן.

אין צוויי וואָכען אַרום איז דאַיאַן מיט איהר טעכטערל אוועקגעפֿאָהרען און ער איז נאָך געבליבען אָבער נישט אויף לאַנג. די צייט, וואָס ער האָט פֿערבראַכט מיט דאַיאַן האָט איהם, אשינ'ען אויסגעזעהען אַזוי וויכטיג, מ'קאָן זאָגען — די וויכטיגסטע און גרעסטע געשעהעניש אין זיין לעבען. ער האָט געפֿיהלט מיט זיין גאַנצען וועזען, אַז אַ גרויסע ענדערונג איז פֿאָרגעקומען אין זיין לעבען. ער האָט זיך חאָ בעפֿריינדעט מיט אַ צוויבערליכער פֿרוי, מיט אַ גאַנצען פֿון שעהנקייט, געלייענט איהר זיינע לידער, זיי זענען איהר געפֿעלען געוואָרען, שפּאַצירט צוזאַמען דורך די וועגען.. זי האָט איהם איינגעלאַדען אַריינצוקומען צו זיי און שטאָט — און אָט ערשט איצט וועט זיך פֿאַר איהם אָנהויבען אַ נייע לעבען...

זיי וועלען זיך טרעפֿען אין קאַפֿע, אין טעאַטער, ביי איהר אין דער היים — ווי אַלטע פֿריינד. ער וועט זיך צוזעצען ביי איהר טישעל אין קאַפֿע. ער וועט דערצעהלען אַנעקדאָטען, און אַלע וועלען זיך דערוויסען, ס'אַזאַ שאַרפֿזיניגער מענש ער איז. זי וועט איהם שלאָגען כמעט־הודעריש איבער דער האַנט און — ווער קען וויסען, וואָס עפּעס נאָך וועט מיט איהם פּאַסירען אין לעבען!...

אין אַ קאַרגע וואָך אַרום איז ער אין אויפֿגעבליש נאָכגעפֿאָהרען נאָך איהר אין שטאָט אַריין.

אויפֿ'ן צווייטען טאָג האָט ער שוין אָנגעקלונגען אין דער טיר פֿון דעם מאָלער דאַיאַן.

— אַך, האָט זענט איהר? ...

פֿאַר איהם איז געשטאַנען גאָר אַן'אַנדער פֿרוי. איהר איראָניש קאַלטער בליק האָט זיך אַ גליטש געטון איבער זיין פֿיגור (ער האָט דערפֿיהלט קלאָר, ביז ווייטאָג, אַז ער איז מיאוס און לעכערליך אין זיין אָפּגעריבענעם שטאָטישען אַנצוג) און זי האָט אַ לאַך געטון. איהר איז איצט שוין נישט געווען לאַנגווייליג און זי איז געווען זעהר פֿערנומען:

— ענטשולדיגט, איך בין זעהר פֿערנומען... איך פֿאָהר באַלד אַוועק...

דאָ האָט ער נאָך בילט'ער דערשפּירט זיין שלים־מזל'דיגען לעפּיש־לעכערליכען אויסזעהן — און זיין גאַנצע שאַרפֿזיניגקייט האָט זיך פֿון איהם מיט אַמאָל אָפּגעטון, פֿערשוואונדען, ווי קיינמאָל נישט געווען.

ווען ער איז דערנאָך, ווי אַן'אָפּגעשמיסענער, אַרויס אויף דער גאַס, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז ער איז פֿערבלאָנדזשעט געוואָרען, אַריינגעפֿאַלען ערגעץ אין אַ פֿרעמדער וועלט, ווי אַן'אָרימער שמעטערלינג, וואָס איז אַריינגעפֿאַלען אין דער האַנט פֿון אַ מענשען!...

זיין פּנים האָט געבּרענט פֿון חרפּה, וואָס איז ער געפֿלויגען צו איהר? פֿערשטעהט זיך, זי וועט איהם, ווי פֿריהער, נאַכלעסיג אַ שאָקעל טון מיט'ן קאָפּ און טאַקי באַלד פֿערגעסען וועגען איהם. און דאָס, וואָס ער איז געלעגען ביי איהרע פֿיס און געשפּילט זיך מיט די פֿרענזעלעך פֿון איהר גאַרטעל — דאָס האָט זיך איהם מסתמא גע'חלומ'ט... און דער חלום האָט זיך געענדיגט...

———

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג, 27 דעצעמבער
א׳ כסלו תרצו

זון-אויפגאנג	7.45
זון-אונטערגאנג	3.25
ליכט-צינדען:	3.14

צוגאב-פאבאר-קאמיסיע

(א) מארגען, שבת 8 א זייגער אינדער-פריה הויבט אן צו אמטירען אין לאקאל פון שטאטישען מיליטער-ביורא, פיעטריקאווער 165 די צוגאב פאבאר-קאמיסיע פאר פ. ק. או. אויף לאדז 2.

סטאווען זיך מעלדען די פאבאראווע פון יאהרגאנג 1914 און עלטערע, וועלכע האבען זיך ביז איצט נישט געשטעלט צו די פאבאר-קאמיסיעס האבען נישט רעגולירט זייער פערהעלטניש צום מיליטער-דינסט און וואוינען אויפ׳ן שטח פון 1, 4, 6, 7, 10, 12, 13 און 14 פאליציי-קאמיסאריאטע.

קאנטראלירט די פאבאר-רשימות

(א) פון 2טען ביזן 16טען יאנואר 1936, וועלען אין מיליטערישען ביורא ביי דער שטאט פערוואלטונג פעטריקאווער 165, אין די ביורא שעה׳ן אויסגעלעגט ווערען די רשימות פון די פאבאראווע פון יאהרגאנג 1915.

די פעראינטערעסירטע פאבאראווע דארפען קאנטראלירען די ריכטיגקייט פון דער רעגיסטראציע און אויב זיי וועלען באמערקען א פעהלער אדער אומפינקטליכקייט דארף מען וועגן דעם באלד מעלדען

אפטייקען.

היינטיגע נאכט - דיזשורען

(א) היינט ביינאכט דיזשורירען פאלגענדע אפטייקען:

ליינוועבער (פריינהייט-פלאץ 2), הארטמאן (מלינארסקא 1), דאניעלעצקי. (פיעטריקאווער 127), א. פערעלמאן (ציגעל נאם 32), צימער (וואלטשאנסקא 37), וואיטשיצקי (נאפיורקאווסקי 27).

זעלבסטמארדען מחמת ארומקריגערייען

(א) אויף קארפאצקא 22 האט זיך, מחמת ארומקריגערייען אין דער משפחה, אויפגעשניטען דעם בויך דער 24 יעהריגער קאזשימיעזש מארביצקי. אין א שווערען צושטאנד האט איהם פאגאטאווע אפגעפיהרט אין שפיטאל.

* * *

(א) צוליב דערזעלבער סיבה איז בעגאנגען זעלבסטמארד דורכן איינגעהמען יאדינע, די 39-יאהריגע העלענא לוגאווסקא (פון פעלשטינסקיעגא 22). אויך זי האט פאגאטאוויע צוגענומען אין שפיטאל.

פאר הונגער

(א) אויף בזשעזשינער גאס איז אוועקגעפאלען פאר הונגער און אויסשעפונג די 80 יאהריגע היימלאזע אפאלאניא פורמאן.

פאגאטאוויע האט איהר ערטיילט ערשטע הילף און אפגעפיהרט אין שטאטישען זאמעלפונקט.

* * *

שטליכע בעמערקונגען וועגען האנדעלס-ביכער

פאר׳ן אנהויב פון נייעם קאלענדאר - יאהר דארף מען דערמאהנען די לעזער וועגען מאנכע געזעצען, וועלכע זענען נוגע דעם פיהרען האנדלעס ביכער.

דאס איז א זעהר קאמפליצירטע אפטיילונג; דאס נישט קענען די דאזיגע פארשריפטען ברענגט זעהר אפט דעם סוחר גרויסע און אנגענעהמליכקייטען, אפט צו שטראפען און אויב מ׳קען רעדען וועגען מענשען פון וועמען ס׳איז אפהענגיג דער גורל פון דער אונטערנעהמונג, נעהער יעדענפאלס צו די גוטע אדער שלעכטע נייסטער פון דער אונטערנעהמונג — דער בוכהאלטער.

דער בוכהאלטער, דער בעשיידענער, נישט אנזעהבארער בעאמטער, אהן א דעצידירענדער שטים, וועלכער זיצט ערגיץ דארט אין א בעזונדער צימער ביים ביורא-טיש, א רוהיגער וואס איילט זיך נישט — איז דער מענש, קען מיט איין פאלשען שריט, נישט איבערגעטריבען, דערפיהרען די בליהענדסטע אונטערנעהמונג צו א רואין.

דער שעף פון דער פירמע ברעכט זיך דעם קאפ איבער דער ענטוויקלונג פון געשעפט, קאמבינירט, שפעקולירט; דער וואיאזשער פליהט איבער דער גאנצער פראווינץ, שמועסט איין, רעדט פון זיך די גאל ארויס, כדי עפעס צו פערקויפען — און דער בעשיידענער, שטילער מענשעל, וואס זיצט איבער בערג ביכער קוקט איראניש אויף אלע. ער ווייס, אז ער דעצידירט דא, אז ער איז איצט דער מלאך הגואל אדער דער שלעכטער זשעני פון דער אונטערנעהמונג.

פון מיין פראקטיק קען איך פעסטשטעלען, אז א גוטער בוכהאלטער איז דער יסוד אז די אונטערנעהמונג זאל זיך ענטוויקלען, א שלעכטער בוכהאלטער, אדער א נישט-פארזיכטיגער שטעלט אויס די אונטערנעהמונג אויף אונגעהויערע שאדענס. די שטייער-מאכט ווארפט אפ אין 99 פראצענט די ביכער צוליב דער שולד פון די בוכהאלטארען, די שעפען קענען זיך נישט אויף דער חכמה פון בוכהאלטעריע, אויף די יסודות פון ריכטיגען פיהרען ביכער און צאהלען אפט זעהר טייער פאר זייערע בוכהאלטארען.

וואס אמת, אויב דער ענין קומט אין דער פראקוראטור, אויב פאר פיהרען נישט ריכטיגע ביכער ווערט דער שעף פון דער פירמע אוועקגעזעצט אויף דער בעשולדיגונגס-באנק, ווערט אויך צוגעצויגען צו פעראנטווארטליכקייט דער בוכהאלטער. דער שטראף-קאדעקס זעהט פאר די פעראנטווארטליכקייט פון בוכהאלטער פון ארט. 28 פון שטראף קאדעקס אין די פאלען ווען דער סוחר ווערט צוגעצויגען צו פעראנטווארטליכקייט לויט׳ן ארטיקעל

פון אדוו. ע. שעסקין

280 און 284 פון שטראף-קאדעקס. דאס הייסט, אויב דער בוכהאלטער ווייס, אז די ביכער וועלכע זענען איהם אנפערטרויט געווארען, ווערען דורך איהם געפיהרט פעהלערהאפט אדער נישט ערליך, ווערט ער צוגעצויגען צו פעראנטווארטליכקייט צוזאמען מיט זיין שעף, הגם ער האט דערין נישט געהאט קיין פערזענליכען אינטערעס. דער בוכהאלטער קען זיך נישט בערופען אויף זיין מאטעריעלער אפהענגיגקייט פון די אונטערנעהמער-בעזיצער און אויך נישט אויף קיין פיזישען צוואנג. די דאזיגע פעראנטווארטליכקייט גילט אבער נאר אין די אזוי-גערופענע פראקוראטור-פאלען, ווייטער טראגט נישט דער בוכהאלטער קיין שום קאנסעקווענצען ביים אפיוארפען ביכער און אפילו ביים צוציהען די אונטערנעהמער-בעזיצער צו פעראנטווארטליכקייט לויט׳ן ארט. 179 פון דער שטייער-ארדינאציע.

דאס אפיווארפען ביכער דורך דער שטייער-מאכט צוליב דער שולד פון די בוכהאלטארען, איז א טעגליכע ערשיינונג, אבער נישט אלע גיבען זיך ווענען דעם אפ א דין וחשבון.

אויב דאס פעהלערהאפטע פיהרען האנדעלס-ביכער איז אזוי געפעהרליך, איז אבער פון דער צווייטער זייט דאס גוטע פיהרען ביכער די בעסטע פערזיכערונג פון ריכטיגער שטייער-אויסמעסטונג. די שטייער-ארדינאציע האט אויפגעשטעלט די האנדעלס-ביכער בראש פון אלע בעווייזען פון אומזאץ און הכנסה. דאס ריכטיגע פיהרען האנדעלס-ביכער גיט דעם סוחר א רוהיגען שלאף און א רוהיגען פיהרען פון דער אונטערנעהמונג אהן שום אויפרייסלונגען, דער ארט. 94 פון דער שטייער-ארדינאציע שטעלט בפירוש פעסט, אז „אויב אלס אונטערשטיצונג פון דער דעקלאראציע, וועלכע איז אפגעגעבען געווארען אין טערמין, האט דער שטייער-צאהלער אויסגעדריקט די גרייטקייט פארצושטעלען די ביכער, קען די אויסמעסטונגס-מאכט נישט פעסטשטעלען קיין אנדערע יסודות פון דער אויסמעסטונג ווי ס׳דרינגט ארויס פון די דאזיגע ביכער, אויב זיי זענען נישט אנערקענט געווארען אלס נישט ריכטיגע אדער נישט ערליכע״.

פיהרען האנדעלס-ביכער קען יעדער סוחר, מאנכע קאטעגאריעס יודער זענען צו דעם פערפליכטעט. צו פיהרען האנדעלס-ביכער זענען פערפליכטעט, ווי בעקאנט, די אונטערנעהמונגען פון דער ערשטער האנדעלס-קאטעגאריע און אויך פון צווייטער קאטעגאריע, וועמענס אומזאץ איז דורך

דער לעצטער רעכט-קרעפטיגער דעציזיע פון דער שטייער-מאכט, איבערגעשטיגען 100 טויזענד זלאטעס א יאהר. ווייטער זענען מחויב צו פיהרען האנדעלס-ביכער אינדוסטריע אונטערנעהמונגען פון דער ערשטער ביז דער פינפטער קאטעגאריע און אינדוסטריע אונטערנעהמונגען פון זעקסטער ביז אכטער קאטעגאריע, וועלכע האבען פערקויפס-שטעלען פון אייגענער אויסארבייטונג אויפ׳ן יסוד פון א רעגיסטראציע-קארטע-

אומאפהענגיג דערפון זענען אויך פערפליכטעט צו פיהרען האנדעלס-ביכער האנדעלס-ספולקעס אזוי גערופענע עפענטליכע קאמאנדיט-ספולקעס און אקציען-ספולקעס.

דער האנדעלס-קאדעקס זעהט נישט פאר פאר רעגיסטרירטע סוחרים די פליכט פון בעשטעטיגען די האנדעלס-ביכער, אזוי ווי ס׳איז געווען פריהער, פערפליכטעט צו בעשטעטיגען איז מען נאר די אזוי-גערופענע פעראיינפאכטע ביכער.

פעראיינפאכטע ביכער קענען פיהרען נאר א בעשטימטע קאטעגאריע שטייער-צאהלער ווי למשל: הויזבעזיצער, פריי בערופען און אונטערנעהמונגען, וועלכע זענען אויסגערעכנט אין ארט. 56 פון דער אויספיהר-פעראָרדנונג צו דער שטייער-ארדינאציע.

יעדער רעגיסטרירטער סוחר, וועלכער איז פערפליכטעט צו פיהרען ריכטיגע האנדעלס-ביכער מוז אין פערלויף פון 3 חדשים נאכ׳ן פערענדיגען פון אומזאץ-יאהר פארשטעלען דעם רעגיסטראציע-געריכט דעם אינווענטאר און בילאנס, ווייל ער שטעלט זיך אויס אויף א שטראף ביז 500 זלאטעס. וועלכע קען איבערגעחזרט ווערען.

מ׳דארף בעטאנען, אז הגם דער רעגיסטער איז אנ׳עפענטליכער, זענען אבער די קאפיעס פון די בילאנסען, וועלכע ווערען אפגעגעבען דורך די סוחרים, צוגענגליך נאר פאר׳ן סוחר, וועלכער האט די בילאנסען אפגעגעבען און אויך פאר זיין פארשטעהער.

ריכטיגע געפיהרטע האנדעלס-ביכער האבען א בעווייז-קראפט נישט נאר אין דער שטייער-אויסמעסטונגס-פראצעדור נאר אויך אין דער געריכטס-פראצעדור.

אין זין פון ציוויל-קאדעקס זענען די האנדעלס-ביכער א דאקומענט און דעריבער דארף מען אין דער געריכטס-פראצעדור אנווענדען צו זיי די פארשריפטען פון ציוויל-קאדעקס וועגען בעווייזען (ארט. 243 — 261 פון ציוויל-קאדעקס) און אויך די פארשריפטען וועגען דאקומענטען (ארט. 262—280).

פון די דאזיגע פארשריפטען האט א וויכטיגע בעדייטונג דער ארט. 269, וועלכער זאגט, אז יעדער צד אין א פראצעס איז מחויב אויף דער פאדערונג פון אנדערען צד אדער געריכט פארצושטעלען די האנדעלס-ביכער, וועלכע זענען א בעווייז אין קאנפליקט צווישען די צדדים. דערביי, אויב דער געגנערישער צד זאגט זיך אפ פארצושטעלען די ביכער, קען דאס געריכט די טענות פון צד, וועלכער פעררופט זיך אויף די דאזיגע ביכער, אנערקענען פאר ריכטיגע.

פון דעם אלעם איז צו זעהען, אז מ׳דארף זעהר פיל אכט לעגען אויף דעם פיהרען ביכער, אין הסכם מיט די פארשריפטען פון האנדעלס-קאדעקס, מיט די פרינציפען פון א ריכטיג-געפיהרטער בוכהאלטעריע און פון די נארמען פון דער שטייער-ארדינאציע.

די דאזיגע אויפגאבע קען ערפיהלען נאר א קוואליפיצירטע בוכהאלטעריע-קראפט אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציאליסט פון שטייער-ענינים.

טעאטער „ראזמאיטאשטשי״ ציגעל-גאס 27, טעל. 112-25
דיר: דוד צעלמייסטער.

1910 — XXV — 1935

מאנטאג, דעם 30-טען דעצעמבער, 9 אווענד

א פייערליכע פארשטעלונג

לכבוד דעם 25-יעהריגען יובל

— פון —

סופלער וואלף נייהויז

גראנדיעזע אויפפיהרונג אויף יודיש

פון רעזשיסער פון ארץ-ישראל׳דיגען סאטירישען רעווי טעאטער „המאטאטא״

יצחק באזשיק מיט׳ן קינסטלערישען רעווי-אנסאמבל לויט א. ב.

שמואל לאנדוי, לעאן ליבנאלד, העלא טעלאמער, זישא מאיק, פסח קערמאן, טוביה ראזענבערג, שמואל שעפטעל, לילי לילאנא, מרים מאנעלא, יוליא פלוים, לעאן סאסווינער, איזי ראטמאן, עווא שטאפפעדער און דירינענט ישראל שייעוויטש

פרייליכע סאטירע אין 2 טיילען, 16 בילדער פון נ. יצחקי.

תל-אביב

פרטים אין מאנטאגדיגע אנאנס.

לעצטער טאג פון אויסקויפען פאטענטען

(א) דעם 27, 28, ווי אויך דעם 30 און 31 ד.ח. זענען די לעצטע 4 טעג פון אויסקויפען פאטענטען אויפן יאהר 1936.

נאך דעם דאזיגען טערמין הויבט זיך אן די פינאנץ-קאנטראלע פון די אונטערנעהמונגען, און די שולדיגע אין נישט אויסקויפען די פאטענטען וועלען צוגעצויגען ווערען צו פעראנטווארטליכקייט.

ביים אויסקויפען שפעטע פאטענטען וועלען צוגערעכנט ווערען פראצענטער פארן אפשלעפען.

דער פערקויף פון פאטענטען קומט פאר אין אלע פינאנץ אמטען, וואו בעזונדערע פעראינטערעסירטע קאנען אויסקויפען פאטענטען דורך דער פערמיטלונג פון פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס.

אר-עסטירט אין לאדז א לובלינער אנזעצער

א שטארקען איינדרוק האט אין די לובלינער סוחרישע קרייזען געמאכט די ידיעה אז דער דאמען שניידער מילער קראלעווסקא 1, האט פערכאפט סחורה אויף עטליכע צעהנדליג טויזענד זלאטעס און איז פערשוואונדען.

דער פאליציי איז געלונגען פעסטצושטעלען אז מילער איז ענטלאפען קיין לאדז און זיך בעהאלטען ביי זיינע א בעקאנטע פון לובלין. מילער איז אין לאדז ארעסטירט געווארען און ווערט מיט עטאפ אפגעשיקט קיין לובלין צו דער דיספאזיציע פון לובלינער אויספארשונגס אמט.

Doktór
Henrykowski
ספעציעל - ארצט פאר מענער - שוועכע - בעהאנדלונג און סעקסועלע בעראטונג
טראוגוטא 9 טעל. 262-98
נעמט אן פון 8—11 און פון 6—9 אווענד.
זונטאג פון 9 פריה ביז 12.30 בייטאג.

קלאנג-קינא-טעאטער
ZACHĘTA
זגערזשער 26.
גרויסער יום-טוב-פראגראם!
פילם פון פוילישער פראדוקציע, מאכטיגע דראמע פון די צארישע צייטען און די רעוואלוציע פון יאהר 1905 א. נ.
דיטאכטער פון גענעראל פאנקראטאוו
דער פילם איז הערליך רעזשיסירט און שמידט צו דעם צושויער צום עקראן. — גרויסע אויסשטאטונג און מייסטערהאפטער שפיל פון די ארטיסטען. אין די הויפטראלען:
Marja Bogda, Junosza Stępowski, Nora Ney, Franciszek Brodniewicz
אויסער׳ן פראגראם?
אנהויב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12 פריה.

Dr. med. H. LUBICZ
ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע און געשלעכטס-קראנקהייטען
צעגעלניאנא 7 (פריהער 43), טעלעפאן 141-32
עמפאנגס-שעה׳ן 8-10, 12-2. און 5-8 אווענט

KINO TEATR
MIRAŻ
11 LISTOPADA 16
היינט און פאלג. טעג!
„MŁODY LAS"
פרעכטיגער פוילישער פילם
אויסער׳ן פראגראם:
קלאנג-צוגאבען און P.A.T.
אנהויב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12 בייט.

בלוטיגער באַנדיטען-אָנפאַל אין פּאַביאַניץ

דערמאָרדעט געוואָרען אַן אַייִן-און-צוואַנציג-יעהריגער יונגערמאַן

(א) נעכטען אינדערפריה איז אין פאביאַניץ אין דער וואוינונג פון דער משפּחה ראַטייטשיק, אויף ראַלנע 14 אַדורכגעפיהרט געוואָרען אַ בלוטיגער באַנדיטען אָנפאַל.

פּאַסירט האָט נעמליך אָט וואָס.

די ראַטאַיטשיקס — די עלטערען — זענען אַוועקגעפאָהרען אויף אַ חתונה און אין שטוב זענען פערבליבען בלויז זייערע חרײַ זיהן.

אין דעם ערשטען צימער איז געשלאָפען דער 21 יאָהריגער וויקטאָר ראַטייטשיק, און אַז ער האָט דערהערט אינדערפריה קלאַפּען אין דער טיר, האָט ער געמיינט, אַז דאָס זענען זיינע עלטערען צוריק געקומען פון דער חתונה. ווי־נאַר ער האָט אָבער די טיר געעפענט זענען אין שטוב אַריינגעפאַלען 2 פערמאַסקירטע באַנדיטען, בעוואָפענטע מיט רעוואָלווערען, און געפאָדערט ער זאָל זיי אַרויסגעבען דאָס געלד, וואָס עס געפינט זיך אין שטוב.

די באַנדיטען האָבען משמעות געוואוסט אַז ראַטייטשיק איז אַ צושטעלער פון בראָנפען פון לאָדז אין פערשידענע פּאַביאַניצער סקלאַדען און זיי זענען געווען זיכער, אַז אין שטוב געפינען זיך גרעסערע סומען געלד.

די 2 יונגערע־זיהן ראַטאַיטשיקס וועלכע זענען געשלאָפען אין אַ שכנישען צימער האָבען דערהערט, אַז מיט זייער ברודער איז עפּעס נישט אין אָרדנונג, זענען זיי אַריינגעלאָפען צו איהם, און דערזעהענדיג די באַנדיטען האָבען זיי געמאַכט אַ געוואַלד.

די באַנדיטען האָבען דאַן די 3 בחורים געבונדען און אָנגעהויבען אַליין צו זוכען דאָס געלד...

אין אַ געוויסען מאָמענט האָט זיך וויקטאָר ראַטאַיטשיק געפרובט אַרויסצוגאַרען און רופען הילף. דאַן האָט עס אָבער בעמערקט איינער פון די באַנדיטען וואָס איז געשטאַנען אויף דער וואַך. און — מיט עטליכע שאָסען האָט ער איהם אוועקגעלייגט אַ טויטען אויפן אָרט.

די באַנדיטען האָבען נאָך דעם נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און זענען אַנטלאָפען.

ס'איז תיכף אַלאַרמירט געוואָרען די פּאַביאַניצער פּאָליציי וועלכע האָט תיכף אָנגעהויבען צו זוכען די באַנדיטען.

עס איז אַ סברא אַז באַנדיטען איז געווען מעהר ווי 2 און זיי האָבען צוגערויבט מעהר ווי 5000 זל.

עס ווערט געפיהרט אַן'אויספאָרשונג.

דערווייל איז שוין פּאָליציי געפאַלען אויף די שפּורען פון די בלוטיגע באַנדיטען.

א שוידערליכע טראַגעדיע

מִרוֹיעריגער פינאַל פוּן א משפּחה-אַוואַנטורע

(א) דאָס פּאָר־פאָלק בראָניסלאַוו און אַלגאַ קאָסמזשאַק, האָט אַזוי אויך נישט איבעריג גוט צווישען זיך געלעבט.

אַז בראָניסלאַוו פלעגט אָבער נעהמען אַ גלעזעלע, פלעגט זיך ערשט מאַכען די ריכטיגע חנא...

האָט עס טאַקי דעם ערשטען טאָג חנא פּאַסירט אַזוי:

ביים עסען אָוועגד־ברויט, איז צווישען זיי אויסגעבראָכען אַ מחלוקה און בראָניסלאַוו האָט נישט מאַכענדיג קיין לאַנגע שהיות, געכאַפּט אַ מעסער, און אָנגעהויבען מכבד צו זיין אַלגאַ'ן מיט די ריכטיגע שטעך...

אַלגאַ, אַ בעגאָסענע מיט בלוט, האָט געמאַכט אַ געוואַלד, און אַז עס זענען געקומען צולויפען שכנים מיט פּאָליציי און פּאָגאָטאָוויע, האָט זיך בראָניסלאַוו געהאַט פערבאַריקאַדירט אין דער וואוינונג, נישט צולאָזענדיג צו זיך קיינעם.

אין אַ ווײַלע שפּעטער האָט מען אויסגעבראָכען די טיר, און איהם געפינען אויף דער ערד מיט אַן איבערגעשניטענעם האַלז.

ער איז געווען טויט...

פּאָגאָטאָוויע האָט ערטיילט הילף בלויז זיין געפעהרליך צופלוטיגטער פרוי.

ארום דעם סכסוך מ'ט ז'י סטרוזשעס

(א) אין שייכות מיט דעם ענטשטאַנענעם סכסוך צווישען די הויז־וועכטער און הויז־ווירטען, און אויך מחמת דעם, וואָס דעם 31 ד. ח. לאָזט זיך אויס דער קאָלעקטיווער אָפּמאַך, ווערט איצט צוגעאיילט די זיצונג פון דער בעשטימטער שידס־קאָמיסיע, וואָס וועט פאָרקומען שבת, דעם 28 ד. ח.

אויף דער דאָזיגער זיצונג וועט בעטראַכט ווערען דער סכסוך און העכסט־וואַהרשיינליך וועט אַרויסגעגעבען ווערען אַ ציטווייליגער בעשלוס ביז דער צייט. ווען מען וועט בעקומען אַ גענויע דעציזיע פון דער שידס־קאָמיסיע, די שטעלונג פון וועלכער עס וועט דינען אַלס יסוד פון דעם נייעם קאָלעקטיווען אָפּמאַך.

שרפות

(א) ביים פוצען מלבושים האָט אויפגעריסען אַ פלעשעל בענזין און ס'האָט זיך געמאַכט אַ שרפה אין דער וואוינונג פון אַדאַם און קאַזשימיעראַן הויזער (אויף לעשנאַ 22).

די שרפה האָבען איינגעלאָשען די שכנים, און דעם שטאַרק אָפּגעבריהטען פּאָר פאָלק האָט ערטיילט ערשטע הילף די פּאָגאָטאָוויע.

(א) אויף דער שרודמיעסקאַ איז אויסגעבראָכען אַ שרפה צוליב אַ דעפעקט אין אַ קוימען. די אַרויסגערופענע פייערלעשער האָבען די שרפה איינגעלאָשען.

טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי”
צעגעלניאַנאַ 27 — דיר. דוד צעלמייסטער.

נאָך 13 טעג!

געשפילט אויף ייִדיש!

גראַנדיעזע אָפּערעטע־רעווי פון רעזשיסער פון ארץ־ישראל'דיגען סאַטירישען רעווי־טעאַטער „המאטאטא”

יצחק נאָזשיק

מיט'ן קינסטלערישען רעווי־אַנסאַמבל (לויט א. ב.)

שמואל לאַנדוי
לילי ליליאַנאַ
לעאָ ליבגאָלד
מרים מאַנעלאַ
העלאַ מעלאַמעד
יוליאַ פּלוים
זישאַ קאַץ

לעאָן האַסווינער
פּסח קערמאַן
אייזיק ראַטמאַן
טוביה ראָזענבערג
עוואַ שטאַקפּעדער
שמואל שעפּטעל

און דיריגענט
ישראל שייעוויטש

היינט פרייטאָג, 9 אָוונט

מאָרגען שבת 4 בייטאָג | מאָרגען שבת 9 אָוונט | איבערמאָרגען זונטאָג 4 בייטאָג | איבערמאָרגען זונטאָג 9 אָוונט

תל־אביב

פריילעכע סאַטירע אין 2 טיילען, 16 בילדער פון נ. יצחקי
מוזיק פון מ. ווילענסקי, י. וואָלבע, מ. אולאָרי, אַראַבישע תימנישע, בעדואינישע פאָלקס־מאָטיוון באַאַרבייט פון י. שייעוויטש.

דינסטאָג, דעם 31 דעצעמבער, 12 ביינאַכט
סילוועסטער-פאָרשטעלונג

בילעטען פון 11—2 און פון 5 נאָכמיטאָג אין קאַסע פון טעאַטער.

בעטאָג צו ביליגע פרייזען

אנהויב פּינקטליך

דער וועה-געשריי פון לאָדזער טאָרג- און מאַרק-פאָהרער

נעכטען איז פאָרגעקומען אַ גרויסע פערזאַמלונג פון די לאָדזער טאָרג־און מאַרק־פאָהרער אין קליינע די איצטיגע קאַטאַסטראָפאַלע לאַגע פון די אָרימע הענדלער־פעראיין; פּאָמאַרסקאַ 15. ס'איז ברייט אַרום גערעדט געוואָרען די לאַגע פון די טאָרג־און מאַרק־פאָהרער צווישען דעם גרויסען וועה־געשריי וועגען הערט דעם געשריי וועגען די כוליגאַנישע אָנפאַלען אויף די טאָרגער און מערק.

עס האָט זיך ענטוויקעלט אַ ברייטע דיסקוסיע, ווי אַזוי צו לינדערען די נויט פון די טאָרג־און מאַרק־פאָהרער. אין דער דיסקוסיע האָבען אַנטייל גענומען: פרעזעס בוימשטיק מינץ, גייסט, קעניג, מוירייני, ליבערמאַן וינטער און אויך אַ פאָרשטעהער פון דער צענטראַלע ה' ל. פּריים, וועלכער האָט אָנגעזאָגט, אַז דעם 12 יאַנואַר 1936 קומט פאָר אַן'אַלגעמיינער קאָנגרעס פון די קליינהענדלער אין פוילען אין וואַרשאָ, און דאָרט ווערט אונטערגענומען שריט געגען די כוליגאַנישע אַרויסטרעטונגען, די טאָרג־און־מאַרק־פאָהרער שיקען זייערע אייגענע דעלעגאַטען.

צווישען מאַן און ווייב...

(א) צווישען דעם פּאָר־פאָלק, מיעטשיסלאַוו און מאַריאַנאַ סאַלינסקי (אויף בזשעזשינער 61) איז אויסגעבראָכען אַ מחלוקה, דער סוף פון וועלכער איז געווען, אַז דער „ער” האָט געכאַפּט אַ העקעל און מכבד געווען די „זי” מיט עטליכע קלעפּ אין קאָפּ און הענט.

פּאָגאָטאָוויע האָט די פערוואונדעטע פרוי אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל.

דער אכזר, דער מאַן איז צוגעצויגען געוואָרען צו פעראַנטוואָרטליכקייט.

א גנבה

(א) אין דער וואוינונג פון יעקב וויינבערג (פּאָלודניאָווא 39) האָבען זיך אַריינגעקראַגען גנבים און צוגענומען בִּיזשוטעריע און געשיך פאַר אַ גרעסערער סומע.

געשלעגען און אנפאלען

(א) אויף סוכאַ 7 איז פון אַ געשלעג אַרויס מיט אַ צוהאַקטען קאָפּ און צובראָכענע ריפּען דער 24־יאָהריגער סטעפאַן גוואַזשדזש.

אויף קראַשעווסקיעגאָ גאַס ווידער איז בעפאַלען און מערדעריך צושלאָגען געוואָרען אַ געוויסער זיגמונט וואָיטשאַק. (פון קראַשעווסקיעגאָ 18).

פּאָגאָטאָוויע האָט די ביידע אין אַ שווערען צושטאַנד אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל.

Dr. med.
Sadokierski
כירורג פון ציייהן און יאַסלעס
Piotrkowska 164 tel. 114-20

Dr.
R. Zalcwasser
כירורג
צעגעלניאַנאַ 19, טעל. 125-17
נעהמט אָן פון 1—2 און פון 4—6.30.

שטורמדיגע צייטען

61

ראָמאַן

אַ צווייטער זאָגט יענעם עפּעס אויף דעם אויער און פרעגט באַלד קיביראָ'ן:

— פאַר־וואָס ווילסטו, אַז מיר זאָלען דיך אַוועקפיהרען צום גענעראַל־גובערנאַטאָר? דו האָסט איהם איבערצוגעבען עפּעס אַ וויכטיגע ידיעה?

— ס'איז נישט אייער זאַך, וואָס אַזעלכעס, איך האָב איהם איבערצוגעבען, — ענטפערט קיביראָ'ו, — איך האָב אייך אויפגעפאָדערט מיך אַוועקצופיהרען צום גענעראַל־גובערנאַטאָר און מעהר קיין ערקלערונגען וועל איך אייך נישט געבען.

— נו, גוט, — ענטפערט דער קאָזאַק, — אָבער צוערשט, ברודערקע, וועלען מיר דיך בינדען. דו געהערסט צו סעלים־כאַנ'ס באַנדע, דו ביזט דעריבער געפעהרליך... קאָנסט נאָך אַמאָל אַנטלויפען.

קיביראָ'ו נעמט שטאַרק פּראָטעסטירען, אָבער עס העלפט איהם וועניג. מען בינדט איהם פעסט די הענט אויף אַרונטער, מען לעגט איהם אַרויף ווי אַ געבונדענע קאַלב אויף אַ פערד, אַ קאָזאַק האַלט איהם דערביי פעסט צו און זאָגט צו איהם:

— נו, איצט ברודערקע, וועסטו שוין נישט אַנטלויפען, האַ?

קיביראָ'ו ענטפערט נישט. ער זעהט, ווי די קאָזאַקען הויבען אויף די צוויי דער־הרג'עטע קאַמעראַדען זייערע און לעגען זיי אַרויף אויף אַ פערד צובינדענדיג זיי פעסט. דערנאָך סוד'ען זיי זיך עפּעס און הויבען ענדליך אָן צו מאַרשירען. עטליכע פון די קאָזאַקען געהען צופוס נעבען זייערע פערד. זיי שושקען זיך שטאַרק. קיביראָ'ו קאָן בשום אופן נישט הערען וועגען וואָס זיי רעדען.

פלוצלונג ציטערט קיביראָ'ו אויף. אויך די קאָזאַקען בלייבען אַ ווײַלע שטעהן און נעמען זיך איינהערען. פון דערווייטענס דערהערט זיך אַ גאַלאָפּ פון פערד. „ווער קאָן דאָס זיין”? טראַכט קיביראָ'ו פערוואונדערט.

די קאָזאַקען גיבען אַ כאַפּ די ביקסען אין די הענד. זיי קוקען זיך איינער דעם אַנדערען פערוואונדערט אָן. דאָס געקלאַפּערײַ פון די פערדישע פּאָדקאָוועס אָן דעם שטיינערנעם באָדען פון די בערג ווערט אַלץ העכער און העכער. און באַלד פליהען אַרויס פונ'ם שטעגעל דורך וועלכען סעלים־כאַן איז פריהער אַנטלאָפען, אַ צוויי צעהנדליג רייטער מיט אָנגעשטרענגטע ביקסען.

קיביראָ'ו גיט אַ קוק — און ער דערפיהלט ווי אַלע אברים ווערען אין איהם אָפּגעשטאַרבען; גלייך אויף די קאָזאַקען גאַלאָפּירט — סעלים־כאַן מיט אַ צוויי צעהנדליג פון זיינע מענשען.

סעלים־כאַן און זיינע מענשען פליהען גלייך צו די קאָזאַקען און רינגלען זיי אַרום פון אַלע זייטען. סעלים־כאַן גיט אַ געשריי צו די צום טויט־דערשראָקענע קאָזאַקען:

— אַוועקוואַרפען די ביקסען! ווער עס וועט נישט אַוועקוואַרפען די ביקס, וועט אויפ'ן שטעל דערשאָסען ווערען!

די קאָזאַקען זענען געווען אַכט מאַן. סעלים־כאַן האָט געהאַט מיט זיך צוואַנציג מאַן. אָבער ווען אַפילו סעלים־כאַן וואָלט געווען איינער אַליין, וואָלט זיין איצטיגער פלוציגער ערשיינען געווירקט אויף די קאָזאַקען, ווי אַ שוידערליך בילד.

נישט קוקענדיג דערויף, וואָס זיי האָבען געהאַלטען די ביקסען אין דער האַנד גלייך צו שיסען, זענען זיי געבליבען ווי געליימטע. מ'האָט געקאָנט האָבען דעם איינדרוק, אַז זיי זענען אַלע פּלוצים פּאַראַליזירט געוואָרען. זיי האָבען זיך דאָך לחלוטין נישט געריכט דערויף, אַז דער סעלים־כאַן, וועלכער איז איצט אַנטלאָפען, זאָל באַלד צוריקקומען מיט אַ בעוואָפענטער גרופּע מענשען. און דעריבער האָבען זייערע געזיכטער איצט אויסגעדריקט שטוינונג און שרעק צוזאַמען. זיי האָבען געפיהלט, אַז ווען זייער קאָמאַנדיר בעפעהלט זיי איצט צו שיסען, וואָלטען זיי נישט געשאָסען. זיי וואָלטען נישט פעהיג געווען אַפילו אַ דריק צו טון ביים צינגעל פון דער ביקס. די שרעק האָט געליימט די הענט און דעם ווילען...

און ווען זיי האָבען דערהערט דעם בעפעהל פון סעלים־כאַנ'ען, אַוועקצוואַרפען די ביקסען, האָבען זיי מעהר אינסטינקטיו. ווי בעוואוסטזיניג, אַרויסגעלאָזט די ביקסען פון די הענד, נישט אָפּגעבענדיג זיך קיין גענויען רעכנונג וואָס זיי טוען.

— אַלי, — איז סעלים־כאַן צוגעשפּרונגען אַ פרעהליכער און צופרידענער צו קיביראָ'ו — דו לעבסט? זיי האָבען דיך נישט דערשאָסען? געלויבט זאָל זיין אַללאַ! חברה, בינדט איהם אויף. — ער איז געבונדען — האָט סעלים־כאַן בעפוילען זיינע מענשען.

קיביראָ'ו האָט זיך בעמיהט צו שמייכלען. ער האָט זיך געסטאַרעט צו מאַכען אַ מינע פון אַ מענש, וועלכער איז איבערגליקליך. באַלד איז ער געווען אויפגעבונדען און איז געשטאַנען אויף די פיס. סעלים־כאַן האָט איהם אַרומגענומען און זיך מיט איהם צעקושט, ווי צוויי אַלטע, נאָהענטע גוטע פריינד...

— נעמט צו די ביקסען! — האָט סעלים־כאַן בעפוילען זיינע מענשען, — און די פערד אויך. די קאָזאַקען קאָנען זיך איצט בעגעהן אָהן דעם אַלעם...

די קאָזאַקען זענען געבליבען אָהן די פערד און אָהן די ביקסען...

איינער פון זיי האָט מיט ציטערניש אַרויסגערעדט:

— איין פערד לאָזט כאָטש איבער... די צוויי טויטע... מיר ווילען זיי צונעמען פון דאַנען...

— בעגראָבט זיי דאָ, איהר הינטישע זיהן! — האָט סעלים־כאַן אַ געשריי געטון, — די ערד איז אומעטום די זעלבע, זיי וועט דאָ אויך זיין גאַנץ בעקוועם...

די קאָזאַקען זענען געשטאַנען אין אַזאַ פּויזע ווי מען וואָלט זיי אָפּגעגאָסען מיט קאַלט וואַסער. זיי האָבען מעהר נישט אַרויסגערעדט קיין וואָרט און געשטאַנען אין איין ציטערניש, מורא האָבענדיג, אַז סעלים־כאַן קאָן זיי דערשיסען

און ער האָט דאָס דאָך געקאָנט טון. זיי, די קאָזאַקען, זענען דאָך געווען זיינע געפעהרליכסטע שונאים. זיי זענען בעשטימט געווען איהם צו פערפאָלגען. נישט איינמאָל האָבען שוין קאָזאַקישע פּאַטרולען נאָכגעשאָסען סעלים־כאַנ'ען. איצט האָט ער זיי אַרומגערינגעלט, ענטוואָפענט. וועט ער זיי דען שאַנעווען? און ווען עס טרעפט פערקעהרט, וואָלטען זיי דען איהם געשאַנעוועט?

די צום־טויט־דערשראָקענע קאָזאַקען, זענען זיכער, אַז אָט באַלד וועט זיי סעלים־כאַן אַוועקפיהרען, און דאָרטען, אין זיין לאַגער, וועט מען זיי דערשיסען. זאָלען זיי זיך נעמען בעטען ביי איהם? אָבער זיי שעמען זיך דאָס צו טון — פאַרט קאָזאַקען...

(פאָרטזעצונג קומט)

3 zakresowe odbiorniki „ELEKTRIT Co“ przodują!

יעדער לאָדזער ייד מוז שטיצן די אַקציע פון „צעקאָבע“!

די עקאָנאָמישע לאַגע פון דעם יודישען קבוץ אין פוילען ווערט פון טאָג צו טאָג אַלץ ערגער. טויזענטער דעקלאַסירטע יודישע משפחות ראַנג־לען זיך אין נויט און עלענד פאַר אַ שטיקעל ברויט, די לאַגע איז אַ פערצווייפעלטע און דרינגענדע הילף איז נויטיג. כדי צו לינדערען כאָטש אין אַ קלענער מאָס די לאַגע האָט די צענטראַלע פון „צעקאָבע“ אין וואַרשאָ פּראָקלאַמירט אַ זעלבסט־הילף־קאַמפּיין צווישען דעם פוילישען יודענטום. דאָס פוילישע יודענטום דאַרף צונויפזאַמלען אַ מיל־יאָן זלאָטים, אַ מיליאָן זלאָטים האָט צוגעזאָגט צו געבען דער אמעריקאַנער „דזשאָינט“ און אַ מיליאָן זל. דער „פונדוש פּראַצי“, מיט די דריי מיליאָן זל. וויל דער „צעקאָבע“ פּראָדוקטיוויזירען 20 טוי־זענד יודישע פאַמיליעס. אין גאַנץ פוילען געהט איצט די זאַמלונג פאַר „צעקאָבע“, קרוב 700 טוי־זענט זל. זענען שוין געזאַמעלט געוואָרען. דאָס יודישע לאָדז דאַרף אויפזאַמלען 150 טויזענט זל. אויפ׳ן רוף פון דער צענטראַלע פון „צעקאָבע“ האָט זיך געשטעלט צו דער אַרבייט קאָנסול מאַקס קאָהן, וועלכער האָט שוין איינער אַליין ביז איצט צונויפגעזאַמעלט 20 טויזענט זל. אויך אַדוו. ווייצ־מאַן העלפט מיט אין דער זאַמלונגס־אַקציע. עס איז אָבער וויכטיג, אַז די צוויי כלל־טוער זאָלען אַליין אויספיהרען אַזאַ שווערע אויפגאַבע, ווי צו זאַמלען די ריזיגע סומע פון 150 טויזענט זל.

אויך אַנדערע יודישע כלל־טוער דאַרפען צו־שטעהן צום לאָדזער קאָמיטעט פון „צעקאָבע“ און מיטהעלפען אַרבייטען פאַר׳ן וואויל פון די יודישע פּרנסה־לאָזע יודען, יעדער לאָדזער ייד, וועלכער האָט נאָך ביז איצט זיך נישט בעשטייערט פאַר דער אַקציע פון „צעקאָבע“ דאַרף עס איצט טון.

גרויסער און הערליכער פּאַלעסטינא־פילם וועט קירצליך דעמאָנסטרירט ווערען אין קינא „ריאַלטאָ“

דאָס שעהנסטע און גרעסטע קינא אין לאָדז „ריאַלטאָ“ (פּשעיאַזד 1) האָט צוגעגרייט פאַר׳ן לאָדזער יודישען עולם אַ גרויסען סורפּריז. די דירעקציע האָט פערקאָנטראַקטירט דעם נייעסטען פּאַלעסטינע־פילם, וועלכער וועט אונטער׳ן טיטעל „פריהמאָרגען, טאָג און נאַכט אין ארץ־ישראל“ דעמאָנסטרירט ווערען אין הערליכען זאַל פון קינא „ריאַלטאָ“, דעם סצענאַר פון דעם דאָזיגען ארץ־ישראל־פילם האָט אָנגעשריבען דער בעקאַנטער יודיש־פוילישער פּובליציסט און שריפטשטעלער רע־דאַקטאָר יעקב אַפּענשלאַק. די אויפנאַמען צו דעם דאָזיגען פילם האָבען געמאַכט עטליכע קינא־אָפּע־ראַטאָרען מיט וולאַדיסלאַוו פאָרבערט אין דער שפּיץ, מוזיק צום פילם האָט קאָמפּאָנירט דער בעקאַנ־טער יודישער מוזיקער שפּילמאַן. די כאָר־נומערען אין דעם דאָזיגען פילם פיהרען אויס די ארץ־ישראל זינגער אונטער דער ליי־טונג פון קאָמפּאָזיטאָר לעאָן ווינער. דער נייעסטער פּאַלעסטינע־פילם, וואָס וועט קירצליך דעמאָנסטרירט ווערען אין קינא „ריאַלטאָ“ האָט אָפּגעקאָסט צעהנדליגער טויזענטער זלאָטעס און ער געהערט צו די בעסטע ארץ־ישראל־פילמען אומעטום, וואו דער דאָזיגער פילם איז דעמאָנסטרירט געוואָרען איז ער אַדורך מיט גרויסען ערפאָלג.

דער נייער ארץ־ישראל־פילם, וואָס וועט געוויזען ווערען אין קינא „ריאַלטאָ“ וועט אונז ברענגען אַ גרוס פון אונזערע ברידער און שוועסטער אין פּאַ־לעסטינע, מיר וועלען אין דעם פילם זעהן די גי־גאַנטישע אַרבייט פון די יודישע חלוצים אין די קאָלאָניעס. מיר וועלען הערען די שיינע העברעאי־שע לידער, וועלכע עס זינגט דער פּאַלעסטינער ישוב, מיר וועלען בעוואונדערען די שיינע טענץ און בעזונדערס דעם „הורא“־רקוד פון דער ארץ־ישראל־יוגענד, מיט איין וואָרט דער נייער ארץ־ישראל־פילם וועט פערכאַפּען און בעצויבערן דעם עולם. היינט צו טאָג, ווען דער יודישער עולם בענקט אַזוי נאָך ארץ־ישראל, וועט דער געוויזענער פילם אין קינא „ריאַלטאָ“ זיין פאַר פיל אַ גענוסאַרטיגע רייזע נאָך ארץ־ישראל אָהן סערטיפיקאַטען און וויזעס, אַ קורצע רייזע, וואָס וועט איבערלאָזען אַ לאַנג דויערענדען איינדרוק.

„פריהמאָרגען, טאָג און נאַכט אין ארץ־ישראל“ איז אַ פילם, וואָס יעדער ייד דאַרף איהם זעהן און בעוואונדערען!

יודיש טעאַטער „פילהאַרמאָניע“
נאַרוטאָוויטשאַ 20, טעל. 213-84

!!ווידערהאָלונג פון דער פּרעמיערע!!

היינט פרייטאַג, און מאָרגען שבת, 9.30 אָוונט
און מאָרגען שבת 4 נאָכמ. צו ביליגע פּרייזען
פּרעזענטירט דער
וויענער מחבר א. מייזעלס
גאָלדענע פּאַמעראַנצן

מוזיקאַלישע קאָמעדיע אין 2 אַקטען
און 16 בילדער —:— מוזיק פון
ה. קאָן און מ. רעסלער.

16 נייע
דעקאָראַציעס
און קאָסטיומען

דער אַנסאַמבל
בעשטעהט פון די
בעסטע
אַרטיסטען אין פוילען

פאַרגרעסערטער אָרקעסטער
דיר. ל. זעלמאַן.

אָוונט־רעזשיסער: ח. ניסענצווייג.
בילעטען צו בעקומען אין דער קאַסע פון פילהאַרמאָניע.

אַרויסגעפאַלען פון דער באַהן און דער׳הרג׳עט געוואָרען

(א) לעם דער סטאַציע אַנדזשעיעוו איז אַרויס־געפאַלען פון אַ געהענדיגען צוג דער 24 יעהריגער זוהן פון אַ באַהן־בעאַמטען עגעניוש קוביאַק.

קוביאַק האָט געוואָלט אַרונטער פון דער באַהן ווען זי איז נאָך געווען אין פולען גאַנג און אַזוי ווי ער איז געווען שיכור, האָט ער נישט אויסגעהאַל־טען דאָס גלייכגעוויכט, און אַרונטערפאַלענדיג זיך צובראָכען דעם קאָפּ און דעם חוט־השדרה.

ער איז באַלד געשטאָרבען.

גרויסע יובילייע־פייערונג פון לוין־וועבער־מייסטער־פּאַראיין

אונטערן פּאַרזיץ פון ה. יוזעפאָוויטש איז פאָר־געקומען אַ גרעסערע קאָנפערענץ פון די גרינדער פון לוין־וועבער פּאַראיין. עס איז בעשלאָסען געוואָ־רען צו פייערען דעם יובילייו אין איינעם פון די גרע־סטע זאַלען אין אונזער שטאָט. צו ענטהילען אַ בילד פון די פּיאָנערען מיט די פערוואַלטונגען פון דער נאָגנצער צייט, די פייערונג קומט פאָר דעם 8 פעברואַר 1936, צו אָרגאַניזירען די פייערונג איז געוועהלט צו דער פערוואַלטונג אַ קאָמיסיע פון 7 עלטסטע מיטגלידער פון פּאַראיין.

פון „התאחדות“

היינט פרייטאָג אָוענד וועט פּראָפ. י. ראָזענ־צווייג רעפערירען א. ד. ט. „צום 60־יעהריגען געבורטס־טאָג פון גרויסען העברעאישען דיכטער שאול טשערניכאָווסקי“.

BANK HANDLOWY w ŁODZI
Spółka Akcyjna
Al. Tadeusza Kościuszki 15
ma jeszcze do wynajęcia SAFES
na dogodnych warunkach, poczynając od 4 złotych miesięcznie
WYJEZDZAJĄC, nie zostawiaj w domu papierów wartościowych, złota, srebra i t. p., lecz zanieś je do SAFE'u!

Jedyny prawdziwie antyseptyczny od 35 lat w służbie dziecka. Puder Bebe Szofmana

דער זינדיגער זוהן פון גרויסען רבי׳ן פון ליאַדי

פון מנשה אונגער

— 7 —

און ר׳ משה האָט אָנגעהויבען אַרומצושפּריי־זען איבער דער שטוב ווי אַ געפאַנגענער לייב אין אַ שטייג, און ער האָט אָנגעהויבען צו זיך אַליין צו שרייען: „און געפינט מען נישט דעם צוויי־טען חלק נשמה, מוז מען נאָך אַמאָל מגולגל ווערען“, אַזוי האָט דער טאַטע מיינער געזאָגט.

„מוז מען אפשר טאַקע אַנטלויפען קיין פּע־טערבורג און דאָרט זוכען דעם צווייטען טייל נשמה“ האָבען איהם געשטאָכען די געדאַנקען אין מוח ווי ברענענדיגע נאָדלען.

אין דרויסען האָט שוין אָנגעהויבען צו שאַ־ייען אויף טאָג. פון דעם נעבענדיגען חדר מיוחד, וואו זיין פאָטער האָט זיך געפונען, האָט זיך אַרויסגע־הערט אַ טרויעריג־מעלאַנכאָליש ברומען. דאָס האָט דער פאָטער זיינער, דער ליאַדיער רבי, איצט גע־האַלטען אין זאָגען „ברכת התורה“. משה האָט געהערט ווי דער רבי ציהט די ווערטער מיט מתי־קות׳דיגע טענער, וואָס איז יעדען איינעם מעורר תשובה צו טון: „אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא“ — האָט דער פאָטער זיינער אַ סך מאָל איבערגע־חזר׳ט דעם פּסוק.

און פון דער צערקווע, וואָס איז געשטאַנען אין דער צווייטער זייט שטאָט, האָט זיך אַהערגע־טראָגען דאָס מאָנאָטאָנע געקלאַנג פון די גלאָ־קען, וואָס האָבען די גלויביגע די מאָרגען־תפילה אָנצורופען...

און ר׳ משה איז געבליבען שטעהן אינמיטען שטוב, און זיין קאָפּ האָט געברענט פאַר פערצווייפלונג. און ער האָט צו זיך גערעדט: „פון ביידע זייטען רופט מען מיך, און איך ווייס נישט וואוהין צו געהן! וואו איז מיין צווייטער חלק נשמה?...“

אָבער פּלוצלונג האָט זיך געעפענט די טיר און דער ליאַדיער רבי איז אַריינגעקומען. ער האָט אויף איהם געקוקט מיט רחמנות׳דיגע אויגען, אַזוי ווי מן השמים וואָלט מען איהם געווען מגלה געווען אין וואָס פאַר אַ פערצווייפעלטען מצב זיין טייער־סטער געפינט זיך איצט. ער האָט אָנגענומען ר׳ משה׳ן ביי דער האַנד און איהם אַריינגעפיהרט אין זיין חדר־מיוחד אַריין, פּונקט אַזוי ווי מען פיהרט אַ קראַנק קינד, און ער האָט איהם געזאָגט: „דיין נשמה איז קראַנק. דאָרט, אויבען אין הימעל, האָט מען זיך פערלייגט אויף מיין הויזגעזינט; אָבער כל־זמן איך וועל לעבען, וועל איך צו גאָרנישט צו־לאָזען. מ׳דאַרף דיין נשמה היילען. לאָמיר לערנען צוזאַמען אַ מאמר פון מיין „ליקוטי אמרים“...

* * *

עס איז פערגאַנגען אַ וואָך נאָך אַ וואָך און אַ חודש נאָך אַ חודש. נאַפּאָלעאָן האָט זיך גערוקט וואָס אַמאָל אַלץ טיפער און טיפער אין רוסלאַנד און אַלץ נעהנטער און נעהנטער צו דעם שטעטעל ליאַדי. יעדען טאָג זענען אָנגעקומען טרויעריגע ידיעות פון די אַרומיגע שטעטלעך, אַז די פראַנצוי־זישע חיילות האַלטען־אָב כסדר נצחונות. דער ליאַ־דיער רבי האָט געקעמפט אין הימעל געגען דעם „סמאל“ נאַפּאָלעאָן; אָבער איינמאָל, סוף זומער, נאָך מנחה־מעריב, האָט ער אַ־יינגערופען צו זיך זיין זוהן ר׳ משה׳ן, און האָט איהם געזאָגט, אַז „אין הימעל וויל מען האָבען אַ „אתערותא דלתתא“, אַז נאָך צדיקים זאָלען מעורר זיין, אַז נאַפּאָלעאָן זאָל האָבען אַ מפּלה.“ אָבער אַזוי ווי ער איז כמעט איינער אַליין, ווייל אַחוץ דעם ראָפּשיצער רבי׳ן האַלטען אַלע צדיקים פון פוילען מיט נאַפּאָלעאָנ׳ען האָט ער מורא, אַז נאַפּאָלעאָן וועט דערפאַר כסדר אָפּהאַלטען נצחונות, ביז ער אַליין וועט מעורר זיין אין הימעל אַ קטרוג געגען איהם.

דערווייל איז אָנגעקומען אַ שלעכטע ידיעה, אַז נאַפּאָלעאָן שטעהט שוין נאָהענט פון ליאַדי; האָט דער רבי געהייסען דיגען פוהרען און איינ־געפּאַקט אַלע כתבי־יד, און טייערע כתבים, וואָס ער האָט פערמאָגט; דאָס גאָלד און זילבער האָט מען בעגראָבען טיף אין קעלער; דאָס גאַנצע הויז־געזינט פון אַכט־און־צוואַנציג נפשות האָבען זיך אויפגעזעצט אויף די פוהרען, און געפאָהרען קיין קראַסני, וואו עס איז געשטאַנען דער גענעראַל נעווע־ראַסקי.

אויפ׳ן גאַנצען וועג האָט דער ליאַדיער רבי געהאַלטען ביי דער האַנד זיין זוהן ר׳ משה׳ן, און האָט מיט איהם געשמועסט וועגען הכסיסי מלחמה, און איז געווען בעזאָרגט, וואָס עס איז גאָר נישטאָ קיין שום ידיעה פון ר׳ משה מייזעלס, וועלכער האָט געדאַרפט אויסשפּיאָנירען דאָס פראַנצויזישע מיליטער.

די פוהרען זענען געפאָהרען פאַמעלעך איינע הינטער די אַנדערע און דער גאַנצער וועג איז גע־ווען בעלייגט פון רוסישען מיליטער. פּלוצלינג האָט מען פון איין פוהר דערהערט אַ געוואַלד. דער ליאַ־דיער רבי האָט גלייך געהייסען אָפּשטעלען די פוה־רען און האָט גלייך אַראָפּגעשיקט זיין זוהן ר׳ משה׳ן געוואויר ווערען, וואָס עס איז געשעהן. איז ר׳ משה צוריקגעקומען מיט אַ פערזאָרגט פּנים, און האָט דערצעהלט, אַז אויף דער לעצטער פוהר, וואו עס איז געזעסען דעם רבינ׳ס אייניקעל חיה מיכלע, די פרוי פון ר׳ מנחם מענדעל (שפּעטער בעוואוסט אַלס דער „צמח צדק“) מיט איהר צוויי־יעהריג קינדס, לייבעלע, איז דאָס קינד פּלוצלינג פערלוירען געוואָרען פון דער פוהר.

דער ליאַדיער רבי האָט באַלד געהייסען אויס־דרעהען די פוהרען און בעפוילען צו פאָהרען אויף צוריק; אָבער פּלוצלינג איז אָנגעקומען צו ריי־טען אַ קאָזאַקישער אָפיצער אויף אַ פערד מיט אַ גרוי־סער פּיקע אין דער האַנד, און האָט אָנגעהויבען צו שרייען, וואָס די פוהרען פאָהרען אויף צוריק, ווייל דאָס שטערט דעם גאַנצען פערקעהר פון די מיליטערישע וועגענער.

— עס פעהלט אַ קינד פון אונזער הויזגעזינט — האָט ר׳ משה געגעבען צו פערשטעהן דעם אָפיצער.

— איז וואָס? — האָט דער אָפיצער בייז געפרעגט.

— איז, האָט דער פאָטער מיינער געהייסען צוריקפאָהרען, געפינען דאָס קינד — האָט ר׳ משה געלאַסען געענטפערט.

— ווער איז דאָס דער פאָטער דיינער, וואָס שטערט דעם ציקצוג פון אונזער מיליטער? אַ שפּיאָן איז ער, האַ? מיר קענען אייך שוין, איהר פערשאָלטענע יודעלעך! — און ער האָט זיך גע־געבען אַ רוק־צו מיט זיין פערד האַרט צו ר׳ משה׳ן צו, נאָר איהם מיט זיין פּיקע אַדורכצושטעכען, און ער האָט זיך צעלאַכט. — אַ קלייניגקייט, אַ קינד איז פערלוירען געגאַנגען! דאָ פאַלען פון אַלע זייטען אונזערע זעלנער, ווי מען וואָלט מיט אַ קאָסע זיי געשניטען, און דיין טאַטע וויל פאָה־רען צוריק זוכען אַ קינד... מיר קענען שוין אייע־רע גנב׳ישע הירוצים... איהר ווילט איבערגעבען די פראַנצושוקעס, וואו מיר רוקען זיך צוריק, כדי זיי זאָלען קאָנען נאָך מעהר אונז אויסשעכטען... אַז די בעבעכעס וועל איך אייך אַרויסשניידען!

(פאָרטזעצונג קומט)

„ראסען־שאנדע"

קלאנגען און אפקלאנגען

פון לעא קעניג

לאמיר זיך פארשטעלען, אז ס'איז געווען, אדער, אז ס'קומט איצט פאר א ''יודישער קאנגרעס'' — וואלט אט דער קאנגרעס, צוו. אגד. אויך פראטעס־טירט געגען דער שענדליכער נאצישער ראסען־שאנ־דע געזעצגעבונג?

א יודישער קאנגרעס וואלט זיכער זעהר שארף פראטעסטירט און פערדאמט די פערשיהענע דעגראַ־דירענדיגע נאצישע געזעצען בנוגע יודען: געגען דעם אוועקרייבען פון די יודישע פאליטישע און בירגער־רעכט, געגען דער אויסראטונג פאליטיק, וואס אט דער פינסטערער העזשים פיהרט לגבי יודען א. א.וו.

אבער, וואלט אויך אזא יודישער קאנגרעס פראָ־טעסטירט געגען דער נאצישער „ראסען שאנדע" ד. ה. געגען דער גזירה, אז א דייטש, צי א דייטש־קע טארען נישט חתונה האבען מיט יודען, אדער מיט די, וואס שטאמען פון יודען?

א היפּאָטעטישע, אבער א זעהר אינטערעסאנטע פראגע, ווייל פערענטפערענדיג זי, וועט אונז קלאר ווערען, פארוואס די יודישע פרעסע (אויף אלע שפראכען) בעשעפטיגט זיך איצט אזוי ווייניג, כמעט גארנישט, מיט אט דער „פראבלעם" פון ראסען־שאנדע און איין וועגס וועט א נויטיגע ליכט פאלען אויף א כאראקטעריסטיש שטיק יודישע פסי־כאלאגיע.

מיר דאכט זיך, אז א יודישער קאנגרעס וואלט די פראגע וועגען ראסען־שאנדע אינגאנצען אויס־געמיטען און איגנארירט, און נישט בלויז צוליבן „הכול לפי המביש".

אזא קאנגרעס וואלט דאס רוב בעשטאנען פון דעלעגאטען פון פערשיהענע האלב, צי גאנץ נאציא־נאלע יודישע קערפערשאפטען און ארגאניזאציעס. די בעוואוסטזיניגע, אויסגעשפראכענע יודישע אסי־מילאציע (אויסער א פאר בעלי תשובה) וואלט דאך אין דעם קאנגרעס נישט אנטיילגענומען.

איז דאך פערשטענדליך, אז אזא קאנגרעס וואלט נישט געפונען פאר נויטיג צו פראטעסטירען געגען דעם פערבאט פון געמישטע חתונות אין דייטשלאנד צוליב די זעלבע טעמים, פארוואס די נאציאנאל און אנטי־אסימילאציע יודישע פרעסע, הערט איצט גארנישט וועגען אט דער נאצישער גזירה און פון די הונדערטער און אפשר טויזענטער ליבע און פאר מיליען טראגעדיעס, וואס די „ראסען־שאנדע" האט שוין פעראורזאכט.

מיר מוזען דעם פאקט אנערקענען, מיליאנען יו־דען לייענען וועגען דער נאצישער ראסען שאנדע און די אומצעהליגע טראגעדיעס אין די יודיש־דייט־שע פאמיליעס, און די גאנצע מעשה ארט זיי גאר נישט אזוי. דער דורכשניטליכער יוד וועלכער איז ס'רוב טראדיציאנעל ארטאדאקסאל, אדער מעהר צו וועניגער אנגעשטעקט מיטן מאדערנעם יודישען נא־ציאנאליזם, מאכט זיך בכלל א צימעס פון אט דער גאנצער מעשה „ראסען שאנדע".

הערסטו, זאגט ער, צי ער טראכט, הלוואי וואלט דאס געווען אונזער איינציגע זארג... ווער וויל דען זייער מחותנימשאפט? אדרבה ואדרבה, וועלען יו־דען נישט חתונה האבען מיט ארישע דייטשקעס... הלוואי וואלטען זיי נאר געקענט האבען פרנסה אין דייטשלאנד, איז טאקע אויך גלייכע רעכט... אבער געמישטע חתונות? פוי, ווער דארף זיי?

דער מעהר מאדערנער און בעוואוסטזיניגער נא־ציאנאלער יוד מאכט אויך קיין וועזן נישט וועגען דעם ענין ראסען שאנדע, ווייל ער איז דאך עפעס געגען אסימילאציע און אפשר גלויבט ער אויך אין דער „טעאריע" אז פון געמישטע חתונות קומען נישט ארויס קיין געזונטע און גלענצענדע דורות...

עס וועט אויך נישט זיין איבערגעטריבען צו זא־גען אז עס זענען פאראן איצט א סך יודען (נאציא־נאליסטישע, מיסטישע און רעליגיעזע קנאים) וועל־כע פריהען זיך ממש מיט אט דער נאצישער ראסען שאנדע, זיי האבען איצט, אזוי צו זאגען דערלעבט א נקמה אין אונזערע אסימילאטארען, משומדים און „מישלינגע", זיי זענען דאך עפעס אליין יודישע אתה בחרתנו־קעס, וואס גלויבען געוואלדיג אין דער ריינ־קייט און היילינקייט פונם יודישען בלוט, פון דער יודישער ראסע.

פונקט, ווי להבדיל, די נאצישע טעאָרעטיקער גלויבען אין דער ריינקייט און היילינקייט פון דער „ארישער ראסע".

און די גאר מאדערנע און אפילו ראציאנאלע יו־דען רעאגירען אויך אויף אט דער ראסען־שאנדע מיט א מין ויחר — מיט „געמישטע געפיהלען" ווי מען זאגט עס אין ענגליש:

אביסעל קרענקט עס, און אביסעל פרעהט עס... און ווייטער זענען דאך פאראן פיל וויכטיגערע פראָ־בלעמען צוליב וועלכע מען דארף איינרייסען א וועלט...

און אט די לעצטע, מאדערנע און ראציאנאלע יודען, פערדריסט עס נאך שטארקער, ווען ס'קומען ראציאנאלע נישט־יודען (ווי א שטייגער בערנארד שאָו, וועלס און האקסלי) און זאגען אמאל (טאקי נאר אמאל, ווייל מיט יודען איז א מורא אנצוהוי־בען זיך: „באלד בעשולדיגען זיי אין אנטיסעמי־טיזם") אז יודען דארפען אויך פטור ווע־רען פון זייער פארטיקולאריזם, פון זייער שאוויניס־טישען אתה בחרתנויזם... סטייטש, צוגוואלדשרייען מיר זיך, מיר זענען פארטיקולאריסטען, מיר, וואס מען פערפאלגט אונז אזוי ביטער? אט די חסידי אומות העולם פרעדיגען אסימילאציע, און זענען אנ־טיסעמיטיש געשטימט.

און מיר זעהען נישט איין ווי נישט מענשליך, ווי ווילד, ווי בארבאריש און אבסאלוט נישט לאגיש עס איז, ווען איין פאלק צוימט זיך אפ פון אנדערע פעלקער מיט פערשידענע פרימיטיווע „ראסען־שאנ־דע" טעאריעס און שאוויניסטישע אתה בחרתנו־סענטימענטען.

זענען די ענגלענדער, פראנצויזען, צי וועלכע איז אנדער ציוויליזירט פאלק פאר אסימילאציע דער־פאר וואס זיי האבען נישט קיין געזעצען געגען גע־גען געמישטע חתונות? פערקעהרט, זיי זענען שטאר־קערע און אמת'ערע נאציאנאליסטען, ווי מיר יודען זענען כאטש עס לעבען נאך צווישען אונזערע מאסען די גע'ירשנטע „ראסען ריינע" אינסטינקטען און ווילדע אבערגלויבענישען.

און טאקע ווייל מיר זענען אזוי געגען דער יודי־שער קנעכטישער אסימילאציע און קולטור נאכקרי־מענישען און חלומען וועגען א געזונט יודיש לע־בען, ווי אלע געזונטע פעלקער, דארפען מיר בעקעמ־פען און אויסראטען אויך פון אונזער לעבען און פסי־כאלאגיע אט די פרימיטיווע ראסען שאנדע טעאריעס און אינסטינקטען.

דער „קשה גר לישראל" קען אפשר היסטאריש פערענטפערט, און ערקלערט ווערען, אבער איצט טאר ער שוין נישט האבען קיין בערעכטיגונג אין אונזער יודישען לעבען.

וואס פיהלט יעדער ציוויליזירטער מענש, און יעדער שטאלצער און נאטירליכער יוד, ווען ער הערט פון דער נאצישער „תורה" אז „א יוד איז ווי א קרעץ אויפן דייטשען פאלקס ארגאניזם.

עקעל און שאנדע פיהלען מיר, ווען מיר הערען אזעלכע ווערטער פון מענשען, וואס לעבען אינם צוואנציגסטען יאהרהונדערט.

מיר מוזען בעקעמפען אט די ווילדע, נישט־מענש־ליכע — און אפילו נישט אמת רעליגיעזע — ראסען טעאריעס איבעראל. און פריהער פאר אלעם אין אונ־זער אייגען יודיש לעבען.

מ. י. סמאלאזש:

היינט ביינאכט

היינט ביינאכט א פאר מאל האב איך אויפגעפראלט די טיר,
ווי א גנב געשנאפט נאך יעדען שארך, נאך יעדען ריר.
וועט ווייטער קיינער קומען היינט,
ווען אלץ אין שטוב מיט עלענד וויינט,

וועלען ווייטער רעיונות ווי שטריק מיך בינדען,
וועלען ווייטער רעיונות ווי פונקען מיך צינדען,
וועט ווייטער שרעק איבערפולען דעם ציער,
ווי האלט מען עס אויס, א, גאט מיין האר,

וועט ווייטער דער חלום ווי א קאהוטעלע
מיך פערטרייבען מיט א קאפעלע —
פון ווילדען משוגעת און אומזין,
א, גאט, ווי איטוואס איך בין! . . .

כינעזישע קונסט

פון אדוו. ז. שטרויך

נישט לאנג צוריק טאקע די לעצטע וואכען פון כמעט שוין פערגאנגענעם יאהר איז אין לאנדאן געעפענט געווארען אין אייגעם פון די הערליכע פאלאצען — די ספעציעלע אויסשטעלונג פון כי־נעזישער קונסט.

א צאהלרייכע קאמיסיע פון ערשטראנגיגע פאכ־מענער, האט א האלב יאהר געווילט אין כינא און יאפאן, געזאמעלט די קונסט־אוצרות פון גרע־סערען ווערט, געהייסען זיי איינפאקען אין שטאלענע קאסטענס, און געבראכט מיט מזל נאך לאנדאן.

זאל דער אייראפעער — הייסט עס — זיך בע־קענען מיט דעם מהות פון דער כינעזישער קונסט, זאל ער וויסען אין וואס עס בעשטעהן די קרומע ליניעס אין די כינעזישע בילדער, זאל ער זיך לערנען לעזען זיגזאגען... אפשר, אפשר, נאכדעם ווי ער וועט זיך כאפען אויף דער הורה פון קרומע כינעזישע ליניעס, וואס קריכען ארויף און אראפ וועט ער אנהויבען אביסעל פערשטעהן דעם זיג־זאג פון דער בריטישער פאליטיק... א שטיק כינע־זישע קונסט פאר לאיקער.

האבען זיי דען נישט די בריטישע מיניסטארען קיין שטענדיגע פאליטישע ליניע? ווארפען זיי זיך באמת אזוי שנעל איבער פון איין עקסטרעם צום צווייטען? זענען זיי באמת א מינוט מיט'ן גאנצען הארץ פאר סאנקציעס געגען איטאליען און אין דער צווייטער מינוט פאר דער פערטיילונג פון אביסיניען און די פאריזער פארשלאגען?

עס ליגט פאר מיר דאס בוך פון געוועזענעם איטאליענישען אויסערן־מיניסטער — גראף ספארזא. ער דערצעהלט, אז בשעת ער איז געוועזען א איטא־ליענישער געזאנדטער איז צווישען איהם און דעם מיניסטער סאנינא אויסגעבראכען א מיינונגס־פער־שידענהייט. יעדער פון זיי האט פערטרעטען א אנדערע ריכטונג אין דער פאליטיק. ספארזא האט דעריבער געבעטען דימיסיע, סאנינא האט איהם דערויף געענטפערט: „האנדעלט לויט אייער געוויי־סען. איך וועל אייך נישט שטערען, זייט נאר זיי־סען, אז איך פיהר מיך ווי א פויער, וואס האנדעלט אב אין דער לעצטער מינוט".

אט אזוי פיהרען זיי זיך טאקע אונזערע נאבעלע דיפלאמאטען, אזוי ווי די פויערן, האנדלען זיי אב אין דער לעצטער מינוט... וואלט עס זיך געלאזט, וואלט עס געבליבען ביי די פאריזער פארשלאגען פון דער אביסינישער פערטיילונג; האט עס זיך נישט געלאזט אבהאנדלען ביי דער אויפגעברויזטער ע־פענטליכער מיינונג — איז עס געבליבען ביים אַל־טען — ביי דער סדרה „סאנקציעס".

אז מ'שמועסט א פויער, וואס האנדעלט אב אין דער לעצטער מינוט...

ער ווייס וואס ער וועט נאך פאראבהאנדלען פון סאנקציע־פרייז, פון היינט אָן...

* * *

און אפשר זענען אויך אויף אונז יודען חל די דיפלאמאטישע כללים?

אפשר וועלען אויך מיר עפעס אבהאנדלען אין דער לעצטער מינוט אינ'ם ענין לעגיסלאטיור־ראט אין א"י? מיר האבען דאך אויך א אויפגעברויזטע עפענטליכע מיינונג פון אלע טיילען פון ישוב; מיר האבען דאך אויך א דרוק פון דער גאנצער יודישער עפענטליכקייט בכל אתר ואתר; סיידען, אז מיר זענען שטענדיג א יוצא מן הכלל, אז פאר אונז גילטען אנדערע פרינציפען און אנדערע מיט־לען ווי פאר דער גאנצער וועלט; פאר אונז איז גענוג, אז די ענגלישע אדמיניסטראציע אין אינדיען זאל זיך האבען — ווי עס שרייבט דער גוט אינ־פארמירטער ארגאן פון מופטי „ליאליוא" פער־פליכטעט פאר די אינדישע מוזולמענער, אז עס זאל געשאפען ווערען די זעלבסטפערוואלטונג אין א"י... אויך א הירדץ פאר יודען?

* * *

עפעס א מאדנער איינגעבירגערטער טעות: נאר מאל שטעלט מען זיך פאר, אז א דיפלאמאט איז עפעס א יודע־הכל, א מין „איבער־מענש", וואס נעהמט ארום מיט זיין שארפען שכל און איינדרינג־ליכען בליק די גאנצע מענשהייט, דעם גאנצען כדור־הארץ.

שטעלט זיך גאר ארויס, אז די פראקטיק איז א גאנץ פערקעהרטע. דווקא אין פערנעהם פון פאליטישען בליק אויף דער וועלט־מאפע טרעפען זיך אפטמאל פערדריסליכע „מיספערשטענדנישען", וואס בעווייזען נעבעך, אז דער זעהר באבעלער הער דיפלאמאט האט ליידער א קנאפע ידיעה אין ענין געאגראפיע... זעלבסטפערשטענדליך אז עס קומט באלד צונויף דער בעשיידענער פאליטישער סעק־רעטאר, וואס רוקט אונטער זיין ערפאהרענעם שעף, גאנץ ד... די נויטיגע ידיעות... אט צום ביי־שפיל דערצעהלט א גלענצענדער פובליציסט און היסטאריקער, אז בשעת די שלום־אונטערהאנדלונגען פאר'ן ווערסיילער טראקטאט, האט מען אנגעפרעגט א בעקאנטע פאליטישע פערזענליכקייט, א דעלעגאט פון א גרויסער מלוכה: „וואס וועט זיין מיט'ן דאנ־ציגער פארט" — דערויף האט דער דיפלאמאט גע־ענטפערט: „די גאנצע פראגע פון מיטעללענדישען מעער וועט גענוי געראגעלט ווערען", איהר פער־שטעהט: „מה ענין שמיטה אצל הר סיני?" ווי קומט דאנציג צום מיטעללענדישען מעער? נאר גהה, פרעג דיך א דיפלאמאט.

היינט א אנדערע מעשה: א בעקאנטער ענג־לישער מיניסטער, א זעהר גרויסער מלוכה־מאן, וואס האט באמת דעצידירט אין ענין וועלט־מאפע — טאקע לאיד דזשארדזש אליין — האט נעבעך נישט געוואוסט ווי עס ליגט טשעשין אויף דער מאפע; מילא איז וואס? עס קאן פאסירען, האט מען איהם דערפון געמאכט א פארוואורף אין פארלאמענט האט ער טאקע „דיפלאמאטיש" געענטפערט: „איך האב טאקע נישט געוואוסט ווי טשעשין ליגט און זייט זשען, ווייס עס אזוי גענוי, מיין זעהר געעהרטער אפאנענט, ווי עס ליגט טשעשין אויף דער וועלט־מאפע".

* * *

אקעגען וואס האבען מיר עס דערצעהלט? אַ־קעגען די קענטענישען ארום דער אביסינישער טערי־טאריע? זייט ווען קאנען עס אזוי גענוי די אייראַ־פעער די אביסינישע מאפע? זייט ווען האט מען עס אזוי גענוי געוואוסט ווי עס ליגט אדיגראט און מאקאלע? נאר גארנישט — דיפלאמאטען קאנען אלץ; זיי כאפען אין דער מינוט, אט זענען זיי שוין עקספערטען אויף דער אביסינישער מאפע; אט טיילען זיי שוין דאס לאנד? אז מ'שמועסט דיפ־לאמאטען.

. . .

און יודערמאל אויפ'ן שוועל פון יאהר 1936

די אלט־נייע פראגע: וואס איז מיט דער הויכער פערזאמלונג פון די וועלט־דיפלאמאטען; וואס ווערט מיט'ן פאקט פון דער פעלקער־ליגע?

ווי האט אמאל געזאגט א קלוגער יוד: „יע־דער טראקטאט איז גוט, אז ס'שיסט נאך איהם א הארמאט, אבער מיר יודען שיסען דאך מיט א לולב" — אזוי איז עס טאקע באמת. אהן דעם טראקטאט צוקאפענס איז א טראקטאט נישט מעהר ווי א שטיקעל פאפיר, ווי עס האט זיך דעליקאט א'יס.עדריקט דער גוט־בעקאנטער דייטשער קאנצ־לער בעטמאן־האלוועג, — דער פאקט פון דער פעל־קער ליגע האט אויף אזוי פיל א ווערט, אויף וויפיל די גרויסמאכטען זענען אין א קאנקרעטען פאל פאראינטערעסירט איהם צו דערהאלטען, אריינצו־הויכען אין איהם אביסעל לעבען און ממשות, אין א אנדערען פאל איז נעבעך א שאד יעדער האפנונג פון אנגעגריפענעם, עס קאן איהם אויסגעהען די נשמה איידער ער וועט דערלעבען די הילפס־נחמה.

אזוי זעהט אויס די לאגע געזעהען מיט ניכטערע אויגען. איז זיך דעריבער צו וואונדערן וואס ביי דער גאנצער ליבע צו דער פעלקער־ליגע איז מען גענויגט צו פיהרען אונטערהאנדלונגען מיט בע־זונדערע מלוכות וועגען טרייהייטס־אבמאכען און פערבינדונגען? עס איז דער יסוד פון דער אינטער־נאציאנאלער פאליטיק פאר'ן יאהר 1936 — אבמא־כען און פערבינדונגען צווישען בעזונדערע מלוכות ביי א שטארקער, פלאמענדער ליבע צו דער פעל־קער־ליגע.

די אלט־נייע ריכטונג אין דער אינטערנאציא־נאלער פאליטיק.

* * *

געהען מיר טאע איבער אין נייעם יאהר צו שטארקע מעשים?

האבען דען די פעסטע ווערטער פון בריטישען מיניסטער אידען א פראקטישע בעדייטונג? צי קא־נען מיר זיך טאקע רעכענען מיט'ן אנזאג, אז ענג־לאנד וועט צוברעכען מוסאליניען, פונקט ווי זי האט צוגבראכען נאפאלעאנען? מיר גלויבען קוים צי ענגלאנד וויל זיך פערפלאנטערען ... א בעוואָ־פענטען קאמף געגען איטאליען, לכל הפחות די „אוי־בערע ספערען" אין ענגלאנד זענען גאנץ פריד... געשטימט; אידען האט טאקע א קלארע פאליטישע ליניע. עס איז אבער א גרויסער ספק, צי ער וועט זי קענען פערווירקליכען. ער האט פאר זיך דער נייער ענגלישער מיניסטער א כינעזישע מויער, א וואנד וואס איז שווער דורכצוברעכען; די מויער געגען סאנקציעס...

א נייער כינעזישער רעקויזיט אויף דער סימ־באלישער אויסשטעלונג אין לאנדאן.

דריי „ראסען־שאנד"־פראצעסע

בערלין (יט"א) אין בערלין איז פארגעקו־מען דער צווייטער פראצעס פאר „ראסען־שאנדע", אין וועלכען דער 26־יעהריגער היינץ קירשבוים איז פערמשפט געווארען צו 18 חדשים תפיסה, קירש־בוים איז דורך זיינע שכנים פערמסר'ט געווארען, אז ער שטעהט זייט 2 יאהר אין בעציהונגען מיט אנ'אריש מיידעל און אז נאך דער פערעפענטליכונג פון די נירענבערגער געזעצען האט ער די דאזיגע בעציהונגען נישט איבערגעריסען.

דאס געריכט אין דארמשטאט האט פערמשפט אנ'18־יעהריגען יודישען בחור צו דריי חדשים תפיסה פאר קושען אנ'אריש מיידעל מיט איהר צו־שטימונג. אין דער מאטיווירונג פון אורטייל האט דאס געריכט פעסטגעשטעלט, דאס „הגם דאס מיי־דעל האט געוואלט, אז דער יודישער בחור זאל זי קושען, האט אבער דער אנגעקלאגטער געוואלט וויסען, אז אונטער די איצטיגע אומשטענדען זענען נישט ערלויבט אזעלכע צערטליכקייטען".

אין מאנהיים איז א יוד פערארטיילט געווארען צו איין יאהר תפיסה פאר שטעהען זייט דריי יאהר אין בעציהונגען מיט אנ'ארישער פרוי. דאס געריכט האט ערקלערט, אז דער אורטייל איז „אזוי מילד בלויז דערפאר, וואס דער אנגעקלאגטער איז א מלחמה־אינוואליד".

געשיכטע פון יודען אין לאָדז

די ערשטע יוד. טוך־פאַבריק פון פּוילען—אין לוטאָמיערסק

פון ד״ר פ. פרידמאַן

(נאָכדרוק פערבאָטען)

די בעציהונגען צווישען די פערלעגערס (לוינער) און די כאַלופניקעס זענען געווען — ווי עס דרינגט ארויס פון אונזערע פריהערדיגע אויספיהרען — אומפריינדליכע און אַנגעצויגענע אויסער די פּרינציפּיעלע סיבות, זענען נאָך געווען אַנדערע גורמים צו אַטאַ די בעציהונגען. איינע פון די גורמים איז געווען דאָס אזוי גערופענע „מאַצען״, וואָס איז דורך די כאַלופניקעס געפּראַוועט געוואָרען. די כאַלופניקעס, נישט צופרידענע פון די קלאַגענדיגע פערדינסטען זייערע, האָבען זיי אויף פערשידענע אופנים געפּרובט איינשפּאָרען פון די זיי אַנפערטרויטע רויה־מאַטעריאַלען און דעם יתור האָבען זיי פערקויפט צו ספּעציעלע סוחרים, די מעצערס (די קויפערס פון דעם יתור), על פי רוב יודען, זענען נישט גערן געזעהען געוואָרען צווישען דער יודישער בעפעלקערונג.

(וועגען די מעצערס, דערצעהלט דער אַלטער משכיל פּנחס זעליג גליקסמאַן, אין זיין ספר „תפארת אדם״ א כאַראַקטעריסטישען עפּיזאָד: צום רבי ר׳ העניך פון אַלעקסאַנדער איז אמאָל געקומען א חסיד, דער רבי האָט איהם געפרעגט מיט וואָס ער בעשעפטיגט זיך. דערויף האָט דער חסיד געענטפערט, אז ער האַנדעלט מיט מאַץ. — מאַץ, וואָס איז דאָס אזוינס מאַץ ? — האָט איהם דער רבי געפרעגט. און ווען נאָך א לאַנגען שטאַמלען, האָט איהם דער חסיד ענדליך ערקלערט, וואָס עס איז אזוינס מאַץ, האָט איהם דער רבי זיין ערקלערונג איבערגעריסען: „זאָג, פּראָסט און פּשוט, אז דו פערנעהמסט זיך מיט גנבה״...

די מאַץ־ערשיינונג, בעגלייט בכלל אומעטום דעם כאַלופניק און אלע מיטלען די מעצעריי צו בעקעמפען, ווי קאָנטראָלע, שטראָפען, אינטערווענציען מצד דער גייסטיגער מאַכט — דאָס אַלעס האָט געהאָלפען ווי אַנ׳אַרבעס צו דער וואַנד).

אויפ׳ן גרונד פון דער מאַצעריי האָבען יעדעסמאָל אויסגעבראָכען קאָנפליקטען צווישען די כאַלופניקעס און זייערע פערלעגער, כדי צו אילוסטרירען איינעם פון די אויף דעם באָדען ענטשטאַנענע קאָנפליקטען וועלען מיר בעשרייבען א כאַראַקטעריסטישען פאַל: דעם 5 יולי 1864 האָט שלמה וויטעלזאָן דערלאַנגט דעם לאָדזשער שטאָטפּרעזידענט פאָלגענדיגען אַנקלאַג: מיין לוינוועבער פערבאַך, דער וואָס אַרבייט אויס פאַר מינעמוועגען סחורות און בעקומט פאַר זיין אַרבייט א פעסטגעשטעלטען פּרייז, האָט מיר אָפּגעליווערט 2 שטיק סחורה און איך האָב אויסגעפינען אז ער האָט אין דער סחורה נישט אריינגעאַרבייט דעם סכום שוס, וואָס איך האָב איהם געהאַט אַנגעגעבען. און אז איך האָב איהם געמאַכט א פּאַרוואורף איז פערבאַך אהיימגעגאַנגען און האָט מיט זיך געבראַכט נאָך עמיצען און זיי ביידע האָבען מיט א גרויס גערודער מיך אַנגעהויבען זידלען, רופענדיג מיך גנב און האָבען מיך און מיין פרוי געוואָלט שלאָגען.

בכלל אָבער גענומען, איז די וועבער־כאַלופניצטווע — לויט דער מיינונג פון פאַך־קענער — ביז צו דער וועלט־מלחמה, אין לאָדזער אינדוסטריע קרייז געווען אַנ׳ערטרעגליכער אַרבייטס וואַרשטאַט און א געוויסער טייל כאַלופניקעס (ארום א פינפטעל פון דער אַלגעמיינער צאָהל), וועלכע האָבען פערמאָגט אייגען לאַנד, זענען אפילו געווען נישט שלעכט סיטואירט.

אָבער דאָס דערמאָנטע האָט נאָר א שייכות צו די קלענערע שטעטלעך און ישובים פונם לאָדזער אינדוסטריע קרייז. דאַגעגען אין לאָדז אליין, וואו די כאַלופניקעס זענען, אין די לעצטע פּאָר צעהנדליג יאָהר, געווען כמעט בלויז יודען, האָבען זיי זיך געפינען אין זעהר א טרויעריגער מאַטעריעלער לאַגע, וועלכע האָט שטאַרק דערמאָהנט אָן דער סיטואַציע פון די ענגלישע האַנדוועבערס נאָכן איינפיהר פון די מעכאַנישע וועב־שטוהלען אין דעם אזוי גערופענעם פּעריאָד פון „דער גרויסער וועבער־אויסאַרבייטונג״.

די ווירטשאַפטס געשיכטע פון 19 יאָהרהונדערט בעווייזט אויסערגעוועהנליך דערהאַבענע פערענדערונגען אין דער ווירטשאַפטליכער און געזעלשאַפטליכער איבערשיכטונגען פון דער יודישער בעפעלקערונג אין אייראָפּע און אַמעריקע, צו די אינטערעסאַנטסטע ערשיינונגען אינם יודישען ווירטשאַפטליכען לעבען אין פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט — אויך אין פּוילען — געהער די וויכטיגסטע ווירטשאַפטליכע און געזעלשאַפטליכע דיפערענציאַציע, וועלכע האָט זעהר ערנסט געענדערט די ווירטשאַפטליכע סטרוקטור פון די יודישע מאַסען אין פּוילען, א בעדייטענדיגער טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג איז, אין 19 יאָהרהונדערט איבערגעגאַנגען פון שענקעריי און קרעמעריי צו מלאכה און אינדוסטריע. אָבער, על פי רוב האָבען זיך די יודען געווענדעט צו די בעקליידונגס און לעבענסמיטעל בראַנזשעס. דער איבערגאַנג דאַגעגען צו דער גרויס אינדוסטריע, ווי למשל, צו דער מעטאַל, כעמישער און טעקסטיל אינדוסטריע אד״ג, איז פאָרגעקומען און קומט נאָך פאָר ביז היינטיגען טאָג, זעהר שווער, פּאַמעליך, און האַמעטנע. א בלעטעל פון דער געשיכטע פון די דאָזיגע קאַמפּען אום דעם אריינדרינג אין די „פּריוועליגירטע מלאכות און אינדוסטריע צווייגען, שטעלט מיט זיך פאָר אַטאַ טאַקע די געשיכטע פון די בעמיהונגען און פּרובען וועלכע זענען אונטערגענומען געוואָרען דורך יודען, כדי אריינצובעקומען זיך אין דעם וועבער־בערוף און לאָדז.

ווען עס בעווייזען זיך די ערשטע יודישע וועבערס אין קעניגרייך פּוילען — איז שווער פעסטצושטעלען, די ערשטע גרעסערע יודישע טעקסטיל־אונטערנעהמונג אין צענטראַל פּוילען וועגען וועלכער עס האָט זיך איינגעגעבען אויסצוגעפינען געוויסערע, אַרכיוואַלע מאַטעריאַלען, איז געווען די טוך־אויסאַרבייטונג אין לוטאָמירסק, נעבען לאָדז. אין 1787 האָט ישראל פּינקוס בעקומען פון סטאַראָסטע פעליקס לובאָמירסקי (לוביענסקי?) א פּריווילעגיע איינצואָרדנען א טוך פאַבריק אין לוטאָמירסק. די פּריווילעגיע איז שפּעטער אויך בעשטעטיגט געוואָרען דורך דער אייגענטימערין פון דעם שטעטעל די פירשטין סאַנגושקאַ. פּינקוס איז אַנגענומען געוואָרען אלס מייסטער צום לוטאָמירסקער טוך־אויסאַרבייטער־צעך. אין זיין פאַבריק האָט פּינקוס בעשעפטיגט 20־30 אַרבייטער ביי 6 וואַרשטאַטען, ער האָט אויסגעאַרבייט טוך פאַר זאָטלען און פאַר פערד־בעדעק, אין זיין מעמאָריאַל געווענדעט אין 1796 צו דער פּיעטריקאָווער קאַמער האָט ער צוגעזאָגט אז אויב וועט ער בעקומען א מיליטער בעשטעלונג (בפרט דערעס פאַר קאַוואַלעריע) וועט ער קענען בעשעפטיגען 100 און אפילו מעהרערע אַרבייטער. די מיינונג פון דער שטאַטישער מאַכט וועגען פּינקוסען איז געווען זעהר א גינסטיגע און זיין בקשה איז בעריקזיכטיגט געוואָרען, דער ווייטערדיגער שפּור פון דער ערשטער יודישער טעקסטיל אונטערנעהמונג אין דער געגענד פון דעם היינטיגען אינדוסטריע ראיאָן, ווערט אין די שפּעטערדיגע יאָהרען פערלוירען, משמעות האָט די דאָזיגע אונטערנעהמונג אין 19טען יאָהרהונדערט שוין נישט עקזיסטירט, בכל האופן האָט די אונטערנעהמונג, אויף דער שפּעטערדיגער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע אין דער געגענד, נישט געהאַט קיין שום השפּעה.

גרעסערע טעקסטיל אַנשטאַלטען, זענען אין די 20גער יאָהרען פון פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, איבערגעגאַנגען אין יודישע הענד. אזוי למשל האָט אין 1824 דער סוחר שמואל אַנט. פרענקעל אָפּגעקויפט די רעגירונגס פאַבריק „פּאָלאַנד״ פאַר אַנדערטהאַלבען מיליאָן זלאָטעס, בערקסאָן ווידער האָט אָפּגעקויפט די רעגירונגס פאַבריק וואָס האָט אויסגעאַרבייט פּערקאַל און א רייהע אַנדערע פאַבריקען. די ערשטע יודען ווידער, וועלכע האָבען אליין געגרינדעט גרעסערע טעקסטיל־פאַבריקען זענען העכסטוואַרשיינליך געווען שלמה פּויזנער און באַנדי.

שלמה פּויזנער, איינער פון די רייכסטע וואַרשעווער יודען, האָט זיך אדורכגענומען מיט דער אידעע די יודען צו פּראָדוקטיוויזירען און האָט אין זיין גוט סובאַרי, אונטער פּלאָצק געגרינדעט אין 1823 א טוך פאַבריק, אין 1843 האָט אין דער פאַבריק געאַרבייט 149 יודישע אַרבייטער, באַנדי ווידער איז געקומען פון עסטרייך און האָט אין 1829 אין אַסטראָלענקאַ געגרינדעט א ביינוועל פאַבריק, צוליבן דוחק אין ווייטערדיגע פאָנדען איז די דאָזיגע פאַבריק אין 1869 געשלאָסען געוואָרען.

בכל האופן איז נישט לאָדז און נישט דער לאָדזער אינדוסטריע קרייז דער ערשטער געביט אויף וועלכען יודען האָבען זיך פערנומען מיט טעקסטיל אויסאַרבייטונגען.

Komunikat.

Nie gałki, lecz szyszki Novopin do kąpieli, gdyż jedynie szyszki Novopin dają gwarancję skuteczności, wzmacniają organizm i odmładzają ciało. Żądajcie tylko szyszek Novopin do kąpieli.

מיין גרויסער „נס חנוכה״!...

דערצעהלט פון אַ יוד, וואָס איז „געבענשט״ געוואָרען מיט אַ ריין אַריש פּנים

פון י. אַבערזשאַנעק

יאָהר־איין, יאָהר אויס צינדען מיר אָן די חנוכה ליכט צום אַנדענק פון גרויסען נס מיט דעם קריגעל אייל.

מיט 2100 יאָהר צוריק איז געשעהען א נס. דאָס קריגעל אייל וואָס האָט געדאַרפט ברענען איין טאָג, האָט געברענט גאַנצע אכט טעג. שטעהען מיר איצט נאָך 2100 יאָהר און מיר צינדען די חנוכה־ליכטלעך צום אַנדענק פון דעם גרויסען נס, 2100 יאָהר אָרדנען מיר איין חנוכה בעלער. 2100 יאָהר עסען מיר לאַטקעס געפּרעגעלט אויף אייל. 2100 יאָהר שפּילען מיר אין דריידעל און מיר דערצעהלען אונזערע קינדער „נס גדול היה שם״.

אויב מ׳דערצעהלט נאָך 2100 יאָהר דעם נס מיט דעם קריגעל אייל, מוז איך אייך דערצעהלען דעם נס, וואָס מיט מיר אליין, איז געשעהען. א נס וואָס מ׳דאַרף איהם בעשרייבען.

זעצט אייך אַוועק, רבותי, און הערט אויס וואָס איך וועל אייך דערצעהלען.

ס׳זענען דאָ פיל מענשען, וואָס זענען געבענשט געוואָרען מיט גוטע זאַכען. איינער איז געבענשט געוואָרען מיט מזל, א צווייטער איז געבענשט געוואָרען מיט געלד. א דריטער — מיט געזונד. און איך בין געבענשט געוואָרען.. מיט א ריין אריש פּנים !..

וואָס הייסט אריש? אליין הייסט אריש? ווען איהר קוקט מיך אָן וואָלט איהר געשוואוירען אז איך בין א הונדערט פּראָצענטיגער אריער. א פּאָר ברייטע פּלייצעס, בלאָנדע פלאַקסענע האָהר. א פערריסען נאָז — „דאַ גורי״. כ׳קען מאַכען א שנאַפּס, כ׳קען לעגען א „לאַטע״ ווען מ׳דאַרף — אַנ׳אַריער מיט קנאַק!

האָב איך טאַקע פון מיין ארישען פּנים געהאַט געבערענטע צרות. אין חדר, האָט מיך דער רבי גערופען וואַיטעק. וואַיטעק וואו האַלטסטו ? וואַיטעק גיב אכטונג. וואַיטעק, זיי נישט קיין וואַיטעק...

בין איך געשטאַנען צום פּריזיוו, האָט מען אויס גערופען מיין נאָמען: הערש לייזער מירענציעמעס, האָט מען דאָך געמיינט אז איך בין א הערש לייזער ווי אלע הערש לייזערס. מיט א הויכע פּלייצע, מיט אָהערען אויף די פּיס מיט א שוואַך האַרץ, מיט מערידען. איז ווי איך בין אריינגעקומען און זיי האָבען דערזעהען מיין „פּאַטסטאַוועס״, די ברייטע פּלייצעס, דעם ברוסט־קאַסטען, די פלאַקסענע האָהר, דאָס פערריסענע נעזעל „דאַ גורי״, און די פערדרעהטע וואָנסעס האָט מען מיך גענומען אויפן פערהער:

— „אימיע״?

— הערש לייזער — האָב איך געענטפערט.

— „נאַזוויסקאָ״ ?

— מירענציעמעס.

— „וויזנאַניע״ ?

— „מאָיזעשאָווע״.

האָבען זיי געקוקט אין דער מעטריקע און אויף מיין „ארישע פּאַטסטאַוועס״. א קוק אין דער מעטריקע און א קוק אויף מיינע פלאַקסענע האָהר, ווידער א קוק אין דער מעטריקע און ווידער אויף מיר האָבען זיי זיך געשושקעט, בעטראַכט די מעטריקע פון אלע זייטען, עפּעס האָט זיך די „נאַטשאַלסטווע״ נישט געלייגט אויפ׳ן שכל; א זשיד מיט אזעלכע פּלייצעס ? א זשיד מיט אזא ברוסט קאַסטען? א זשיד מיט אזעלכע בלאָנדע, פלאַקסענע האָהר ? א זשיד מיט אזא עכט אריש נעזעל „דאַ גורי״? געטראַכט אהין, געטראַכט אהער, צום סוף פרעגט מיך דער „וראַטש״ :

— „זדראָוו״ ?

— „טאַק טאָטשנאָ״ — האָב איך געענטפערט.

האָבען זיי זיך ווידער גענומען שושקען, א יוד ענטפערט „טאַק טאָטשנאָ״.

האָט מען מיך גענומען בעטאַפּען, בעקלאַפּען, בעהאָרכען, געזוכט ביי מיר א פעהלער, זוך היינט זוך מאָרגען, אז איך בין געזונד ווי עשו.

האָט מען מיר געגעבען שידוכים, האָבען די כלות געצויגען די נעז :

— „פּראַוודזשיווי שיגעץ״.

די מחותנים האָבען געזאָגט: דער יונג האָט דאָך נישט קיין יודישע צורה״.

בין איך געקומען אין שוהל אריינכאַפּען א מנחה, איז צווישען די מתפללים געוואָרען א מהומה :

— אַנ׳ערל איז דאָ...

— וואָס וויל דער ערל ?

— אַנ׳ערל אין א מקום קדוש ?

האָב איך דאָך געזעהען אז איך וועל דאָ מיאוס אָפּשניידען, האָב איך מיר געוואַשען די הענד, צוגעטאַנגען צום עמוד און אויפן קול געזאָגט :

— „אשרי יושבי ביתך״...

אין דער טומעל נאָך גרעסער געוואָרען, א גוי דאַווענט!... א גוי א שליח ציבור ?

נאָכן דאַווענען געהט צו מיר צו דער גבאי, רוקט מיר אריין שלום און פרעגט מיך

— א גר ?

— נישט קיין גר, נאָר אַנ׳אמתער, א ריינער יוד. א יוד פּונקט ווי איהר.

— א יוד? א יוד מיט אזא פּנים? איהר זעהט דאָך אויס ווי א געבוירענער עשו ?

אַנימעלטען פאָהר איך אויף דער באַהן. קום אריין אין א וואַגאָן, וואָס איז געפּאַקט מיט יודען. דערזעהען זיי מיך. ווערט פּלוצים שטיל. דער עולם בעטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס. און איין יוד רופט זיך אָפּ :

— יודען מאַכט פּלאַץ פאַר דעם ערל..

האָב איך מיך אויסגעזעצט. דער עולם איז שטיל מ׳רעדט קיין וואָרט נישט. נאָר איין יודענע האַלט אין איין קרעכצען. און נאָך יעדען קרעכץ, זאָגט זי:

— מיינע יסורים אויף אלע יודישע שונאים געזאָגט געוואָרען ! און בעת מעשה קוקט זי אויף מיר.

א יודעל וואָס איז געזעסען אין א זייט, און האָט מיך די גאַנצע צייט בעטראַכט, זאָגט שטיל צו א צווייטען :

— קוקט נאָר אָן א „ווייעריגען״ און אונזערע, ער האָט אַנגעפּרעסענע פּיסקעס, און מיר? קוים מ׳לעבט. נעבעך !

— נו, יאָ, האָט דער צווייטער געענטפערט: אליץ דאָס ביסעל בשר קוויטש...

— ווייס איך וואָס — האָט געזאָגט א דריטער. זיי איז דאָך וואויל. זייער משיח איז דאָך שוין געקומען, און אונזער משיח אייַלט זיך נישט....

וואָס טו איך ? שטעל איך מיך פּאַמעליך אויף. רייב זיך די הענד אין דער שייב און זאָג אויף ריין מאַמע־לשון :

— רבותי, איך האָב היינט יאָהר צייט, אפשר וועט מען אריינכאַפּען א מעריב ?

— העָ? וואָע? א יוד ?

— ניין, א טערק! יאָ, א יוד! א יוד! האָב איך געשריגען מיט כעס. א יוד, פּונקט ווי איהר, און אפשר מעהר ווי איהר !

— טאַקע? זעהט נאָר זעהט, א יוד מיט אזא פיזאָנאָמיע ? א יוד מיט אזעלכע וואָנסעס ? א יוד מיט אזא נאָז?

אזעלכע צרות האָב איך געהאַט אויסצושטעהען פון מיין „ריין אריש פּנים״. אויף שריט און טריט האָב איך געמוזט בעווייזען אז איך בין נישט קיין אריער אז איך בין א יוד. אין דער שוהל מיט א „אשרי יושבי ביתך״ אויף דער באַהן מיט א „ברכו״ ביים פּריזיוו האָט מען ביי מיר געזוכט מערידען, און האָב געמוזט ענטפערען „טאַק טאָטשנאָ״ — אליץ צוליב מיין „אריש״ פּנים״...

דערפאַר זעהט איהר, קומט מיר די לעצטע צייט שטאַרק צונוץ מיין „אריש פּנים״. אויף שריט און טריט דאַנק איך און לויב גאָט, וואָס ער האָט מיך בעשאָנקען מיט בלאָנדע אויגען, פלאַקסענע האָהר, מיט א פערריסען נעזעל „דאַ גורי״.

פאָהר איך קיין פּאָזען אויף א מאַרק מיט אַפּעל סחורה, שטעל איך מיר אויף די בויד. שטעה מיר זיכער, האָב נישט קיין מורא פאַרן „פאָלקסצאַרן״, און טאַמער מאַכט זיך „עפּעס״ שטעה איך מיר ווי קיינמאָל גאָרנישט. צו מיר נעהט מען נישט צו, וואָרום... איך בין דאָך... א „ריינער אריער״, איך האָב דאָך בלאָנדע פלאַקסענע האָהר, ברייטע פּלייצעס און א פערריסען נעזעל „דאַ גורי״... איך הער שרייען : ״פּרעטש ז׳זשידאַמי״ „ניע קופּאַיטשיע אָו זשידוב״. ,פּאַלעסטינאַ דלאַ זשידוב א פּאָלסקאַ דליאַ פּאָליאַקוב״. און איך שטעה מיר רוהיג און זיכער אויף מיין פּלאַץ. וואָרום מיך מיינט מען מען דאָך נישט. איך בין דאָך „אונפערריהרליך״ איך האָב דאָך עפּעס א נעזעל „דאַ גורי״.

מאַכט זיך „עפּעס״ אויף דער גאַס, געה איך מיר פראַנק און פריי, כ׳האָב נישט קיין מורא פאַר קיין ענדעקישען „שלום עליכם״. שטיי איך אויפ׳ן מאַרק, האָב איך נישט קיין מורא, אז מ׳וועט מיר גיסן נאַפט אין מעהל אריין, וואָרים.. וואָרים איך האָב דאָך בלאָנדע, פלאַקסענע האָהר, מיט א פערריסען נעזעל „דאַ גורי״....

אָבער דעם אמתען נס האָב איך געהאַט דעם היי־יעהריגען חנוכה, בעת דעם שטאַרקען ערב יום־טוב סעזאָן ווען מ׳האָט ממש „גערייסען״ סחורה פון די הענד. דאַמאָלס האָב איך געדאַנקט און געלויבט דעם איבערשטען וואָס ער האָט מיך בעשאָנקען מיט א „אריש פּנים״, און וואָס מיך מיינט מען נישט. דאָס איז געווען אַנ׳אמתער „נס חנוכה״. א נס, וואָס איך האָב פלאַקסענע האָהר און א פערריסען נעזעל „דאַ גורי״.

יאָ, רבותי, אמאָל האָב איך געהאַט צרות פון מיין „אריש פּנים״ און היינט איז עס פאַר מיר א גליק.

וואויל איז דעם, וואָס האָט היינטיגע צייטען א „אריש פּנים״ ...

מענדעלע מוכר ספרים

1836–1936

ישעיה אונגער

מענדעלע

וועגן געטהעס „פאאוסט" האט מען געזאגט, אז אין אמתען האט געטהע געהאט בדעה אנצושרייבען א מאריאנעטען־קאמעדיע פאר קינדער, נאר אונטער דער האנד פון גרויסען מייסטער איז ארויסגעקומען הערפון א וועלט־דיכטונג פון א אייביגען ווערט. דאס זעלביגע האט מען אויך געזאגט אויף דעם בערימטען „דאן קיכאט" פון שפאנישען מייסטער סערוואנטעס; געוואלט האט ער אייגענטליך אנשרייבען א סאטירע אויף דער שונד־ליטעראטור פון זיין צייט, סוף פון 16טען יאהרהונדערט, אויף די אזוי גערופענע ריטער־ראמאנען, און געווארן איז עס איינס פון די גרעסטע מייסטער־ווערק פון אלע צייטען, א גרויסארטיגע אלעגאריע, וועלכע שטעלט פאר אויף א געניאלען אופן דעם קאנטראקט צווישען גייסט און מאטעריע, אידעאל און ווירקליכקייט, פאעזיע און פראזע.

אזוי איז עס אויך מיט פיל געניאלע דיכטער און קינסטלער: זיי שאפען אומבעוואוסטזיניג, און נאכץ אפט קומט ארויס ביי זיי גאר עפעס אנדערש, נישט זעלטען פיל שענערעס, גרעסערעס און טיפערעס ווי דאס, וואס זיי האבען געוואלט ארויסברענגען.

און דאס קענען מיר אויך זאגען וועגען אונזער מענדעלען, דעם גרעסטען יודישען שרייבער פון 19־טען יאהרהונדערט. געוואלט האט ער אונז שילדערן דאס יודישע געטא פון זיין צייט, די יודישע ארימקייט, די יודישע מענשען פון ענגען, חושכדיגען „תחום" מיט זייערע זיטען און פרנסות, מיט זייערע ליידען און צרות — און ארויסגעקומען איז א עפאפע פון דער אייביגער יודישער טראגעדיע, ווי מיר לעבען זי איבער אין אלע צייטען, די עפאפע פון נויט און פאסיוויטעט און רעזיגנאציע, פון הילפלאזיגקייט און רעכטלאזיגקייט פון א גאנץ פאלק.

געוויס זענען מענדעלעס ווערק — זיין „פישקע דער קרומער", „ווינשפינגערל", „מסעות בנימין השלישי" און אנדערע — ריין קינסטלערישע שאפונגען וואו מ'זעהט נישט אן די טענדענץ, דאס זענען שילדערונגען פון יודישען לעבען, ווי ער האט עס אבסערווירט און „איינגעזאפט" אין זיך אין א בעשטימטער סביבה, אין זיין צייט, זייער בעדייטונג ליגט אלזא נישט אין דעם, ווי אזוי ער פאסט אויף דאס יודישע לעבען, נאר אין דער קינסטלערישער געשטאלטונג פון דעם שטאף, וואס ער האט אויפגענומען אין זיך.

און דאך זענען זיי נישט נאר קינסטלערישע שאר־פונגען און נישט נאר א בעשטימטע צייט און סביבה נעהמען זיי ארום, נאר זיי זענען אויך א „טענדענציעזע" שילדערונג פון דער יודישער טראגעדיע אין איהר גאנצען ארומנעהם. טענדענציעזע זענען זיין ווי־לען, גאטירליך. שילדערט ער דאך אין איינצעלנע געשטאלטען און „לאקאלע געשעהענישען" די נויט און ליידען פון כלל, פון גאנצען פאלק — און דאס ווירקט, טרייסעלט אויף די מאסען, יעדער קאנקרעטער טיפ, יעדעס אינדיווידואום, וואס ער פיהרט ארויס אין זיינע ווערק, פערקערפערט אייגענטליך דעם קאלעקטיווען טיפ, דעם כלל מיט אלע זיינע אייגענשאפטען און אייגענטימליכקייטען פון — מיט זיינע זיטען און השגות און — מיט זיינע ליידען, זיין קאבצאנסק און טונעיאדעווקע זענען נישט קיין רמז אויף די ארטער יענע שטאט נאר בעגריפען, סימבאלען, מיט וועלכע ער בעצייכענט דאס גאנץ גרויסע יודישע געטא.

אויך דאס געטא פון הייגט. געוויס האבען זיך די אויסערליכע פארמען פון יודישען לעבען שטארק געענדערט. אבער דער תוך האט זיך נישט געענדערט און אויך די מענשען זענען אינערליך געבליבען די־זעלביגע, מענדעלע האט דורך דעם אויסערליכען לבוש פון זיין דור געזעהען דאס, וואס פערענדערט זיך נישט. ווי דער גרויסער רוסישער סאטיריקער גאגאל האט ער אויך „אריינגעקוקט טיפער דורך די אויסערליכע בגדים פון זיין צייט און אונז ענט־פלעקט הוילע, נאקעטע נשמות, אפשר אייביגע יודי־שע נשמות" (בעל מחשבות), ער האט אלזא אויך גע־זעהען די היינטיגע „יודישע נשמות" און זייערע ליי־דען, זייער טראגעדיע — „דאס אלטע ליד, וואס בלייבט שטענדיג ניי".

אזוי טיף אריינדרינגען אין דער יודישער פסיכיק אין יודישען פאלקס־לעבען, ביז צו זיינע ווארצלען, אזוי קלאר זעהען די סיבות פון דער יודישער טרא־געדיע און אזא פיינעם אינסטרומענט אויסגעפונען אויף צו געבען דער האזינער טראגעדיע אזא פאלקא־מענעם קינסטלערישען אויסדרוק — דאס האט גע־קענט נאר א מענדעלע מו"ס, וועלכער האט זיך גע־פיהלט איינס מיט דער פאלקס־מאסע און געווען א טייל פון איהר האט געלעבט מיט איהר לעבען, גע־לימען מיט איהרע ליידען. „איך בין א פערעמעל, שרייבט ער אמאל, איינגעוועבט אין דעם גרויסען שטיק מאטעריע, וואס געהט אין דער וועלט אונטער דעם נאמען יוד" דערפאר איז ער אויך אזוי טיף אריינגעדרונגען אין דער פאלקס־שפראך, האט ענט־דעקט איהר רייכקייט און אויסדרוק־פעהיגקייט און איז געווארען דער בעשעפער פון דעם מאדערנעם יודיש, פון וועלכען מיר שעפען היינט מיט פולע הויפענס, און דערפאר האט ער אויך ארויסגעוויזען אזא רחמנות צו דער פאלקס־מאסע, ווי קיין שום אנ־דערער יודישער שרייבער פאר איהם.

און קיינער ווי ער האט זיך אזוי נישט אנגענומען די קריוודע פון דער יודישער פאלקס־מאסע, אין אלע זיינע ווערק, אנהויבענדיג פון „דאס קליינע מענ־שעלע" און „די טאקסע", האט ער געפיהרט א פער־ביטערטען קאמף מיט די ספאדיקס און תקיפים, מיט די אלע „בעלי טובות", עקספלואטאטארס און אויסזויגערס פון דער מאסע.

די עקאנאמישע, סאציאלע און נאציאנאלע נויט פון דער יודישער בעפעלקערונג זעהט ער נישט אין איהר מכל־מרשטער אפגעשטאנענקייט, אין דעם מאנגעל אין בילדונג, ווי די משכילים פון יענער צייט, ער זעהט זיי ריכטיג מיט זיין געניאלען בליק — אין דעם מאנגעל אין פרייהייט, אין דער אבסאלוטער רעכטלאזיגקייט, און דאס דערקלערט ער, איז קודם כל די סיבה פון דער שרעקליכער ארימקייט פון די יודישע מאסען.

די יודישע ארימקייט האט קיינער נישט געשיל־דערט אין אזעלכע דערשיטערנדע בילדער ווי מענדע־לע, דאס איז נישט די ארימקייט פון יחידים, נישט פון איין קלאס מענשען, נאר דער היסטארישער צו־שטאנד פון א גאנץ פאלק. „כל ישראל — אין קבצן" זאגט ער אין „פישקע דער קרומער", די יודישע בעט־לער־טארבע ווערט ביי איהם א נאציאנאלער סימבאל, פאר זיינע אויגען, שרייבט ער, שוועבט תמיד א טאר־בע, וואו ער זאל זיך נישט קעהרען און ווענדען, זעהט ער פאר זיך די טארבע. וואס ער זאל נישט ווער־לען דערצעהלען און זאגען, קומט אפילו די יודישע טארבע !...

אבער די „קליאטשע" זיינע — די כנסת ישראל — הויבט שוין אן צו פערשטעהען די סיבה פון איהר ארימקייט, פון איהרע ליידען, די „קליאטשע" מענהט אז זי וויל שוין נישט הערען פון רחמנות; זי וויל נישט אז צוליב רחמנות זאל מען זי לאזען זשיפיען אויף דער וועלט. נאר זי פערלאנגט איהר רעכט אויף לע־בען, ווייל זי איז א בעשעפעניש גליך מיט אנדערע, מיט גליכע רעכט און בעדערפענישען...

דאס איז שוין א חוף צו פראטעסט, צו קאמף און בונט.

און מענדעלע האט טאקע רעוואלוציאנירט די יו־דישע פאלקס־מאסען, האלטענדיג איהר פאר די אוי־גען דעם שפיגעל פון איהר נחים און שפלות. אזוי האט ער דערוועקט איהר לעבענס־ענערגיע, איהר ווי־לען צו זעלבסטהילף, צום קאמף פאר א בעסערען מאר־גען. אזוי האט אויפגעוואכט אין דער מאסע דאס נא־ציאנאלע בעוואוסטזיין און דער סאציאלער קאמף־ווילען.

עס האט זיך א סך געענדערט אין יודישען לעבען, דער אויסערליכער קאסטיום, די מאסקע, די דעקארא־ציעס, די רעזשי, דער אינהאלט פון דער טראגעדיע, וועלכע מענדעלע האט אזוי מייסטערליך געשילדערט איז געבליבען דערזעלבימער.

עס זענען דיזעלביגע צרות פון דיזעלביגע „בעלי טובות", תקיפים און „שלעכטע פאסטוכער", וועל־כע זענען נאר אביסעל אנדערש געשלייערט, דיזעל־ביגע ארימקייט, די זעלביגע בעטלער־טארבע, די־זעלביגע רעכטלאזיגקייט און באדענלאזיגקייט ווי מיט הונדערט יאהר צוריק, ווען מענדעלע איז געבוירען געווארען.

נאר איין אונטערשייד איז פאראן: די יודישע מא־סען זענען היינט אקטיוו און פיהרען א קאמף געגען אט די אלע צרות, אבער אויך אין דעם קאמף האט א גרויסען חלק אונזער מענדעלע...

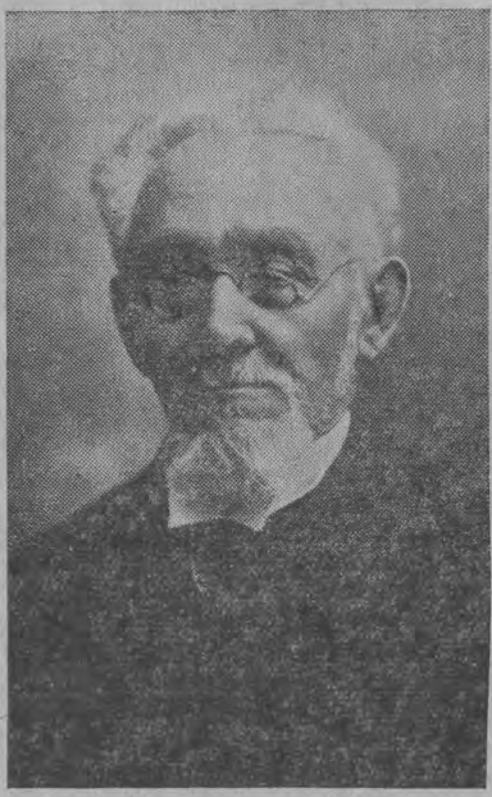

מענדעלע מוכר ספרים

קאבצאנסק

פון משה בראָדערזאָן!

העי, א פוהר מיט גלעקלעך איבער טראקטען אויסערשטאָטישע,
און אריבער האלדז די בלאָטע שוין עס טאַנצט אַ קאָנטראדאַנס,
דאָס האָב איך אָנגעטון אַצינד א ווינשפינגערל א דאָן־קיכאָטישען,
און כ׳פאָהר אריין מיט האק און פאַק בקי״ק קאַבצאַנסק!

דערקאָן איך גלייך דאָס שטעטעלע — פערבליבען איז אזא דווקא,
ווי די געווען עס איז אַנומעלטען — מיט הונדערט יאָהר צוריק,
די שטאָט די שכנישע פון גלופסק און טוניעיאדעווקע —
די זעלבע יענטע, וואָס אַמאָל — מיט שול און האַרבעריק.

קאַבצאַנסק — א האָר זאָל פעהלען! — וואָס בעת זיידע מענדעלע!
הנהגות — אויך פון זעלבען שניט — דיזעלבע ווילדע שטיק:
געמאַכט פון וואָרט אַ קוואָרט צי גאָר — א וואָרט א רענדעלע
צו וועלכע קלעצקער קלעזמער שפּילען צו פאַרצייטיש־אָרימע מוזיק.

עס האָט דאָ קיינמאָל נישט געטראָפען — איבערקעהרעניש,
פאַוואָליע קריכט דער דלות דאָ, געליימט אויף אלע פיער,
און יעדער וואונק און קנייטש עס איז — קאַפּוליער אָנצוהערעניש,
און יעדער חידוש דאָ בעגעגענט מען מיט: „ווײ איז מיר״!

היינט ווי זשע זאָל איך נישט מיט אָט דעם לאַנד ענטציקען זיך,
מיט אָט דער פשטות אָרימער, וואָס וויל דאָך נישט פערגיין,
מיט אָט דער וועלט פון זיידע מיינעם — פון מיין דיקענס׳ן,
וואָס אַנדערש עפּיס איז ער אויסען״... דאָס־אָ אָבער ניין!!!

* * *

— א גוט מאָרגען ר׳ בנימין און ר׳ סענדערעל די יודענע!...
איי, רבותי, כ׳זעה נאָך אַלץ — עס איז ביי אונז נישט גוט.
אַלץ נאָך אין א הינהערפלעט איהר שמייעט אומצופרידענע:
נישטאָ קיין מזל ברכה דאָ אין אלצדינג, וואָס מען טוט...

מעהר נאָך איינגעהויקערט, אויסגעבויגען זענען אַקסעלעך,
און אויף יענער זייט סמבטיון לאָזט מען טאַקי נישט אריין,
בעת די איצטיגע נשמה־ציהער, ווי אַמאָל בעל־טאַקסע־לייט
טענה׳ען פשוט: גאָרנישטנישט איז דיין... אָט אַלץ איז מיין!...

גייען די תקיפים אין די קאַפּאָטעס אין ראַצעמאַרענע
און פישקעלע דער קרומער, ווייסט, ווי ס׳ווייסען נאָך אַ סך.

אַז דאָס אתה בחרתנו האָט מען נאָר צו נאַרען איהם,
איהם אין באָד צו פיהרען — האָט מען׳ס אויסגעטראַכט!
בעסער האָט׳ס געוואוסט דער זיידע, דער אָדעסער יוד,
אַז עס לעבט זיך גאָט נישט גוט אפילו אין אָדעס,
און דאָך מיט ר׳ בנימין און מיט סענדערן פון צייטען בעסערע
געחלומט... און געהאָפט, אַז קומען וועט אַ נס!
אָמר ר׳ בנימין: — וואָס־זשע זענען תורות ניצשעאַנישע
אמת ויציב ונכון?... טאַקי וואָהר און עכט?...
און אונז דער אייבערשטער וועט ווייטער אַלץ מהנה זיין
מיט דעם, אַז דער קולאַק, א שטייגער, איז גאָר גערעכט?!!

* * *

— הער אַ מעשה! — רופט זיך אָפּ אָט־סתם ר׳ סענדערל
זינט הר סיני טראָגט זיך איבער אונז דער באַרג...
גאָרנישט, זעה נאָר... גאָרנישט וויל זיך דאָך נישט ענדערען...
און דאָס עולם הזה איז אזוי מין איינגע־עקשנט קאַרג!
הער אַ מעשה: ס׳פליהט דעם ים־אוקינוס איבער לינדענבערג,
ווי דער אויערהאָן פון שלמה המלך איבער גאָר דער וועלט
און מיר... מיר־זע־מיר... מהר סיני אונטער שנאָה־בערג
אַלץ — עד היום נאָך — מיט לייב און לעבען איינגעשטעלט...
הערסט אַ מעשה!... וואָס־זשע זאָגסטו?... זאָג שוין, זיידעשי!...
ווייסט דאָך, הע... קיין כוח איז שוין באַלד נישטאָ קיין סך...
נון, אַז געקומען איז צו־רייד... און אַז מיר ריידען שוין,
טאַ וואָס, ר׳ מענדעלע, וועט זיין דער תכלית פון דער זאַך?
זעהסט, די בויד... די קליאטשע מיט די קנעכלעך קריכט
אַלץ אין בלאָטע מעהר, מען זעהט זי קוים ארויס...
און פון אלע זייטען יאָגט מען זי מיט „וואָן״... מיט „לך־לך״...
און ס׳פערשווינדט פון אויגען יעדער סימן היים און הויז...
— העי, ארויס פון זומפּ, די פוהר מיט טרויער־גלעקעלעך,
כאָטש אין פערמעסט אַצינד מיר האָבען נישט קיין שאַנס;
און נישט כ׳בין אויסען דאָס — ווען אונזער האַרץ צוברעקעלט זיך —
דאָך ווייס איך אויף געוויס, אַז גבה זיין וועט יעדען מערדער־רוים —
קאַבצאַנסק!

די שמחה מיט'ן זיידען אין לאדז

בעת מענדעלעס בעזוך פון 9 ביז'ן 12 סעפטעמבער 1909

מ'ריכט זיך אויפ'ן זיידען!

(א ערינערונג)

סוף זומער 1909 קורץ פאר ימים נוראים — ס'איז געווען פונקט מיט אי יאהר פריהער פאר זיין 75־יעהריגען יובל — האט ר' מענדעלע זיך אוועקגע לאזט אויף א נסיעה איבערן „יודישען תחום", ער האט בעזוכט איניגע גרעסערע יודישע שטעט, קודם כל ווילנא, ביאליסטאק און ווארשא, מיט גרוים אינטערעס האבען מיר פערפאלגט די בעריכטען אין די צייטונגען וועגען זיין טריאומף רייזע — וועגען דער אויסערגעוועהנליך־ בעגייסטערטער אויפנאהמע, וואס מ'האט אומעטום געמאכט דעם זיידען פון דער יודישער ליטעראטור, אין יעדער שטאט וואו ער האט זיך אפגעשטעלט, אויפן גאנצען וועג פון זיין נסיעה. דוד פרישמאן וועלכער איז געקומען מיטן זיידען, קיין לאדז, האט מיר געזאגט פאר זיין אוועקפאהרען אז זייט ער געדענקט איז נאך נישט געווען אזא פאל, אז א יודישען שרייבער אדער דיכטער זאל מען אפ־ געבען אזא כבוד ווי מענדעל מו"ס.

ווי דער זיידע איז נאר געקומען קיין ווארשא, האט אויך דאס יודישע לאדז אנגעהויבען צו פיבערען עס רעדט זיך נאר אזוי „דאס יודישע לאדז"; דער־ מאלט איז נאך נישט געווען קיין יודישע געזעל־ שאפטליכקייט, אפילו אין א בעשיידענעם זין פון ווארט, און נישט קיין יודישע עפענטליבע מיינונג. און וועגען יודישער קולטור ־ ארבייט, ווי זי איז גע טון געווארען ערגעץ אנדערשוואו, אין אנדערע יודי־ שע צענטערס, איז איבערהויפט קיין רייד נישט גע־ ווען. מ'האט דא קוים געזעהען די ערשטע שפראצונ גען פון א יודישער קולטור טעטיגקייט.

יעדענפאלס האט מען גענומען טראכטען וועגען אראפברענגען דעם זיידען קיין לאדז. ווער זשע איז אלזא פארט געווען דאס יודישע לאדז", וואס האט געהאט אנ'אינטערעס איינצולאדען דעם זיידען און וואס האט גערן געוואלט פערוואנדלען דעם בעזוך פון דעם פראמינענטען יודישען גאסט אין א גרויסע יו־ דישע דעמאנסטראציע א קולטורעלע און פאליטישע? — דאס זענען געווען איניגע פעראיינען, וואו עס האט זיך קאנצענטרירט די פראלעטארישע און ראדי קאלע יוגענד, דאס קליין וועלטעלע פון יודישע זשורנאליסטען און ליטעראטען, דאס גרויסע זאנד־ בערגס טעאטער, קונסט־פעראיינען, פערטרעטער פון דער נאציאנאלער אינטעליגענץ, ציוניסטען,, העברע־ איסטען וועלכע האבען געקענט און פערעהרט מענדע לען נישט נאר אלס דעם גרעסטען אין דער יודישער ליטעראטור, נאר אויך אלס דעם בעשעפער פון ניי העברעאישען סטיל.

אט די קרייזען האבען בעשלאסען איינצולאדען מענדעלען קיין לאדז. דאס איז אבער פולשטענדיג איבריג געווען. עס האט זיך באלד ארויסגעוויזען אז אין זיין מארשרוט האט סיי ווי פיגורירט די שטאט לאדז און במילא וואלטען זיך שוין זיינע פריינד און בעגלייטער פערשטענדיגט מיט אונז.

אזוי איז עס טאקע געווען.

* * *

אין א שיינעם פריהמארגען, עס איז געווען באלד נאכן זיידענס אנקומען קיין ווארשא, קריג איך אריין א בריוועלע פון יעקב דינעזאנען דעם בעוואוסטען שריפטשטעלער און טייערן ליבהארציגן מענש, אין וועלכען ער שרייבט מיר אז „מיר קלייבען זיך צו אייך קיין לאדז און אז דער זיידע וויל זעהען, וואס פאר יודען עס זענען פאראן ביי אייך און וואס איהר אליין מאכט".

דינעזאנען האב איך נישט געקענט פערזענליך, אלס מיטארבייטער פון פעטערבורגער „פריינד" צו וועל־ כען ער איז געשטאנען זעהר נאהענט פלעג איך זיך מיט איהם דורכשרייבען זעהר אפט, אבער פערזענ־ ליך זיך צו בעקענען מיט איהם האב איך נישט גע־ האט קיין געלעגענהייט דעם זיידען דאגעגען האב איך נאך געדענקט פון מיינע קינדער יאהרען, פון זשיטא

(ווייטער זעה 20. זייט)

דער זיידע איז געקומען!

דאנערשטאג כ"ג אלול תרס"ט (9. סעפטעמ־ בער 1909 לויט'ן נייעם סטיל, 8־27 — לויט'ן אל־ טען) ארום האלב 7 פארנאכט איז דער מיט אזא אומגעדולד דערוואַרטעטער גאסט מענדעלי מו"ס אנגעקומען אין לאדז. א ספעציעלע דעלעגאציע, וועל כע איז בעשטאנען פון די ה"ה רעד. י. אונער, מארק ארנשטיין און אדוואקאט אנדרעס, איז איהם ארויס־ געפאהרען אנטקעגען קיין קאלושקי. דא איז פאר־ געקומען א קורצע און הארציגע בעגריסונג. דער זיידע האט מיט זיינע שארפע פקחישע אויגען אפ־ געמאסטען די דעלעגאטען פון קאפ ביז די פיס, אויסגעהערט זייער גרוס און, אומדרעהענדיג זיך צו זיינע בעגלייטער, א זאג געטון: יודען, איך זעה, אז איך וועל קיין חרטה נישט האבען, וואס איך פאהר קיין לאדז. אלס בעגלייטער זענען מיטגעפאה־ רען מיט איהם זיין פרוי און טאכטער און די בע־ וואוסטע שריפטשטעלער דוד פרישמאן און יעקב דינעזאהן.

דאן האט מען זיך אריינגעזעצט אין לאדזער צוג, וועלכער איז באלד אפגעפאהרען קיין לאדז. אין וואגאן איז זעהר פרעהליך געווען. דער זיידע האט אמוזירט די געזעלשאפט מיט גייסטרייכע אנעקדא־ טען, דערהויפט לומדישע, און מיט אנדערע גלייכ־ ווערטליך, פשטלעך און המצאה'לעך, וועלכע האבען געשפרודעלט מיט וויץ, גייסט און חכמה. די קליינע געזעלשאפט אין קופע האט זיך אמוזירט קעניגליך. אין דעם וואגאן זענען אויך מיטגעפאהרען מעהר ווי א צוויי צעהנדליג „נישט אפיציעלע דעלעגאטען", סתם נייגעריגע יונגעלייט און עלטערע מענשען, וועלכע זענען עקסטרא ארויסגעפאהרען קיין קא־ לושקי, בכדי צו זעהן דעם זיידען „פריהער פאר אנ־ דערע".

*

פונקט האלב זיבען קומט אן דער צוג אויף דער סטאציע לאדז. ווי דער זיידע בעוויזט זיך נאר ביים פענסטער פון וואגאן, דערהערען זיך שטורמישע הידדס און הורא־געשרייען. היטעלעך, קאפעליושען, טיכעלעך פלאטערן אין דער לופט. פארשטעהער פון די פעראיינען בעגריסען דעם ליבען גאסט. יחידים שטופען זיך אפצוגעבען שלום־עליכם דעם זיידען. אויפ'ן פעראן ווערט א שרעקליכער געדראנג, א שפילקע נישט אריינצוווארפען. מיט גרוים מיה פיהרט מען אדורך דעם זיידען דורך דער געדיכטער מענשען־מאסע צו דער קארעטע, וועלכע איז געווען ספעציעל צוגעגרייט פאר איהם.

דרויסען ארום וואקזאל, ווידער הונדערטער מענ־ שען און ווידער בעגייסטערטע אויסרופען: הידד! הורא! — יונגעלייט שפאנען זיך איין אין דער קאר־ רעטע און פיהרען אזוי דעם זיידען א געוויסע שטרע־ קע. באלד אבער ווערט ווידער ארדנונג געמאכט און ר. מענדעלי פאהרט אריין קיין לאדז, ווערענדיג בע־ גריסט אויפן גאנצען וועג דורך דער דזיעלנא (נא־ רוטאוויטשא) און פעטריקאווער גאס פון צעהנדליגער און צעהנדליגער מענשען, וועלכע קוקען זיך צו ניי־ געריג צו דעם פאראדנעם ארייגפאהר פון טייערען גאסט. די דאזיגע הונדערטער מענשען זענען שוין פריהער געווען אינפארמירט וועגען זיידענס אנקו־ מען און האבען זיך בעצייטענס צוגעגרייט צום קבלת פנים.

אויך דער האטעל „מאנטיפעל", וואו דער זיידע האט זיך אפגעשטעלט, איז שוין בעצייטענס „בעלא־ גערט" געווען. קוים איז ער נאר אריין אין האטעל־ צימער, זענען שוין געקומען זיך פארשטעלען פער־ שידענע דעלעגאציעס, פארשטעהער פון פעראיינען, זשורנאליסטען, לעהרער, לעהרערינס. סתם יודען פון א גאנץ יאהר זענען געקומען אפגעבען שלום־ עליכם.

אין אווענד האבען בעזוכט דעם זיידען איניגע אדעסער סוחרים, וועלכע האבען זיך גראדע אויפ־ געהאלטען אין לאדז; זיי האבען געבראכט כרמל־ וויין, איבערגעגעבען דעם זיידען אנ'אדרעס און גע־

(ווייטער זעה 15־טע זייט)

מענדעלע מוכר ספרים און רעד. י. אוגער

פאטאגראפירט אין לאדז אין יאהר 1909 ביים פאטאגראפיסט „בערנארדי"

דעם זיידענס רעדעס

דער גלאנציאלער יודישער ווארט־קינסטלער, דער „שרייבער" מענדעלע מו"ס איז נישט געווען קיין פריינד פון ריידען א סך. אין לאדז האט ער אויף אלע בעגריסונגען און רעדעס, וואס מ'האט געהאלטען פאר זיין כבוד וועגען שטענדיג געענטפערט קורץ און הארציג, ווי מ'רעדט צו ליבע קינדער.

איניגע פון די דאזיגע ענטפערען זיינע און ווער־ דונגען צו זיינע פריינד זענען פערנאטירט געווארען.

נאך דעם גראנדיעזען קבלת־פנים, וואס מ'האט איהם געמאכט אין גרויסען טעאטער שבת צו נאכט דעם 11 סעפטעמבער 1909 האט ער אויף די בעגריי־ סונגען געענטפערט אזוי:

„מיינע ליבסטע און טייערסטע!

ווען איך זאל האבען אזעלכע לאנגע הענד, אז איך זאל קענען אייך אלעמען ארומנעהמען, אט אייך אלעמען, אזוי ווי איהר שטעהט דא און זיצט דא, דארט אויבען אונטערן דאך, אויף דער גא־ ליארקע, וואו איך טרעף שטענדיג מיינע ליבסטע פריינד, ביז אראפ צו די לאזשעס דא נעבען מיר, וואלט איך אייך ווי דאס טייערסטע קינד צוגע־ דריקט צו מיין הארצען און וואלט אייך געקושט און געקושט און געדאנקט און געדאנקט פאר די שיינע מינוטען, פאר די ליכטיגע מינוטען, פאר דעם גליק און דעם כבוד וואס איהר פערשאפט מיר דא ביי אייך אין לאדז, איך קען דאס אבער נישט טון, איך האב צו קורצע הענד, און איהר, איהר קענט זיך צונויפגיסען אין איין גייסט, אין איין נשמה — און דאס איז די העכסטע מדרגה, צו וועל כער מענשען קענען קומען. — אבער נישט ווערען איין גוף, און דעריבער קען איך אייך נאר אין גע־ דאנקען ארומנעהמען, אייך הארצען און קושען און דאנקען פאר אלץ, פאר אלץ, וואס איך האב דא איבערגעלעבט ביי אייך און וואס איך וועל קיינ מאל נישט פערגעסען, איך בין שוין אלט, און איך גלויב נישט,, אז איך זאל זיך נאך אמאל קענען זעהען מיט אייך, מיינע טייערסטע, סיידען מיט יחידים, אפשר אויב זיי וועלען לאנג מיך נישט לאזען ווארטען אויף זיך אין אדעס, אבער דאס ווילד וואס איך זעה דא פאר זיך און ארום זיך, דאס בילד, אויף וועלכען איך זעה יעדען פון אייך בעזונדער, און די איינדרוקען און איבערלעבוני־ שען, וואס איך נעהם מיט פון אייער שטאט וועל איך שטענדיג ביז צום סוף פון מיינע טעג ארומ־ טראגען מיט זיך אין הארצען. איך וועל אייך שטענ דיג געדענקען. זייט מיר אלע געזונט! זייט שטארק און מוטיג און פעראייניגט, אויב איהר וועט זיין — און איך האב אין אייך דערקענט, אז איהר זענט א טייער מענשליך מאטעריאל — וועט דאס יודישע פאלק בייקומען אלע צרות און פורעניות און וועט אויפגעריכט ווערען. זייט מיר אלע גע־ זונט און גליקליך!" — (א מינוטען לאנגער הו־ ראגאן פון אפלאדיסמענטען און אויסגעשרייען: לאנג לעבען זאל דער זיידע! — א.א.וו.)

אויפן באנקעט וואס איז איינגעארדנעט געווארען דעמזעלביגען שבת צונאכט אין די שיינע זאלען פון „גוואזדא"‎, האט דער זיידע אויף די צאהלרייכע רעדעס אין וועלכע מאנבע האבען זיך בעקלאגט אויף יודישע ליטעראטורען אז זיי איגנארירען דאס יודישע טעאטער, אינטערעסירען זיך נישט מיט דער יודישע ווירקליכקייט א. א. וו. אלס לעצטער רעדנער געענטפערט :

„ליבסטע! — איך האב בעקומען „א ווארט" נאר צי האב איך דען א ווארט אייך צו דאנקען? — איך האב קיין ווערטער נישט אויסצודריקען אייך דאס, וואס איך פיהל, צו זאגען אייך דעם דאנק, וועלכער קומט אייך פאר אלץ וואס איהר האט מיר ארויסגעוויזען אין לאדז. מיהאט זיך דא געווענדעט צו מיר מיט פערשידענע בקשות און טענות איך וויל אייך דערמאהנען אין א וויכטיגען לעבענס־כלל. הלל הזקן האט געזאגט דעם גר, וועל־ כער איז געקומען איהם בעטען, ער זאל איהם אויס לערנען די תורה אויף איין פוס. אז די גאנצע תורה בעשטעהט אין „ואהבת לרעך כמוך". אויך איך, שטעהענדיג איצט מיט איין פוס אין לאדז און מיט איין פוס אין וואגאן, זאג אייך: מיט ליבע וועט איהר אלץ דערגרייכען. דער עיקר איז דער „ואהבתי". מיט מיין „ואהבתי" נעהם איך אייך ארום אצינד. איך האב אייך אלעמען ליב. לאדז איז ביי מיר געווען דאס מוזיניקעל און א מוזיניקל האט מען מעהר פון אלעמען ליב. איך האב ליב אייער זעלטענע תלמוד תורה, אייערע פעראיינען „דראמאטישע קונסט", הארפע", „הזמיר". ועל כולם האב איך ליב אייער וואונדערבארע לאדזער יוגענד איהר זענט מיר אלע איינגעבאקען אין מיין הארצען. און ווילט איהר מיר געבען א מתנה, בעט איך אייך: אז איהר זאלט שטרעבען צו שלום און אחדות, פעראייניגט זיך! — איהר קענט זיך פער־ אייניגען, כאטש איהר האט פערשידענע פראגרא־ מען — עס איז אויך פאראן א בשותפותדיגער ציל, א בשותפותדיג פראגראם פאר אלע יודען. בלייבט געזונט און שטארק!" — (א דונער פון אפלאדיסמענטען איז געווען דער ענטפער אויף דעם זיידענס רעדע).

זונטאג דעם 12טען סעפטעמבער איז ר' מענ־ דעלע אפגעפאהרען פון לאדז 6 א זייגער פארנאכט. שטעהענדיג אין פענסטער פון וואגאן האט זיך דער זיידע געווענדעט צו דעם הונדערטקעפיגען עולם אויפן פעראן מיט פאלגענדע ווערטער:

„איך האב אייך שוין א פאר מאל געזאגט: איך האב קיין ווערטער נישט אפצודאנקען אייך פאר דעם כבוד וואס איהר האט מיר אנגעטון. איך בין ביי אייך יונגער געווארען אויף א סך, א סך יאהרען. עס טיאכקעט מיר דאס איצט דאס הארץ, עס קלאפט ווי מיט האמערס, ווי ביי א יונ־ גען פערליבטען, וואס געזעגענט זיך מיט זיין טיי־ ערסטער. איך בין פערליבט אין אייך, אין אייער לאדז, אייערע פעראיינען, אייערע אנשטאלטען, און אייער טייערע יוגענד. איך בעט אייך: ווייזט איהר אויך ארויס ליבע איינער דעם צווייטען, לי־ בע און ברודערליכקייט — און גאט וועט אייך העלפען".

און ווענדענדיג זיך צו רעד. אונגער האט ער גע־ זאגט:

„איך האב פאר אייך א שליחות: זייט אזוי גוט און גיט איבער דורך אייער צייטונג, א הערצ־ ליכען גרוס מיין היים־געליבטער — דער יודישער בעפעלקערונג פון לאדז — און זאגט איהר, אז עס איז מיר שווער געווען דאס צושיידען זיך אז איך טראג אין הארצען איהר בילד און אז איך וועל שטענדיג דענקען וועגען איהר, איך האב קיין מעגליכקייט ניט געהאט זיך צו געזעגענען מיט אלעמען, טוט איהר דאס פאר מיר דורך אייער צייטונג".

(די הונדערטער בעגלייטער אויפן פעראן ענט־ פערען מיט ענטוזיאזם: „הידד!" — „זאל לעבען דער זיידע"! — „זייט געזונט, זיידע"! — „א גליק־ ליכע רייזע"! — א. אז. וו.)

מיין ערשטע בּעקאַנטשאַפט

מיטן' ים און מיט מענדעלען

פון יצחק קאַצענעלסאָן

א

מענדעלען, איהם טאַקע און דעם ים,„ זיי בּיידען האָב איך דאָס ערשטע מאָל געזעהן אין אָדעס, מענדעלען און דעם ים! ס'הייסט, פריהער דעם ים, איין טאָג און נאָך א טאָג, ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, נאָכדעם ווי איך האָב שוין, נישט קאָנענדיגערהייד, געפּרובט א שווים טון, האָב איך זיך בּעקענט מיט'ן זיידען.

אי צום ים אי צום זיידען בּין איך אליין נישט געגאַנגען, מען האָט מיך צו זיי אָוועקגעפיהרט. א חברה געניטע שווימער און מענדעלי־קענער... איך בּין זיך מודה איך האָב מענדעלען נישט געקאַנט, איך האָב זיך בּעגנוגענט מיט'ן שוואַרצען ים. דער שוואַרצער ים איז אַפּיסעלע עלטער ווי דער גרויסער מענדעלי. ווער ווייס? ווען חברה זאָלען מיך לכתחילה אוועקפיהרען צו מענדעלען וואָלט איך אפשר נישט געמאָנט דעם ים... אַזוי איז עס. איך בּין בּטבע נישט קיין זולל וסובא, ס'הייסט, איך האָב דוקא ליב הנאה האָבען פון דער וועלט, נאָר אָנשטאָט איינבּייסען זי, די וועלט, די גאַנצע מיט אַמאָל בּעגנוגען איך זיך לכתחילה מיט א שטיק פון איהר. איך האָב נישט ליב כאַפּ־לאַפּ, אַז מען האָט פאַר זיך א ים איז בּעסער פּאַוואָלינקע, איז בּעסער פערטיפען זיך, און א ים קען מען זיך פערטיפען. דעריבּער, אַז בּאָרוכאָוו (אחרון־מיכל)) האָט מיר אויפ'ן דריטען טאָג פון מיין זיין אין אָדעס א פרעג געטון מכוון צו געהן צו מענדעלען, האָב איך אָפּגעלעגט אויף נאָך מיטאָג, און נאָך מיטאָג — אַז איך האָב געפּרובט אָפּלעגען עס אויף מאָרגען, האָב איך בּעקומען א שטורכע פון בּיאַליק'ן — צום זיידען, שייגאָץ! דער ים וועט דיר נישט אַנטלויפען...

— א קשיא אויף א מעשה! האָב איך א מורמעל געטון, — אָט ווערט איהם, דעם ים נמאס אָדעסער בּרעגען און אָנשטאָט לעקען זיי, גיט ער אויף זיי א שפּיי און הידא, וואו די וועלט האָט אַן עק, און געה זוך איהם, אַזאַ אַלטען תרח פון א ים.

— און דער זיידע... דו נאַלן וואָס דו בּיסט!

— נצחתני... האָב איך נאָכגעגעבען, — איי־בּיגער פון דעם ים איז ער טאַקע נישט דער זיידע און טרייער פון איהם אויך נישט און צוגעבּונדענער צו אָדעס אויך נישט, און מיר זענען אוועק צום זיידען.

ב

מענדעלע האָט געוואוינט... געוואוינט — איך שעהם זיך אויסזאָגען — איך געדענק דאָך נישט ווי דער זיידע האָט געוואוינט! איך הויב נישט אָן געדענקען דעם וועג צום זיידען!... איך האָב געהאַט אויפ'ן וועג צו איהם גאַנץ חשוב'ע בּעגלייטער, אין דער מינוט אָבער פערדריסט מיר, וואָס איך בּין נישט געגאַנגען, נישט נאָכגעפרעגט זיך, נישט גענישטערט צו איהם אַליין. בּיאַליק, ראַווניצקי, בּאָרוכאָוו, ד״ר גליקסאָן ראַכט זיך, און נאָך — גוטע מענשען טאַקי, טייערע מענשען, זיי האָבען מיר אָבער פערפיהרט... פערפיהרט מיך צו מענדעלען... פרעג מיך בּחרם דורך וועלכע וועגען! א נפקא־מינה מיר ווי די גאַס זעהט אויס, געפינענדיג זיך אין אַזאַ „נעמע" געזעלשאַפט איז מען א שומע ואינו רואה. בּיאַליק'ס שיחת חולין, ס'הייסט שיחת־גאַס דעקט צו צעהן פּרעאָבּראַזשענסקע און פּישקינסקע גאַסען... זעהט איהר, אַרנאַוטסקע 9! נישט גאָר קיין געהויבענע גאַס אין אָדעס, טאַקי דעם זעלביגען בּיאַליק'ס גאַס און הויז וואו ער האָט געוואוינט שטעהט מיר פאַר די אויגען. אָדעס האָט זיך פון דעמאָלט אָן בּיז היינט איבּערגעדרעהט מיט די פיס אַראָפּ און מיט'ן קאָפּ אַרויף, ס'הייסט זי האָט זיך איבּערגעדרעהט אויף גוט... צו בּיאַליק'ן, ס'הייסט צו בּיאַליק'ס אַמאָליגען הויז וואָלט איך געטראָפען מיט פערבּונדענע אויגען, צו בּיאַליק'ן בּין איך געגאַנגען אַליין... ווען איך געה אַליין צו מענדעלען וואָלט איך דעם וועג צו איהם געדענקט עד היום, דער וועג צו איהם וואָלט זיך מיר געהאַט איינגעקריצט אויף שטענדיג. די וועגען, וואָס מיר מאַכען אַדורך אַליין, די וועגען, וואָס קומען אונז נישט אָן לייכט, וואָס מאַטערן אונז אויס, פערבּלייבען אונז אין זכרון, בּאַקען זיך אונז איין אין האַרצען.

א מ ע נ ד ע ל ע ן דערזעהט מען פאַר זיך נישט פּלוצלינג, אין מיטען דערינען! נישט אויף יעדען פערלאַנג בּעוויזט ער זיך דיר פאַר די אויגען... אַז מען וויל צו מענדעלען דאַרף מען דורכמאַכען דעם וועג צו איהם!... ס'הייסט אַפּיסעלע תנ״ך, א בּלעטעל גמרא, א קאַפּיטעל יודישע געשיכטע, אַלטע און נייע. א יודישען ספר אין האַנד נעמען, זיין בּעהאַוועגט אין יודישע צרות, זיין א מבין אויף א יודישען קרעכץ, אויסגעבּונדען זיין מיט'ן יודישען שטעטעל, מיט'ן בּית־מדרש, און די עטליכע גאַסען אין אָדעס וואָס פיהרען צו מענדעלען גופא...

ראַכט זיך א קלייניגקייט: עטליכע גאַסען צום זיצאָרט פון אַלטען מייסטער, עס פערדריסט מיר אָבער יעצט בּיז גאָר, וואָס איך האָב זיי פערגעסען.

פערגעסען — אי די גאַסען די דורכגעשניטענע, אי די פערבּייגעגאַנגענע מויערען, אי דעם טויער, שאַ־שאַ, עס איז, דוכט מיר, נישט געווען קיין טויער נאָר א פאָרטקע, מיר האָבען אויפגעמאַכט א פאָרטקע אין א הויכען פּאַרקאַן און אַריין אין א הויף פון א גרעסערן שול־בּנין, נעבען וועלכען עס איז געווען אויך די פריוואַט־וואוינונג פונם מנהל פון אָט דעם לעהרער־אַנשטאַלט, פון זיידען, פון מענדעלען...

ג

מענדעלעס פּריוואַט־וואוינונג — איך געדענק די פּריוואַט־וואוינונג זיינע אויך נישט גאָר געטוי... איך געדענק נאָר גוט זיין „קאַבּינעט", מיר דאַכט זיך, אַז דער גאַנצער שול־בּנין מיט'ן הויף, מיט א שטיק גאַס וואָלטען זיך אין דעם ראַזיגען „קאַבּינעט" בּעהאַלטען...

דער איינציגער, וואָס איז אין דעם קאַבּינעט נישט בּטל געוואָרען בּששים איז מ ע נ ד ע ל י אַליין, ער איז געזעסען אין גילדענעם מיטען פון זיין „אַרבּייטס־צימער", איגם טבור הקאַבּינעט, ווי דער עמוד האש אינם מדבר... געה און זעה נישט קיין עמוד אש, אַז ער רייסט אויף די אויגען!

דעם וועג צו מענדעלעס הויז געדענק איך טאַקי נישט, דערפאַר אָבער געדענקט זיך מיר דער וועג פון דער קאַבּינעט־טיר צו מענדעלעס שרייב־טיש (אויך א גרויסער וועג!) בּיי וועלכען ער איז געזעסען.

מיר האָבען איהם גוט געזעהן און ער אונז אויך. בּיאַליק האָט מיר אויפ'ן וועג פון טיר בּיז צו איהם פערזיכערט, אַז ער זעהט אונז, כאָטש ער פערזשמורעט אויף אונז די אויגען, פלומרשט ער ווייס נישט... ער הויבט נישט אָן צו וויסען... ער האָט ליב, דער זיידע, זיך מאַכען כּלא ידע...

חברה האָבען איהם, געהענדיג, פאַראויסגעשיקט הויכע אויסרופען, גוטמאָרגענס, ער הערט, זשמורעט מיט די אויגען און ווייסט נאָך אַלץ נישט...

דער זיידע איז געזעסען איינגערעהמט אין ווייסען, דער ווייסער קאָפּ האָר, דאָס ווייסע מענדעלי־בּעהרדעל, די העמד די אָפענע די ווייסע און, די געזונטע בּרייטע ווייס בּעוואַקסענע בּרוסט, און דאָך האָט ער נישט געמאַכט דעם איינדרוק פון א יוד אין די אכציגער... אַלטיטשקע זענען גאָרנישט אַזוי ווייס, אַלטיטשקע זענען צעבּראָכען, זענען געבּויגען אין דרייען, זענען צעקנייטשט, צעקנאָדערט, אַלטיטשקע האָבען פאַרמעט פּנים'ער ווי צעראַצט און צעקריצט ווי טשעוועקעס „אָנגעפּיקעוועט" מיט היראָגליפען און א כתב יתרות, אַלטיטשקע מיאַמלען און שטאַמלען און גאַווערן, מענדעלע וואָלט עס נישט געווען אויך איצט, צו די הונדערט... ער האָט אויך נישט אויסגעזעהן ווי א געפלעגטער אַלטער, נישט אַלט־פּאַטריאַרכאַליש, נישט מעשה פּאַמיליען־זיידע, נישט מעשה „טאַטע" פון קינדער און נישט מעשה מאַן פון א ווייב מיט'ן גאַנצען בּעל־הבּית'ישען קלאַפּערגעציינג, איך מיין, חלילה, נישט פערלייקענען דער „בּאָבּען", מענדעלעס א ל ט י ט ש ק ע האָט אונז אַפילו מיט עפּעס־וואָס מכבּד געווען... איך האָב זיך אַפילו געוואונדערט אויף די האַרטע קיכלעך, נישט איינצובּייסען געווען. איך ווי איך... ווי גיט זיך די בּאָבּע אַן עצה מיט די א קיכלאַך? בּיי דעם אַלטעמען אָבער איז זי, די בּאָבּע אַזוי אויך דער גאַנצער פּורזשוואַזנער לעבּענס־אַרט זיך צו איהם, צו מענדעלען נישט געקלעבּט, ער האָט געשטעקט אין דער פּלאַטע, „אויגעטויכט", אָפּער, איז ער נישט געווען! דער פּרעכטיגער יוד, דער יוד שבּיוד, דער פייערדיגער למדן, דער אַנטגעזאָפּטער מיט'ן אמת'ן אור התורה משטת ימי בּראשית און אין אַלע גלות־נוסחאות, דער מענדעלי וואָס האָט זיך אַרומגעשלעפּט איבּער שטעט און שטעטלעך מיט שנאָרער, מיט טאַרבּעס־אַרימעלייט (א קאַפּיטעל „מענדעלע" פאַר זיך) דער מענדעלע א האָט אויסגעזעהן ווי איינער פון דער גריכישער העלדען־מיטאָלאָגיעס, ווי איינער פון די שופטים־עפּאָכע: האַלב מענש און האַלב!... איבּער־מענש, וואָס לעבּען אויסער־האַלב צייט און אָרט... א קנאַפּער אכציגער שוין — און שפּילט זיך מיט שרייבּשטעלעריי, מיט מעשה־בּיכלעך, זיצט האַלב־נאַקעט צווישן א בּאַרג פערשריבּענע פּאַפּירלעך...

מענדעלע איז געזעסען, נאָר זיצענדיגערהייד האָט מען געהאַט דעם איינדרוק, אַז אָט גיט ער זיך א הויב אויף בּכל קומתו און וועט מאַכען א לאָך אין סופיט; ער שווייגט — נאָר אָט וועט א הילך טאָן זיין קול, זיין שאגת־אריה מסוף הקאַבּינעט ועד סופו... דערווייל זיצט ער אָהן שווייגט און זשמורעט אויף אונז די אויגען, מיר זענען צוגעקומען נעהענטער — יעצט דערמאַן איך זיך! רבניצקי איז טאַקע מיט אונז נישט געגאַנגען צום זיידען! רבניצקי'ן האָבען מיר געטראָפען מיט'ן זיידען בּיים זיידענ'ס שרייבּטיש... צוקומענדיג נעהענטער האָב איך דערזעהן, אַז ער זיצט אויך... יעצט וואָלט איך איהם דערזעהן פון דער ווייטער שוועל, יעצט איז רבניצקי שוין ווייסליך, דעמאָלס איז ער געווען פּלוּ ג ע ל, טונקעל געל, און געזעסען איז ער איינגעקאָרטשעט, ראשו ורבּו אין זיידענס כתבים — און איך האָב איהם פון דער האַלבער קאַבּינעט שטרעקע נישט דערזעהען.

(ווייטער — פרייטאָג)

יעקב דינעזאָן וועגן לאָדזער יום-טוב

אַ בּריף צו רעד. י. אוגער

ר' מענדעלע, ווי מ'ווייסט, איז געקומען קיין לאָדז אין בּעגלייטונג פון די בּעוואוסטע שריפטשטעלער יעקב דינעזאָהן און דוד פרישמאַן (שוין אַלע אויף דער אמת'ער וועלט).

וועגען דעם שטאַרקען איינדרוק וואָס די בּעגייסטערטע אויפנאַהמע פון זיידען אין לאָדז און אויך די מענשען די אַנטיילנעהמער אין דעם ראַזיגען יום טוב האָבען געמאַכט אויפן זיידען און זיינע בּעגלייטער זאָגט עדות פאָלגענדער אינטערעסאַנטער בּריף פון יעקב דינעזאָהן.

וואַרשע, ערב ראש השנה תר״ע.

ווערטעסטער הי' י. אוגער!

ליבּער פריינד — אנדערש קען איך ניט מעהר אייך אָנרופען — אויסדריקענדיג אייך היערמיט מיין איניגסטען דאַנק און ערגעבּונג פאַר אייער גאַסטפריינדליכקייט צו מיר פערזענליך, ווי אויך מיין אמתע פרייד, וואָס איך האָב אייך פערזענליך קענען געלערנט, און ווי איך האָף, מיט דעם די צאָהל פון מיינע געעהרטע און ליבּענסווירדיגע פריינד ערגענצט, גיעב איך אייך איבּער בּפקודת „הזיידעיי היקר שלנו ערשטענס: זיין וואַרעמען דאַנק אייך, ווי אויך דעם גאַנצען פערזאָנאַל פון אייער געעהרטער רעדאַקציאָן פאַר אַלץ, וואָס איהר האָט אַזוי רייכליך געלייסטעט אין יעדער הינזיכט.

„שרייבּט זיי, און דעם הי' אוגער בּעזונדער, אַז איך דאַנק זיי, איך דאַנק זיי און דאַנק זיי יך בּין איצט א גרויסער בּעל־חוב געוואָרען, בּעצאָהלען איצט מיינע חובות עפּעס בּמעשה, ווי מיר ווילט זיך, ווייס איך נישט צי וועל איך נאָך אַמאָל קענען. איינס נאָר קען איך: איך קען ליבּען מיינע קרעדיטאָרען, ליעבּען און דאַנקען, געדענקען זיי און מיך פרייהען מיט זיי. זאָגט עס זיי!—"

און דאָס זאָג איך אייך, ליבּער עהרענסווירדיגער הי' אוגער, און דאָס זאָגט איהר אין ליבּען זיידענס נאָמען יעדען, וואָס האָט עס פון איהם פערדינט.

וועגען אייך, ליבּער פריינד הי' אוגער, פערזענליך, האָט ער מיר אַזוי פיעל גוטעס, אַזוי פיעל ליבּענסווירדיגקייט דערצעהלט און דעם גאַנצען וועג בּיז וואַרשוי האָבען מיר נור וועגען לאָדז בּכלל און וועגען אייך בּפרט גערעדט.

און צופרידען איז ער פון לאָדז זעהר און זעהר, און ניט פערגעסען וועט ער לאָדז, וועלכע אַרבּייט אויס ניט נאָר שיינע שטאָפען, דעם מענשענס אויסערליכקייט צו פערשענערן, אָבער אויך מאַטעריאַל פאַר דעם גייסט און דער נשמה, וואָס זאָל דעם מענשען אַלס מענש פאַרשענערן. און ווי וויל עס דער טייערער ליבּער און טרייער זיידע אַז דיעזעס מאַטעריאַל זאָל ניט געפעלשט, ניט א סוראָגאַט זיין! —

וועגען מיינע איינענע איינדריקע אין אייער לאָדז האָב איך פיעל צו ריידען און צו שרייבּען. איך פיהל מיך ווירקליך גליקליך, וואָס האָט זיך אַזאַ גליקליכע געלעגענהייט געטראָפען, איך זאָל צום ערשטען מאָל אין מיין לעבּען אין לאָדז זיין און אַזוי פיעל שיינעס און גוטעס אין איהר אין די פּאָר טעג איבּערלעבּען, ווי ווינש איך מיר, אַז דאָס העררליכע בּילד פון אַלץ, וואָס איך האָב בּיי אייך געזעהען, און וואָס האָט זיך טיעף אין מיין האַרצען און געדעכטניש איינגעפּרעסט, זאָל קיינמאָל ניט פערדונקעלט ווערען דורך שאָטענס, פריהערע אָדער שפּעטערע, וועלכע זענען נירגענד אויסצומיידען!...

ווי זאָגט מען? — „א גאַסט אויף א ווייל, זעהט אויף א מייל". דאָס איז אפשר קיין מעלה ניט, ער זעהט דאָס ווייטערע און בּעמערקט ניט דאָס נעהענטערע. מיר אָבער דאַכט זיך, אַז איך האָב אויך דאָס נאָהענטע געזעהען, און איך מעג צופרידען זיין מיט דעם, וואָס איך האָב געזעהען.

וואָלט איך חאָטש אַבּיסעל העזה געהאַט וואָלט איך אָפענטליך, חאָטש דורך אייער וו. צייטונג, מיין הייסען גרוס און הערצליכען דאַנק גאַנץ לאָדז, אָהן אויסנאַהמע, אַרויסזאָגען. נאָר אום עס צו טהון מוז מען פריהער א זיידע די מענדעלע ווערען, — און אַזוינס איז לאו כל אדם זוכה. דעריבּער בּעט איך אייך, מיין ליעבּער הי' אוגער, מיין

(ווייטער זעה 20. זייט)

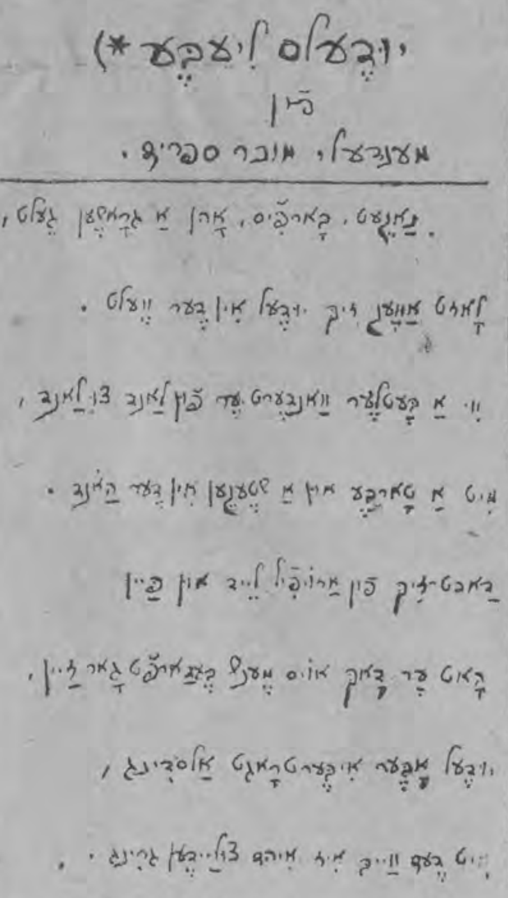
יודעלס ליעבע*)
פון
מענדעלי מוכר ספרים.

איצט פערשטעהט ער ערשט ווי זי איז טייער
ליבּע בּרענט אין האַרץ איהם ווי אַ פייער.
פיהלט אין אָרימקייט אויך זיך רייך,
רייכע זענען איהם נישט גלייך.
פּונים ווייב דעם ווערט, ווי עס געהער,
שאַצען איז מען ניט אין שטאַנד,
טהייערער פון בּרילאַנטען איז זי מעהר,
טהייערער פון דאָס בּעסטע לאַנד.
יודעל זינגט דער חופּה, זינגט ער איז א מאַן,
האָט ער ניט געשפּילט מיטן ווייב אַזאַ ראָמאַן
פיהלט זיך ווידער יונג גאָר, אויף דאָס ניי,
ווערד בּיי זיך געשטאַרקט, פון דאגות פריי.
פיהרט אַרום זיך שטענדיג נאָר מיט איהר,
— כ'ליב דיך! זאָגט ער, טהייער בּיסטו מיר.
גוט זעהר בּיסטו, נשמה,
בּיסט אי קלוג אי שען,
כ'וועל פאַר דיר, מיין חכמה,
גערן אין פייער געהן.
מעג וואָס ס'וויל זיך זיין מיט מיר,
וועל איך ניט אַוועק פון דיר.
אַז אינאיינעם, איך מיט דיר,
איז מיר ליב די וועלט אינגאַנצען,
אומעטום דאָרט, דאַכט זיך מיר,
בּליהען, וואַקסען פּאָמעראַנצען
ס'דאַכט זיך מיר: פּונים פינסטערניש, העט
ווייט,
הויבט דער הימעל אָן זיך אויפצוקלערען,
ס'עפענען טהירען זיך פון מזרח זייט,
און עס טרעט אַרויס דער מאָרגענשטערען.
און ס'בּעגינט אַ טאָג פון נייע צייטען,
פון א נייער וועלט, פון גליק אַ טאָג,
שמחה וששון אומעטום בּיי לייטען,
און אוועק דער זאָרג, געוויין און קלאָג.
פון א גרויסען שופר הערט זיך קולות,
ס'טראָגען ווייט אַרום אין דער לופט,
ווי אין ים די וועלען, תקיעות גדולות,
ס'בּלאָזט מיט כח, ס'דונערט און רופט.
ס'איז אַ רעש, ס'איז אַ גרויס גרידער,
מענשען קומען מיט געוויין, געבּעט,
זיי צוקושען זיך ווי גוטע בּרידער,
בּעטען מחילה, שלאָגען זיך על־חטא.
בּעטען מחילה פאַר די אַלטע זינד,
וואָס אַ־מאָל זיי האָבען זיך געריסען
צווישען זיך, נאָר טאַקי ווי די הינד —
אָרמע, שלאָפע נעבּיך שטאַרק געבּיסען.
און די טראָפּענס אין די ימים צוויי —
ימים רייגע בּלוט און בּיטערע טרערען,
וואָס געוואָרען אין דער וועלט פון זיי —
יעדער ווערד א שיינענדיגער שטערען.
און העט־העט גאָר, אויפן העכסטען אָרט,
פון די בּערג אַריבּער, אויף א סקאַלע,
פּאַרטיג אויסגעבּויט שטעהט גאָטס הויז
דאָרט,
ס'ציהען זיך אַהין די פעלקער אַלע.
„קומט אַהין, גאָטס וואָרט דאָרט לאָמיר
הערען —
זאָגען פעלקער, אַלע אין איין קול —
לאָז ער לעהרנען, מענשען אונז צו ווערען,
קליגער, בּעסער שוין זיין ווי אַ־מאָל!"
(ישעיה ב׳. ב׳, ג׳.)
אויף די הענד מיך מיט דיך טראָגען זיי,
זייער שלעכטקייט צו אונז צופאַרגלעטען.
ס'טהוט אַצינד דאָרויף דאָס האַרץ זיי וועה,
ווילען זיי דערמיט אונז מחילה בּעטען.
כ'בּין בּיי מיר אין הויז אַ פריץ ווידער,
אויפן קאָפּ דיר ווידער שיינט די קרוין,
דאָס דערקוויקט מיר אַלע מיינע גלידער,
פאַר מיין צער גאָר דער בּעסטער לוין.
ס'שאַפט די ליבּע מיר א וועלט אַ נייע,
כ'ליב דיך טיף פון האַרצען מיין געטרייע!
שטאַרק איז יודעל אין זיין ווייב פערליבּט,
ווען דער שונא האָט איהם שטאַרק בּעטריבּט

*) א קאַפּיטעל פון מיין אויף־דאָס־ניי איבּערגעאַרבּייטע פּאָעמאַ — „יודעל", וואָס ענטהאַלט אין זיך די גאַנצע יודישע געשיכטע און איז געשריבּען על פּי „פּרדס", אי פּשט, אי סוד. אונטער דעם נאָמען „ווייב" בּעדאַרף מען פערשטעהן אויך די „תורה", אַזוי ווי „קבּלת התורה" ווערט געשילדערט בּיי אונזערע הייליגע חכמים. ישראל הייסט דער חתן, דער מאַן, און די תורה — די כלה, דאָס ווייב.

*) מיר בּרענגען דאָ דעם זיידענס פאַקסימיליע פון די ערשטע 8 שורות פון „יודעלס ליבּע", לויטן אָריגינאַל־מאַנוסקריפּט פון רעד. י. אוגערס פּריוואַטען אַרכיוו. — רעד.

ר' מענדעלעס ביאָגראַפיע

דערצעהלט בקיצור פון זיידענס אַב'אייניקעל

— א. —

שלום יעקב אַבראַמאָוויטש, דער אונטערן פסעוודאָנים מענדעלי מוכר ספרים וועלט־בעריהמטער יודישער שרייבער, איז געקומען אויף דער וועלט אין דעם קליינעם אָרימען ליטווישען שטעטעל קאַפּוליע, סלוצקער אויעזד, מינסקער גובערניע, דאָס איז געווען קליין־קאַבצאַנסק, דאָס פערקלענערטע בילד פון דעם גרויסען כלל־ישראל קאַבצאַנסק, וואָס ער האָט נאָכדעם געשילדערט אויף אַזאַ אומפערגלייכליכען אופן אין זיינע ווערק.

ווען ער איז געבוירען געוואָרען — האָט מען גענוי נישט פעסטגעשטעלט. נאָר עס איז אָנגענומען געוואָרען, לויט זיינע אייגענע אויסרעכנונגען, אַז ער האָט דערזעהען דאָס ליכט פון דער וועלט דעם 20. דעצעמבער 1835, תקצ"ו (1 יאַנואַר 1836 לויטן נייעם סטיל).

שלום יעקב איז אויפגעוואַקסען אין אַ פרומען זעהר בכבודיגען יודישען הויז. זיין פאָטער ר' משה־חיים ער האָט נאָכדעם געגעבען אַ ריהרענד־כאַראַקטערבילד פון איהם אין זיין פאָרטרעפליכען אויטאָביאָגראַפישען ראָמאַן „שלמה ר' חיים'ס") איז געווען איינער פון די שענסטע בעלי בתים פון שטעטעל אַנ'עהרליכער יוד, אַ למדן, וועלכער פלעגט זאָגען אָפּט אַ שיעור גמרא מיט פוסקים פאַר יונגע לייט, דערביי זיך געמישט אין כלל־ענינים, געווען אַ פּאָר יאָהר אַ „קאַזיאָנע" ראַבינער אָהן שכירות און — געהאַלטען די פלייש טאַקסע וואָס איז געווען אין יענער צייט איינע פון די יודישע פרנסות.

די מוטער זיינע, שרה־נעמי, איז געווען אַ טיפּ פון אַ פרומער יודענע, אַ וואוילקענענדיגער, ווי פאַר יענער צייט, בעהאַוונט אין „צאינה־וראינה", און מוסר ספרים, אין תחינות און תפילות, אַזוי אַז די אַטמאָספערע אין זיינע עלטערנס הויז איז געווען דורך און דורך אָנגעזאַפּט מיט פרומער יודישקייט און מיט יודישער גייסטיגקייט.

ווי עס זעהט אויס, האָט דער עיקר דער פאָטער געהאַט אויף איהם אַ גרויסע ווירקונג. שלום יעקב איז געווען אַ זעהר געראָטען קינד און האָט געהאַט אַ שאַרף קעפּעל. דאָס האָט מען שוין געזעהען ווען ער האָט נאָך געלערנט חומש און פסוק, ווען עס איז געקומען צו גמרא־לערנען, האָט איהם דער פאָטער אָפּגעגעבען צום בעסטען גמרא־מלמד ר' יוסי ראובנס (אין „שלמה ר' חיימס" שילדערט ער איהם אונטערן נאָמען ליפּא ראובנס מיט גרוים ליבשאַפט), דער דאָזיגער מלמד איז געווען אַ ליבער מענש. אַ מזג טוב, ווימ'זאָגט; אַחוץ דעם איז ער געווען דורך־און דורך אַ קינסטלערישע נאַטור, ער האָט געקענט מאָלען, שניצען אויף האָלץ און מעטאַל און שרייבען שיין. אויף זיין תלמיד האָט ער געהאַט אַ בעדייטענדע השפעה, וועקענדיג אין איהם זיין קינסטלערישען חוש און דאָס געפיהל פאַר דאָס שיינע און עסטעטישע.

ווען יוסי ראובנס אַלס גמראַמלמד איז שוין געוואָרען צו קליין פאַר איהם, האָט דער פאָטער אַליין מיט איהם געלערנט אַ געוויסע צייט. שלום יעקב איז געווען אַ גרויסער מתמיד, מיט דער צייט אָבער איז איהם ענג געוואָרען אין זיין קליין וועלטעלע, אין קלויז און אין דער היים. ער האָט געלעכצט נאָך אַ פּיסעל פרייהייט. און אַזוי פלעגט ער זיך אַרויסגנבענען פון דער היים און אַוועקגעהן הינטער דער שטאָט, וואו ער האָט געהאַט פאַר זיך פעלדער און וועלדער און בערג און טאָלען, און דאָרט, פלעגט ער געניסען די „שיינע נאַטור" וואָס ער האָט נאָכדעם אַזוי מייסטערליך געשילדערט.

ער האָט אָנגעהויבען אַנדערש צו רעכענען, אַנדערש צו פיהלען.

דערווייל זענען געקומען שלעכטע צייטען, דער פאָטער איז פעראָרימט געוואָרען און איז פון עגמת נפש געשטאָרבען, איבערלאָזענדיג אַ אַלמנה מיט יתומים אין דער טריבסטער נויט.

שלום יעקב איז נאָך דעמאָלט קיין גאַנצע 14 יאָהר נישט אַלט געווען, און אַט אין דעם עלטער איז ער געוואָרען אַ נע־ונדניק, עס האָבען זיך אָנגעהויבען זיינע וואַנדערונגען, זיין אַרומבלאָנקען זיך און אַרום וואַלגערען זיך אין דער פרעמד, אין פערשידענע שטעט צווישען פערשידענע מענשען, וועלכע האָבען איהם נאָכדעם געגעבען דעם רייכען שטאָף פאַר זיינע גענעלע קינסטלערישע שילדערונגען פון יודישען לעבען.

— ב. —

שלום יעקבס אַפּוטרופּסים, זיינע קרובים שיקען איהם אַוועק אין אַ ישיבה קיין טימקעוויטש, דאָ דערפיהלט ער דעם טעם פון „עסען טעג", דאָ בעגעגענט ער זיך אויך צום ערשטען מאָל מיט חסידים, וועלכע ער האָט פריהער קיינמאָל נישט געזעהען אין מתנגדישען קאַפּוליע. און נאָר געהערט וועגען זיי, אַז זיי זענען עפּעס משוגעדיג ווילדע בריאים. איהם געפעלען זיי דווקא, עס געפעלט איהם זייער התלהבות, זייער גאַנצע הנהגה.

פון ט. ווערט ער מגולגל קיין סלוצק, פון דאָרט אין אַנדערע ישיבות, ביז ער ווערט שליסליך אַרויסגערופען קיין ווילנא, דורך זיינעם אַ רייכען קרוב נחום־חיים ברוידע, אָבער ער האַלט נישט אויס אין דער פרעמד, עס ציהט איהם ווי מיט צוואַנגען צוריק אַהיים.

ער פאָהרט אַוועק צוריק קיין קאַפּוליע, פאַר דער צייט האָט דערווייל זיין מוטער, די אַלמנה, צום צווייטען מאָל חתונה געהאַט מיט אַנ'אַרענדאַר אַ ישובניק וועלכער האָט געהאַט אַ מיהל אין דאָרף מעלניקי אַ צעהן קילאָמעטער פון קאַפּוליע.

שלום יעקב דרעהט זיך אַרום אין קאַפּוליע אַ עלענדער און האָט אַפילו נישט וואו דעם קאָפּ אַוועקצולעגען. ער דערפרעהט זיך דעריבער ווען דער שטיף־פאָטער לאַדט איהם פאַר זיך אַריבערצוקליבען אין דאָרף אַריין און דאָרט לערנען מיט זיינע שטיף־ברידער.

דאָ, אין מעלניקי, נאָהענט צו דער פרייער שעהנער נאַטור, פיהלט ער זיך זעהר גוט, עס דערוועקט זיך אין איהם דאָס פּאָעטישע געפיהל, ער שרייבט אָן אַ נאַיווע אומבעהאָלפענע אַלעגאָרישע דראַמע און איינינע לויב־געזאַנגען אויפן אָרט פון „ברכי נפשי" אָבער אויך אין דאָרף קען ער לאַנג נישט אויסהאַלטען. עס ציהט איהם צוריק קיין קאַפּוליע אין בית־מדרש אַריין, צו דעם שאַנק מיט ספרים.

און אַזוי אַרומוואַנדערענדיג איז ער דערווייל אַלט געוואָרען 17 יאָהר. מ'מוז קלערען וועגען אַ תכלית.

אין יענער צייט גראָדע, האָט זיך בעוויזען אין קאַפּוליע אַ געוויסער איינוואוינער פון דעם דאָזיגען שטעטעל אַ שנאָרער, אַ „מדינה־געהער", אַבראַהם'ל דער הינקענדיגער, וועלכער איז אַרום געפאָהרען אַ לאַנגע צייט אויף אַנ'אייגען פערד און וועגעלע איבער וואָלין און אַנדערע געגענדען און האָט געקומען דערצעהלען נסים ונפלאות וועגען די דאָזיגע מקומות, דערהויפּט וועגען וואָלין, אַז דאָס איז אַ „מדינה" וואו עס פליסט ממש מילך און האָניג. עס האָט זיך איהם איינגעגעבען איינצורעדען שלום יעקבס מוהמע, אַנ'עגונה, אַז ער האָט עהגעץ געטראָפען איהר מאַן און אַז אויב זי וועט מיטפאָהרען מיט איהם, וועט זי איהם זיכער „פּאַקען"; און שלום יעקבן אַליין האָט ער איינגערעדט אַז אין יענע ערטער זענען כמעט אַלע גרויסע עם־הארצים, און ער, דער עילוי, וועט דעריבער דאָרט מאַכען גאָלדענע געשעפטען אַלס „בוכהאַלטער" אָדער לעהרער.

אַזוי האָט זיי אַבראַהם'ל איינגעקריגען, זיין אמתע כוונה איז געווען: דעם געראָטענעם בחור ערגיץ חתונה צו מאַכען פאַר אַ גבירס אַ טאָכטער און אָפּנעהמען פאַר איהם שדכנות געלד; און פאַר „דער וויסטער עגונה" האָט ער סתם געקענט קלייבען נדבות. ער האָט טאַקע אַזוי געטון. זיי האָבען זיך אַוועקגעלאָזט אויף אַ צעטרייסעלטען וועגעלע מיט אַ אויסגעמאַטערט פערדעל (אָט דאָס פערדעל האָט אַבראַמאָוויטשען געבראַכט אויפן געדאַנק צו שרייבען זיין „קליאַטשע"). וואָכען און וואָכען האָבען זיי זיך אַרומגעשלעפּט איבער ליטא און וואָלין. זיי זענען אויסגעשטאַנען דעם אמת'ן חיבוט הקבר. דערהויפּט איז אַבראַמאָוויטש פערשוואַרצט און אויסגעריסען געוואָרען.

אין קאַמענעץ פּאָדאָלסק איז ער אַנטלאָפען פון אַבראַהמלען, דאָ האָט ער געקריגען לעקציעס, האָט אויפגעהערט צו הונגערן און זיך גענומען שטודירען, אין ק. האָט ער זיך בעקענט מיט דעם בעוואוסטען העברעאיש־יודישען שריפטשטעלער א. ב. גאָטלאָבער וועלכער האָט זעהר פיל געטון פאַר איהם. דאָ האָט ער אויך חתונה געהאַט מיט אַ גבירס אַ טאָכטער, אָבער זיי זענען נישט געווען קיין גליך פּאָרל, און ער האָט זיך גע'גט מיט איהר.

נאָכדעם ווי ער האָט דאָ אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען איז ער געוואָרען אַ לעהרער פון אַ רעגירונגס שול, האָט ער זיך אָנגעהויבען פערנעהמען מיט ליטעראַרישער אַרבייט. זיין ערשטער אַרטיקעל וועלכען ער האָט פערעפענטליכט אין העברעאישען „המגיד" אין יאָהר 1856 האָט געהייסען „מכתב על דבר החנוך" (אַ בריף וועגען דערציהונג). דער אַרטיקעל איז געווען געשריבען אין אַ גלאַטער, ריינער און לעבעדיגער שפּראַך, אָהן מליצה און האָט צוגעצויגען אויף זיך די אַלגעמיינע אויפמערקזאַמקייט, מ'האָט געוואָלט אַבראַמאָוויטשען פערשאַפען אַ רעגירונגס־סובסידיע, בכדי ער זאָל קענען פאָהרען קיין אויסלאַנד שטודירען אין אַ סעמינאַריע, אָבער עס איז נישט געקומען דערצו.

אין יאָהר 1858 איז ער אַוועק פון קאַמענעץ קיין בערדיטשעוו וואו ער האָט זיך בעזעצט און גענומען אַ צווייטע פרוי, די טאָכטער פון אַ יודישען נאָטאַריוס (רעיענט) זלמן לעווין, וועלכע איז איהם געווען אַ געטרייע לעבענס בעגלייטערין ביז צום סוף פון זיינע יאָהרען.

— ג —

ערשט איצט הויבט זיך אָן זיין פּראָדוקטיווע ליטעראַרישע טעטיגקייט זיין דיכטעריש שאַפען וואָס האָט איהם אין משך פון יאָהרען בעריהמט געמאַכט אַלס אומפערגלייכליכען שילדערער פון יודישען לעבען, אַלס דעם גרעסטען יודישען וואָרט קינסטלער, אַלס בעשעפער פון דער יודישער ליטעראַטור, אַלס איינעם פון די אָריגינעלסטע דיכטער אין דער וועלט־ליטעראַטור איבערהויפּט.

פון אָנהויב שרייבט ער בלויז העברעאיש. ווי דאָס רוב יודישע שריפטשטעלער פון דער השכלה צייט. ער פערעפענטליכט נאָך דער רייה: אין יאָהר 1859 זיין „משפט שלום", אַ קליינע זאַמלונג קריטישע און געזעלשאַפטליכע אַרטיקלען און שירים, דאַן ערשיינט זיין „למדו היטב" (1862) איינינע קאַפּיטלעך פון אַ גרעסערער דערצעהלונג, וועלכע ער גיט אַרויס מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער פולשטענדיג אונטערן נאָמען „האבות והבנים" (1868). אין דעמזעלביגען יאָהר 1862 ערשיינט דער ערשטער באַנד פון זיין בעוואוסטען ווערק „תולדות הטבע" אַ נאַטורגעשיכטע אין פינף בענדער צום טייל איבערגעזעצט, צום טייל זעלבשטענדיג בעאַרבייט, דאָס דאָזיגע ווערק האָט אין יענער צייט געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג.

אין די אַלע ווערק זעהט מען נאָך אַבסאָלוט נישט קיין שפור פון קיין אָריגינעלען אייגנאַרט און פון קיין דיכטערישען טאַלאַנט, מען דערקענט נאָך אויך נישט דעם קומענדיגען גרויסען העברעאישען סטיליסט, דעם בעשעפער פון אַ נייעם קראַפטפולען העברעאישען נוסח, דורך וועלכען ער האָט בעפרוכפערט, בערייכערט און בעלעבט די ניי־העברעאישע ליטעראַטור.

ערשט ווען אַבראַמאָוויטש האָט זיך „אַראָפּגעלאָזט פון הויכען באַרג אין טיפען טאָל אַריין" צום פאָלק, אין דער געשטאַלט פון מענדעלע מוכר ספרים, און האָט גענומען רעדען אויף דער שפּראַך, וועלכע דאָס פאָלק פערשטעהט, — ערשט דעמאָלט האָבען זיך אַנטפּלעקט און איהם זיינע גרויסע שעפערישע כוחות, זיין אומפערגלייכליכע וואָרט־קונסט און געשטאַלטונגס קראַפט, זיין זשעני אַלס דיכטער און שילדערער פון יודישען לעבען, וועלכער האָט געשענקט דעם יודישען פאָלק אַ רייה מייסטער ווערק פון אַ שטענדיגען ווערט.

דעביוטירט האָט ער אין דער יודישער ליטעראַטור — און גלייך פון אָנהויב אונטערן פּסעוודאָנים מענדעלע מו"ס — מיט זיין דערצעהלונג „דאָס קליינע מענשעלע" וועלכע איז געדרוקט געווען אין צעדערבוימס „קול מבשר" (אָדעס 1864). די דאָזיגע „לעבענסבעשרייבונג פון אַברהם יצחק תקיף" האָט געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג און גלייך צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון די ברייטע לייענער־קרייזען אויפן טאַלאַנט און די שפּראַכליכע קונסט פון פערפאַסער.

עס קומען דאַן זיינע צוויי סאַטירישע מייסטער־ווערק: „דאָס ווינשפינגערל" (1865) און „פישקע דער קרומער" (1869), אַ מעשה פון יודישע אָרימע לייט און בעטלער, מיט דעם לעבען פון די דאָזיגע קבצנים און כל המינים שנאָרער האָט ער זיך גרינדליך בעקענט בעת זיין אַרומוואַנדערען מיט אַבראַהמל דעם הינקענדיגען, ביידע ווערק זענען ערשט נאָכדעם נאָך דער גרינדליכער איבעראַרבייטונג אין די שפּעטערדיגע יאָהרען, געוואָרען דאָס וואָס זיי זענען היינט — קלאַסישע ווערק פון דער יודישער ליטעראַטור.

באַלד נאָך „פישקע דעם קרומען" אין דעם זעלביגען יאָהר, איז ער אַרויס מיט זיין דראַמע „די טאַקסע אָדער די באַנדע שטאָט־בעלי־טובות", וואָס האָט אָבער אַרויסגערופען דעם צאָרן פון די בערדיטשעווער קהלה־לייט— און ער האָט געמוזט אַוועק פון בערדיטשעוו. ער האָט זיך איבערגעקליבען מיט זיין פאַמיליע קיין זשיטאָמיר.

דאָ שרייבט ער אָן זיין בעוואוסטע אַלעגאָריע אויף כנסת ישראל „די קליאַטשע" (1873). עס דערשיינט דאַן זיין אַלעגאָרישע פּאָעמע „דאָס יודעל" און די יודישע איבערזעצונג פון שבתדיגע זמירות און פון „פרק שירה" און ערשט מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער אין 1878, קומט ער ווידער אַרויס מיט אַ גרויס סאַטיריש מייסטערווערק — „קיצור מסעות בנימין השלישי".

אין יאָהר 1881 פאָהרט ער אַרויס פון זשיטאָמיר קיין אָדעס, וואו ער נעהמט איבער די שטעל פון אַ משגיח אין דער דאָרטיגער תלמוד תורה.

דאָ קעהרט ער זיך ווידער אום צוריק צו העברעאיש, צו אַ נייעם זשאַנר, און שאַפט אַ נייעם סטיל, ערשט אין יאָר 1889 קומט ער אַרויס מיט זיין דראַמע „דער פּריזיוו" זיין לעצט גרויס יודיש ווערק איז דער טרעפליכער אויטאָביאָגראַפישער ראָמאַן „שלמה ר' חיימס" (1899).

אין דערזעלביגער צייט האָט ער איבערגעזעצט אָדער ריכטיגער איבערגעשאַפען זיינע בעסטע יודישע ווערק אויף העברעאיש: „פישקע" (ספר הקבצנים), „ווינשפינגערל" (בעמק הבכא), „די קליאַטשע" (סוסתי), און האָט אָנגעשריבען אַ גאַנצע רייע אָריגינעלע ווערק וועלכע האָבען געהאַט אַ גרויסע בעדייטונג פאַרן אויפבליה פון דער ניי־העברעאישער ליטעראַטור.

— ד. —

אין 1910 האָט די יודישע וועלט געפייערט ר' מענדעלעס 75־יעהריגען יובילעאום, יודען פון אַלע קלאַסען און שיכטען, הונדערטער יודישע אָרגאַניזאַציעס און קולטור אינסטיטוציעס פון פערשידענע לענדער האָבען זיך בעטייליגט אין דעם יום טוב, און טויזענטער טעלעגראַמעס פון אַלע עקען וועלט האָבען יודען אין דעם טאָג בעגריסט און געבענשט דעם זיידען פון דער יודישער ליטעראַטור, דעם גרעסטען יודישען שריפטשטעלער, דעם דיכטער פון דער נאַציאָנאַלער און סאָציאַלער נויט פון יודישען פאָלק דעם קעמפער פאַר יודישע רעכט.

כ"ג כסליו תרע"ח (8 דעצעמבער 1917 אַלזאָ אין רעכטען מיטען קריג האָט דער זיידע זיך אָפּגעטון פון אונז, ער האָט אויסגעהויכט זיין גרויסע און שיינע נשמה אין אָדעסער יודישען שפּיטאָל.

ר' מענדעלעס גוף איז איבערגעגעבען געוואָרען דער ערד אין אָדעס. אָבער זיין גייסט לעבט און וועט שטענדיג לעבען אין זיינע ווערק אַזוי לאַנג ווי יודען וועלען רעדען יודיש און שאַפען אין דער יודישער שפּראַך.

דער זיידע איז געקומען

(ענדע פון 8־טע זייט)

טרונקען לחיים פאַר זיין געזונט (ר' מענדעלי, ווי מ'ווייסט, איז געווען אַ פאַרשטעהער פון דער אָדעסער תלמוד־תורה).

*

פרייטאָג האָט דער זיידע צוזאַמען מיט זיינע פריינד יעקב דינעזאָהן און דוד פרישמאַן אין בעגלייטונג פון מיטגלידער פון קבלת־פנים קאָמיטעט בעזוכט איינינע לאָדזער אינסטיטוציעס. אַ בעוואונדערנס סימפּאַטישען איינדרוק האָט אויף איהם געמאַכט יאַראָטשינסקי'ס תלמוד־תורה, וואו ער האָט פערבראַכט אַ לענגערע צייט. דאָ האָט ער זיך אויך פאָטאָגראַפירט צוזאַמען מיט'ן לעהרער־פּערסאָנאַל און מיט זיינע בעגלייטער.

שבת נאָכמיטאָג איז ביים זיידען אין נומער אין אַנוועזענהייט פון זיינע נאָהענטסטע פריינד און אייניגע לאָדזער פערזאָנען פאָרגעקומען אַ ריכטיגער „עונג שבת" ווי מ'קען זיך גאָר קיין שענערן נישט פאָרשטעלען. דער זיידע האָט געזאָגט תורה, דערביי די אַנוועזענדע איינפאַך פערפּליפט דורך זיין גרויסע חריפות און זיינע טיפטרייכע איינפאַלען, ער האָט געשילדערט אינטערעסאַנטע מאָמענטען פון זיין לעבען, פון זיינע בעגעגענישען מיט גרויסע יודישע מענער און שריפטשטעלער און געשעפּט מיט פולע הויפענס פון דעם רייכען קוואַל פון זיינע דערמאָנערונגען. די פּאָר שעה זענען געווען אַ אמת'ער תענוג פאַר די, וואָס האָבען פערבראַכט מיט איהם.

אין אָוונד איז פאָרגעקומען אין גרויסען (זאַנדבערג'ס) טעאַטער אַ גראַנדיעזער קבלת־פנים לכבוד ר' מענדעלי'ן. דאָס איז געווען דאָס גרויסע געשעהעניש פון דעם יום־טוב. אַזעלכע אָוואַציעס, אַזאַ התלהבות, אַזאַ בעגייסטערטע אויפנאַהמע פון אַ שריפטשטעלער האָט נאָך לאָדז ביז דעמאָלט נישט געזעהען. דער טעאַטער איז געווען פול געפּאַקט מיט מענשען פון אויבען ביז אַראָפּ. אַ וואונדערבאַר בילד האָט פאָרגעשטעלט מיט זיך די קאָמפּאַקטע ענטוזיאַזמירטע מענשען־מאַסע. דער גרויסער, ריזיגער טעאַטער־זאַל איז געווען הערליך בעלויכטען. אויף דער ביהנע איז געזעסען דער זיידע מיט זיין פרוי און טאָכטער, און אַרום דעם זיידען זיינע בעגלייטער און פריינד, דער גאַנצער קבלת פנים קאָמיטעט און פאַרשטעהער פון פערשידענע פעראיינען, עס ווערען געהאַלטען רעדעס און בעגריסונגען, עס געהען פערביי פאַרשטעהער פון פערשידענע פאַרטייען און פעראיינען, און יעדער האָט עפּעס אַנדערש צו זאָגען וועגען מענדעל'ן דעם נאַציאָנאַלען דיכטער, דעם קעמפער פאַר יודישע רעכט, דעם שילדערער פון סאָציאַלער נויט. עס ווערען אויך איבערגעגעבען אַדרעסען. נאָך יעדער רעדע, נאָך יעדער בעגריסונג — שטורמישע אָוואַציעס, וועלכע ווילען גאָר קיין סוף נישט נעהמען. ענדליך האָט אויך דער זיידע בעקומען דאָס וואָרט און הארציג געדאַנקט פאַר דעם כבוד, וואָס לאָדז האָט איהם אָנגעטון (די קורצע רעדע געבען מיר איבער אויף אַנ'אַנדער אָרט).

*

דעמזעלבען שבת שפּעט אין אָוונט איז איינגעאָרדנעט געוואָרען אַ באַנקעט אין „נאָוואָטע". אין צוויי שיין דעקאָרירטע זאַלען, ביי רייך סערווירטע טישען, האָט זיך דער עולם געווילט ביז 5 פאַרטאָג. צום באַנקעט זענען געקומען 400 פערזאָנען פון פערשידענע געזעלשאַפטליכע שיכטען, פאַרשטעהער פון פעראיינען, פאַרטייען און אינסטיטוציעס. אַרום 12 ביינאַכט איז אָנגעקומען דער זיידע מיט זיין פרוי און טאָכטער אין בעגלייטונג פון יעקב דינעזאָהן און דוד פרישמאַן.

מ'האָט פערנומען די פּלעצער. אַרום די טישען אויבען אָן זענען געזעסען די פאַרשטעהער פון די פעראיינען „הזמיר", „דראַמאַטישע קונסט" „האַרפע", „אַרס", פון דער יודישער סעקציע ביי ט.ק.אָ. אַרטיסטען פון יודישען טעאַטער, מיטגלידער פון „צעירי ציון" א. אז. וו.

פּאָרזיצער פון באַנקעט איז געווען דעד. י. אוגער. אַרום האַלב איינס האָט ער געעפענט דעם באַנקעט מיט אַ טאָאַסט, אין וועלכען ער האָט גערעדט וועגען פערהעלטניש צווישען דיכטער און פאָלק, וועגען די סיבות פון דער בעגייסטערונג און דער פרייד, וואָס הערשט אין לאָדז, און האָט אויפגעהויבען זיין בעכער פאַר'ן געזונט פון זיידען און די אַנדערע פראָמינענטע געסט.

דער עולם האָט אויפגענומען דעם טאָאַסט מיט רוישענדע אויסרופען: זאָל לעבען דער זיידע!

נאָכדעם האָט גערעדט ה' עליאַשאָוו אין נאָמען פון „הזמיר", אַ גייסטפולע בעגריסונג האָט געהאַלטען דער בעקאַנטער פּעדאַגאָג ה' דרייזענשטאָק, ה' תאומים האָט אין נאָמען פון פעראיין „האַרפע" אָנגעוויזען אין זיין בעגריסונג אַז גראָדע די אַרבייטער־שטאָט לאָדז האָט אַמשענסטען אויפגענומען דעם זיידען. ער בעט איהם אַרויסצוטרעטען געגען דער שונד־ליטעראַטור וועלכע פערסמט די נשמות פון די יודישע אַרבייטער און גיט איהם איבער אַ גאָלדענע אָפּצייכנונג פון פעראיין „האַרפע".

עס האָבען נאָך געהאַלטען בעגריסונגען דער דיכטער מנחם (גאָלדבערג), דאַן ה' לאַזאַר כהן אין נאָמען פון „דראַמאַטישער קונסט", ה' מאַרק אַרענשטיין האָט גערעדט וועגען „זיידען" פון דער יודישער ליטעראַטור און וועגען „טאַטען" פון דער יודישער דראַמאַטורגיע, און ה' טיטעלמאַן האָט זיך בעקלאָגט אין נאָמען פון די יודישע אַרטיסטען, פאַרוואָס מען פערזאָרגט נישט דאָס טעאַטער מיט קיין רעכטען רעפּערטואַר. נאָך די בעגריסונגען פון ה' אַנהרעס, וועלכער האָט גערעדט אין נאָמען פון דער יוד. סעקציע ביי ט.ק.אָ. און פון ה' מאָרגענשטערן אין נאָמען פון דער זגערזשער יוגענד, האַלטען העברעאישע רעדעס די ה"ה עליאַשאָוו (פון „חובבי שפת עבר"), בערקמאַן, לעווין און האַלפּערין, מיט די בעגריסונגען פון די ה"ה מאָשקאָוויטש און פראַרט ענדיגט זיך דער אָפיציעלער טייל פון באַנקעט.

עס איז 4 פאַרטאָג, דער עולם איז נאָך גאַנץ מונטער און אויפגעלעבט, מ'זינגט „אונזער זיידעניו" מיטן ניגון פון „אונזער רבניו". מנחם דעקלאַמירט איינינע פון זיינע פאָלקס־מאָטיווען און פּרץ'ס שיר „פון יחזקאל".

פּלוצלונג ווערט שטיל. דער זיידע הויבט זיך אויף און דאַנקט אין וואַרעמע ווערטער פאַר דעם כבוד וואָס מען פערשאַפט איהם (זעה — „דעם זיידענס רעדעס אין לאָדז").

עס איז נאָכן באַנקעט, דער עולם רינגעלט אַרום דעם זיידען און זינגט. מען געזעגענט זיך מיט איהם. און אַרום 5 פאַרטאָג געהט מען זיך פאַנאַנדער אין אַ געהויבענער שטימונג.

*

זונטאָג האָט דער זיידע אומגעריכט בעשלאָסען אַוועקצופאָהרען פון לאָדז. צוליב פאַמיליען אַנגעלעגענהייטען,. ער האָט נאָך אין אייליגניש געמאַכט אַ צוויי וויזיטען און זיך פאָטאָגראַפירט, אַרום 6 פאַרנאַכט איז ער אַוועקגעפאָהרען.

דער צוג האָט זיך אַ ריהר געטון. עס האָבען זיך דערהערט אויסרופען : פאָהרט געזונד! — זייט געזונד! — זאָל לעבען דער זיידע ! — פון דערווייטענס ווינקט נאָך דער זיידע און פאָכעט מיט דעם הוט. דער עולם שטעהט נאָך לאַנג און קוקט נאָך דעם צוג, וואָס האָט אַוועקגעפיהרט דעם ליבען טייערען גאַסט.

—א.

פיניעלע מזיק
גיט רשון

אקלאל ס'איז שוין נועך כאנע אכיט.
צ'ווייסט ווי כבין גיזועין אין די כאנע? אפ! פאלימער מאריק בין איעך גיזועין.
כאב ענק אפילים גיוואלט פאציילן וואעם איעך אב גיזעיען, כוואלט ענק אליז פאציילט, נאר כאב מוירע פארן קיבל.... און אז איעך על גיין אפן קיבל, טא וועיער עט ענק געיבן לושן?
כאב ענק נאך גיוואלט פאציילן וועיגן דעיר מי־נעסטיע, נאר דועם על איעך ענק פאציילן מערטשעם איפטעוואך.
דעוואל אציז מיער א גיטן שאבים און זאציז מיער גיזינט.

אין א „געווישער מדינה“
מעשה'לעך פאר דערוואקסענע

אין א „געווישער מדינה“, געהען צוויי מלוכה־בעאמטע אונטער דער שטאט, זעהען זיי א פירשט רייטען אויף א פערד. פרעגען זיי איהם:
— פארוואס רייט ניט איער עקסעלענץ אויף אנ'אייזעל?
— ווייל אלע אייזלען זענען איצט פערנומען בוים פיהרען דעם מלוכה־וואגען — האט דער פירשט געענטפערט.

* * *

אין דעם זעלבען רייך, איז דער פינאנץ־מיניס־טער פער'משפט געווארען אויף א חודש ארעסט פאר בעליידיגען די עפענטליכע מאראל.
ס'איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז ער רייסט אראפ אויף אנ'אומפערשעמטען אופן פון דער בע־פעלקערונג דאס לעצטע העמד.

לן:דזער אינטעליגענציע, פערגעבען

די פרוי פיטשע האבערפלאקען, וואס קרענקט אויף שמינטעליגענציע, נעהט מיט איהר סינאק ערב ווייהנאכטען אויף א וויזיט צו איהרע א קריסטליכע סאלעזשאנקע, פרעגט דער קליינער:
— מאמעניו, ביי גוים מאכט מען אויך כא־אינקעם?

דער קומענדיגער מיליאנטשיק
שמועס צווישער צוויי לאדזער בחורים

ערשטער: דו ווייסט העניעק, איך געה חתונה האבען מיט א זעהר א רייכע פאננע. זי וועט האבען אין איהר פערמעגען א מיליאן זל.
צווייטער: ע׳, טאקע?
ערשטער: יא, זי האט גענומען א פערטעלע צו דער פירטער קלאס.

וואס הערט מען
אין די לאדזער פאכען?

ביי די שניידער

ביי די שניידער איז היינט א גרויסע אויפלעבונג צוליב דעם, וואס מען האלט אין שניידען — — פענסיעס.

פרנס גלאטמאן.

ביי די פריזירערס

ביי די פריזיערס איז זעהר ביטער, דער עולם האט זיך פשוט אויפגעהערט צו שערען.
מען ערקלערט עס דערמיט, וואס ביי יעדען איי־נעם זענען די האר פון קאפ נישט זיין — טא, ווער וועט עס געהן שערען פרעמדע האר?

איגנאץ ראדאשיצקי

ביי די זייגער-מאכער

די זייגער־מאכערס קלאגען זיך, אז דאס פאך געהט אונטער. נאך וואס דארפען מענשען זייגערס, אז דער מעכאניזם איז קאליע, אליז „שטעהט“ און מען לעבט אויף בלינד און קיינער קוקט היינט נישט, ווי שפעט עס איז.

איבריגענס „רעגולירען“ אנדערע די „צייט“ און אליז ווערט „אנגעדרעהט“ פון „אויבען“.

ראטמ. פיאלקא

ביי אקטיארען

די אקטיארען קלאגען זיך, אז אידער מען פער־דינט א גראשען „שפילט“ מען מיטן לעבען. אין דער טעאטער־קאסע שפילט זיך אפ יעדער נאכט א גרוי־סער „סבאר“, אבער די טעלערס זענען ליידיג נישט־טא אין זיי קיין „פרעקווענץ“...
ווי קאן זיין גוט — זאגען די אקטיארען — ווען אין א סך לענדער האט מען איננאנצען אפגע־שאפט דעם „אנסאמבל“ (רעה פון פארלאמענט) און ס'הערשט דער „מאנאלאג“ (דיקטאטור)....

זשעני שמולעוויטש.

די שווערסטע מלאכה

די שווערסטע מלאכה ביי יודען איז היינט — צו פעראייניגען אלע בעלי־מלאכות.

אדוו. יוסף ווייצמאן

א נס איז איהם געשעהען
וואס ער איז בעת דעם „אטאק“ געלעגען אין בעט

ביי א גלעזעל טיי זיצען עטליכע יודען און שמועסען, און וועגען וואס שמועסען היינט יודען? וועגען ענדרעקעס, אוניווערזיטעטען, סערטיפיקאטען ביז.... ביז מ'קומט קיין אביסיניען.
רעדענדיג וועגען מלחמות, דערצעהלט איינער:
...און ווען איך ליג מיר אזוי אין די אקאפעס, דערזעה איך פון וויטען א פאר־פאסטען פון שונא. איך פרעג נישט קיין קשיות, ציה אוים די ביקס... טראך.... טראך..... און איינער ליגט אויסגעצויגען ווי א גראף. איך גיב א קוק, די איבעריגע צילען צו מיר, ווידער אמאל דאס איינענע: טראך, טראך. און א צווייטער ליגט ווי ביים מאטען אין וויינגאר־טען. פלוצים זעה איך, ס'דערנעהנטערט זיך א רייט־טער, קלער איך נישט לאנג און איך ווארף א האנד־גראנאט, פיף־פאף און שטעלט איך פאר....
— יא, איך שטעל מיר פאר, אז אין דער מינוט, האט אייך איער ווייב איבערגעוועקט פון שלאף און דאס הארץ האט אויך געקלאפט ווי ביי א גזלן — האט איהם דער צווייטער איבערגעריסען.

קורצער פרייטאג און שבת הגדול

קורצער פרייטאג: ס'איז אמת, וואס די צייטונ־גען שרייבען, אז דער גערער רבי איז לעגאליזירט געווארען און בלייבט שוין אויף שטענדיג אין ארץ־ישראל?
שבת הגדול: יא, חבר קורצער פרייטאג, ס'איז אמת. פון איצט אן ווערט דער רבי א תושב, אוים נער (גר).

בעניעלע זאלץ

פייטעל און טרייטעל

פייטעל: זאג מיר טרייטעל, פארוואס האט מען זיך עפעס גראד איצט גענומען צו דער יודישער שחיטה?
טרייטעל: וואס פערשטעהסטו נישט? נאך „בדיקה“ נעהט שחיטה.

בעניעלע זאלץ

צו ווייט פערקראכען

וועקסעלמאן און דרייערזאן געהען ביידע אויף דער פיעטריקאווער גאס, געהען אריין אויף דער פא־לודניאווא. דאן אויף דער פילסודסקיעגא, פאמאר־סקא און דאן אויף דער קילינסקיעגא. דא מעסט וועקסעלמאן. כ'האב אייך געדארפט געבען אין די פעטש.
— פאניע וועקסעלמאן! שרייט אויס, דרייער־זאן, — איהר זענט צו ווייט פערקראכען.
— איהר זענט גערעכט — האט געענטפערט וועקסעלמאן. כ'האב אייך געדארפט געבען אין די ציין אריין נאך אויף דער פעטריקאווער גאס.

דער קונדס

הומאר ● סאטירע ●

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט“ נומער 301
פרייטאג, דעם 27 דעצעמבער 1935

לכבוד חנוכה

דער נס מיט דעם „חנוכה-דריידעל“...

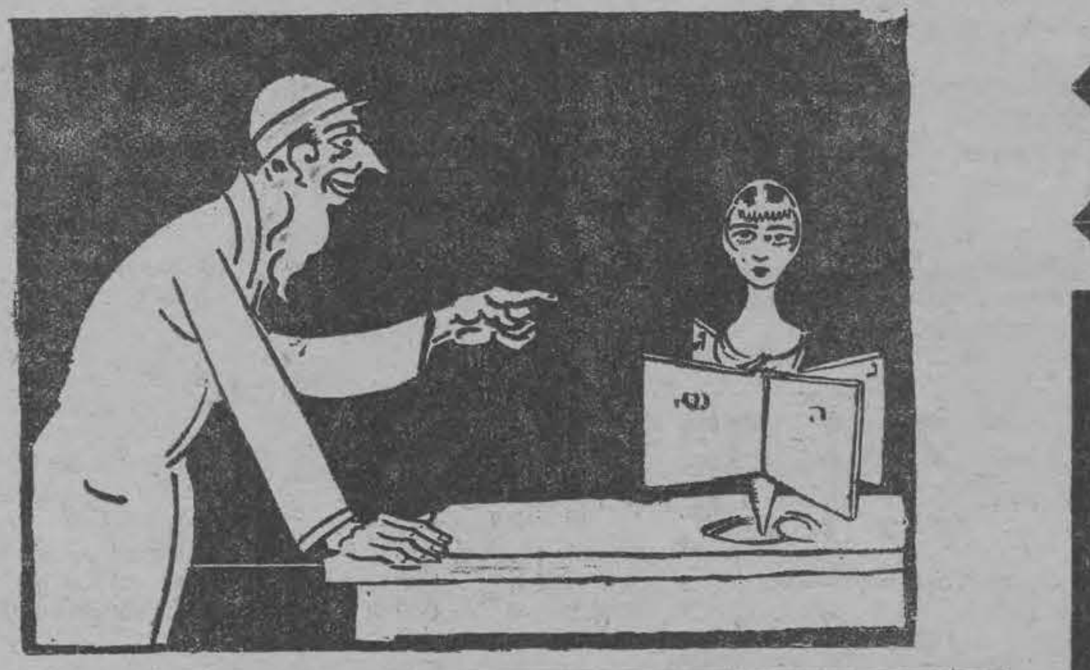

פאטער: חנוכה־דריידעל מיינס, דו דרייסט דיך אויף דאנסינגס, אויפן דעפטאק, דו דרייסט דיך אין זש. ט. ק. אין „וויזא“, ווען וועסטו דיר שוין אמאל אויסדריידלען אן שטיקעל חתן?...

פאָליטיק פון דער וואַנט

לעגיסלאַטיוו ראַט אין ארץ ישראל.
ווי געפעלט איך אַזאַ אָנשיקעניש?
האָט זיך אָנגעהויבן אויסבויען א יודיש ארץ־ישראל, אויסבויען מיט פרעך און מיט בעגייסטערונג, לויפט מען אונטער מיט מעהרהייט־שפּילערייען.
צווישען אונז דיפּלאָמאַטען האָט די מעשה, א־רויסגערופען א צוקען מיט די פּלייצעס. סטייטש, וואָס עפּעס אין מיטען דרינען א לעגיסלאַטיווער ראַט אָנשיקעניש? קיין אַנדערע זאָרגען טראָגט שוין נישט דער ענגלענדער אויף זיין קאָפּ, נאָר די זאָרג ווי אַזוי צו פעראָרגאַנען ארץ־ישראל. מיט אַזאַ מין פער־פעהעניש?
מיט אַלעם גוטען איז דאָס לאַנד שוין פערזעהען, נאָר בלויז א לעגיסלאַטיווער ראַט פעהלט.
איז דאָך דאָס נישט מעהר ווי פּאָליטיק און ווי באַלד פּאָליטיק, שטעקט דאָך שוין דערונטער עפּעס כוונות און ווי באַלד כוונות אין דער פּאָליטיק, איז דאָך בעקאַנט, אַז אַזעלכע כוונות זענען נישט קיין גאַנץ זויבערע.
שטעלט זיך די קשיא: וואָסערע כוונות האָט דאָ דער ענגלענדער מיט זיין פּלוצים׳דיגער אַרויס־שפּרינגען פון דער העלער הויט מיט אַזאַ איילעניש.
אוי, ענגלענדער, ענגלענדער!
אַזוי לאַנג ווי דער ענגלענדער וועט נישט אַרויסמאַכען א פּאָליטיק ־ קורס ביי אונזערע קונדס־פּאָליטיקער, וועט די ענגלישע פּאָליטיק אַביסעל אונ־טערהינקען.
דערווייל איז אונזער עצה: ענגלענדער! ציה דיך אַרויס פון ארץ־ישראל מיט דיין לעגיסלאַטיווען ראַט. יודען וועלען דאָרט אַרבייטען, בויען, שאַפען — שטער נישט.
מיט דיין פּאָליטיק ציה דיך קיין אַביסיניען.
הער אָנ׳עצה פון „קונדס"־פּאָליטיקער.

אויף דער לינקער זייט

פּרעסע ־ ידיעות מיט א פּירוש

פון בעניעלע זאַלץ

אין לאָנדאָן איז אויף א פערזאַמלונג פון גייסט־ליכע און בישאָפען, אָנגענומען געוואָרען א שאַרפע פּראָטעסט ־ רעזאָלוציע געגען די „גירענפּערטער רעזוצען".
זאָגט דער „קונדס", אַז דאָס וועט גאָרנישט העלפען, ווייל אין דייטשלאַנד האַלט מען נישט פון מושה—אַף, נאָר פון בושה—אָפּ.

* * *

אין ארץ ־ ישראל האַלטען די שייכען אין איין פּעשווערן די יודען אין איינשמוגלען גע־וועהר.
ס׳איז א בלבול, ווייל ווי ס׳האָט זיך אַרויסגע־וויזען, האָבען דערצו די שייכען א שייכות.

* * *

אויפן אָרט פון אָפּטרעטענדיגען טש עכישען פּרע־זידענט מאַסאַריק, איז בעשטימט געוואָרען בענעש.
דער „קונדס" האַלט, אַז אויף דעם דאָזיגען אמט איז ער טאַקע דער אמת׳ער בן־איש.

פאַר „מלוכה-פּעראַט"

פּסק ־ דין פון איטאַליענישען געריכט

רוים, (ספּ. צום „קונדס") אַנאיטאַליענישער בירגער האָט אָפּגעגאָסען זיין שוויגער דאָס פּנים מיט בענזין. דאָס געריכט האָט איהם דערפאַר פער׳משפּט אויף לעבענסלענגליכע תפיסה.
אין די מאָטיווען ווערט געזאָגט:
„דאָס געריכט האַלט, אַז דער פערברעכער האָט צו זיין פערטיידיגונג בענוצט אַנ׳אַרטיקעל, וואָס איז וויכטיג צו דער פערטיידיגונג פון פאַטערלאַנד".

דער הינטישער שלום

פּאַבעל פון א. איטקינד

אין א שעה א פרייע,
האָבען צוויי הינט ־ הינט געטריי,
וועגען זייערע ליידען און פרייד,
גענומען זיך אַביסעל דורכריידען,
זייענדיג גוט זאַט,
זענען זיי געלעגען מיט שטאַט,
געוואַרימט זיך קעגען דער זון.
וואָס וועט פּאַרט זיין דערפון?
וואָס ביי אונז געהט נישט אַריבער קיין מינוט,
מיר זאָלען זיך נישט בייסען ביז בלוט,
צי וואָס זאָלען מיר זיך שלאָגען?
ווען מיר האָבען זיך נישט צו בעקלאָגען,
אונזער ווירט בעזאָרגט אונז אַזוי וואויל,
פּרוביען מיר זיין צוויי קערפּערס מיט איין זעל,
א סוף מוז עס נעהמען!
געגאַנג צו גריזשען זיך, נענגוג זיך צו קלעמען,
אויב אַזוי וועל איך דיר זאָגען: אָט וואָס,
גיב דיין לאַפּע אַהער,
און ביי דיין הינטישע עהרע שווער,
א ריכטיגען עהרענהאַפטיגען שלום שליסען,
און מיט אַנ׳אָרענטליכען ריינעם געוויסען,
וועל איך ביי מיין הינטישע הייליגקייט שווערען
דעם הייליגען שלום נישט צוצושטערען
און די הינט ליבען און קושען זיך ווי א פער־ליבטע פּאָר,
איינער רופט דעם צווייטען, מיין מלאך מיין אמאָר
מיין לעבען, איך בין דיין, דו ביסט מיין,
פּלוצלונג האָט די קעכין זיי צוגעוואָרפען א ביין
דאָ האָט „אמאָר" און „ענגעל" פערגעסען אויפן שטעל,
זייער פייערדיגע ליבע, וואָס האָט געברענט אַזוי העל,
מיט די שאַרפע ציין איינער אין צווייטען זיך איינגעביסען,
און שטיקער פלייש איינער פון צווייטען געפליקט
ביז ביידע געוואָרען זענען דערשטיקט.

הנמשל:

פון אַלע מדינות האָבען מענשען קלוגע,
געשאַפען א פעלקער־ליגע,
זייער מאָטאָ: אויס מיט „מלחמה"!
נאָר אַלע זאָלען זיין איין גוף מיט איין נשמה
און מ׳קושט זיך אין די פּיסקעלעך
ס׳איז בפועל ממש, גרולה קישקעלעך
ביז, ביז ס׳איז געקומען דער „וואָלאַך".
און ס׳איז פערטיג דער בראַך
צוליב אַביסיניען דעם פעטען ביין,
וועט מען באַלד זיך בייסען מיט די ציין
צום שלום וועט זיין אַזוי א סוף
ווי ביי די כלבים אויפן הויף.

א „יום=טוב=מתנה"

פון געהרינגען צו מוסאָלינין

אין שייכות מיט דער מעטאַל ־ זאַמלונג אין אי־טאַליען, האָט געהרינג צוגעשיקט צו מוסאָלינין אַלע זיינע מעדאַלען אויסצייכענונגען און אַנדערע צאַצ־קעס.
דערהאַלטענדיג די „סחורה", האָט מוסאָליני אַרויסגעשיקט צו געהרינגען א דאַנקדעפּעשע מיט די ווערטער:
— „האַרציגער פריינד, א דאַנק פאַר דער מתנה. די „פּאַרציע" וועט אונז לאַנגען אויף לאַנגע יאָה־רען".

* * *

— פאַרוואָס פיהרען איצט די איטאַליענער א דורך אַזאַ ענערגישע אייזען־זאַמלונג?
— ווייל זיי מוזען האָבען אייזערנע נערווען, איבערצוהאַלטען די מלחמה מיט די אַביסיניקעס.

מוסאָליני איז נישט קליינליך

ער לייגט צו איין „נול"

דער שעף פון איטאַליענישען גענעראַל ־ שטאַב האָט איבערגעגעבען אין זיין ראַפּאָרט, אַז ביי איינע פון די לעצטע שלאַכטען, זענען געפאַלען 1000 אַבי־סיניער.
דער ראַפּאָרט, וואָס איז געווען שטאַרק איבער־טריבען, איז צוגעשטעלט געוואָרען דעם דוטשע, וועל־כענדיג דעם ראַפּאָרט האָט ער בעמערקט:
— זייט נישט קליינליך, שרייבט, אַז ס׳זענען געפאַלען 10.000. דשאַלעוועט זיי נישט א פּאָר טויזענט טויטע!

חנוכה=געלד

פרוי: מענדעל, וואָס וועסטו מיר געבען חנוכה־געלד?
מאַן: וואָס ווילסטו, מיין אוצר?
פרוי: א פוטער.
מאַן: דו האָסט דאָך איין פוטער.
פרוי: איך דאַרף נאָך איינס, ווייל ס׳וועט היי־יאָהר זיין א שטאַרקער ווינטער.
מאַן: ווער האָט עס דיר געזאָגט?
פרוי: דער קירזשנער.

* * *

— וואָס האָסטו געגעבען דיין פרוי חנוכה־געלד?
— אַנ׳עהרען־וואָרט, אַז איבער א יאָהר חנוכה וועט זי בעקומען חנוכה־געלד.

ער האָט איהם איבער די אויערען

א פריש-אימפּאָרטירטער וויץ פון „דריטען רייך"

אין א בערלינער שולע, האַלט דער לעהרער א לעקציע וועגען דער היטלער ־ איבערקעהרעניש, פרעגט ער איינעם פון די שילער:
— זאָג מיר האַנס, ווי הויך קאָן זיין דער „פיהרער"?
— א מעטער מיט 70 — האָט האַנס געענט־פערט.
— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?
— ווייל מיין פאָפּאַ איז הויך א מעטער מיט 80, און ער זאָגט, אַז ער האָט דעם „פיהרער" שוין איבער די אויערען.

אַב—נעק

מענדעלעס העלדען

אַמאָל און היינט

ווען מענדעלע וואָלט היינט געלעבט, ווען מענ־דעלע וואָלט היינט געלעבט, וואָלט ער געהאַט גרויס נחת פון זיינע העלדען. אי, וואָלט דער „זיידע" גע־האַט נחת פון זיינע פערשווינדלעך!
לאָמיר נעהמען למשל זיין העלד

פישקע דער קרומער

ווי געענדערט דער פישקע האָט זיך. אין זיידענס צייטען, איז ער געווען א קרומער, א צעבראָכענער שאַרבען; היינט איז פישקע שוין נישט מעהר קיין קרומער. ער האָט ברייטע פּלייצעס, מוסקולירטע הענד. מ׳זעהט איהם אויפן רינג מיט באָקס־הענטשקעס. שלאָגט רעקאָרדען און גיט נאָק־אַוטען.
פישקען זעהט איהר היינט אין זאַקאַפּאַנע אין בלויזען שפּאַנצער מיט קורצע הייזלעך, פליהט אויף נאַרטעס איבער בערג און טהאָלען. כאַפּט נישט קיין קאַטאַר, הוסט נישט און ניסט נישט.
פישקע טאַנצט טאַנגאָ, פאָקסטראָט, וואַלץ־אַנ־גלעסקי, פלירטעוועט מיט יונגע ווייבלעך.
פישקע דער קרומער, איז א וועט־לויפער און שלאָגט רעקאָרדען אין לויפען — א גאַנצער לייט איז ער געוואָרען, פישקע דער קרומער, ווען דער זיי־דע וואָלט היינט געלעבט, וואָלט ער איהם זיכער נישט דערקענט.

סענדער די יודענע

סענדער איז שוין וויט נישט קיין יודענע. א העלד איז ער סענדער, וואו זעהט איהר נישט סענ־דערן?
קומט איהר אויף א פערזאַמלונג פון א וואַויל־טעטיגען פעראיין, זיצט סענדער די יודענע פון אויבען־אָן, קלינגט מיטן גלעקעל. טיילט „ווערטער" און האַלט זיך ביים „פּאָזשאָנדעק דזשיענני".
קומט איהר אויף א מיטינג, שטעהט סענדער די יודענע אויף דער סצענע און ספּיטשט פאַרן עולם.
סענדער די יודענע איז א „בעפרייער", א „בעגלי־קער" פון דער „ליידענדער מענשהייט".
סענדער די יודענע פיגורירט אויף קאַנדידאַטען־ליסטעס צום סיים און צום סענאַט. האַלט פּראָגראַם רעדעס. מ׳גיט איהם אָפּ כבוד, ער איז ס׳אויבער־שטע פון שטייסעל.
סענדער די יודענע איז א „פערזאָרגער" פון גע־דריקטען סוחרטום, איז פערטרעטען אין דער האַנ־דעלס ־ קאַמער, פאָהרט אויף אינטערוועניצען און רעדט מיטן מיניסטערס וואַזשני אָסאָבישטשע און „בלוטיגט" נעבעך פאַן יודישען פאָלק.
סענדער די יודענע איז א מאַכער ביי די האַנד־ווערקער. פיהרט פּאָליטיק, האַקט א טשייניק, פיהרט דעם עולם ביי דער נאָז
סענדער די יודינע האַלט אָפּ קאָנפערענצען בלאָזט פון זיך, האַלט זיך שטייף ווי ער וואָלט אַראָפּגעשלינגען א טראַמוואַי.
א גאַנצער לייט איז געוואָרען סענדער די יודענע, ער איז מעהר נישט דער סענדער די יודענע ווי אין „זיידענס" צייטען. אויס יודענע — א מאַנספּער־שוין יאַק שען נאַלעזש. א 100 ־ פּראָצענטאָווי מענשטשיזנע איז ער, אונזער סענדער די יודענע!

אלתר יכנה״ז

אלתר יכנה״ז.
קיין זכר פון אים נישט געבליבען. ער האָט שוין לאַנג געענדערט דעם פּסעוודאָנים, וואָס מיר יפנה״ז און ווען מיר יכנה״ז? ער הייסט שוין היינט וואָי־טשעך קאַנאַרעק. שרייבט „פּאָ פּאָלסקו". איז א סטראַשנע אינטעליגענט. מיט א יודיש וואָרט ווערט ער דערוואָרגען. לעקט דעם פּריץ און זינגט מה יפית.
וויהנאַכט איז ביי איהם א הייליגער יום־טוב און זינגט „זמירות" ביי דער כאָינקע.
זיין ווייב, די יפנה״ז׳אָווע, איז א פּאָסטעמפּאָר־ווע דאַמע, זיצט אין „גראַנד" און רויכערט פּאַפּי־ראָסען, טרינקט „וויבאָראָווע" פון טיי־גלעזער און שפּילט ברידזש.
ווען מענדעלע וואָלט היינט געלעבט און וואָלט ער איצט געזעהן זיין געליבטען אלתר יקנה״ז, וואָלט ער א דערשראָקענער געפרעגט:
„הזאת נעמי"? דאָס איז ער, מיין יפנה״ז׳ל?
אסור צי ער וואָלט איהם דערקענט!

קאַבצאַנסק

ווען מענדעלע וואָלט היינט געלעבט, וואָלט ער זיין קאַבצאַנסק אויך נישט דערקענט.
קאַבצאַנסק איז שוין היינט א פּרך, א מדינה, מיט אַנ „אייראָפּעאישע" קהלה, מיט קאַרטאָטעקעס, מיט א „סאַלאַ פּאָשעדזען", מיט פּרעזעסען, מיט רעפּערענטען, מיט אַנ׳אייגענע קאַסע, וואָס ליידט אויף סוכאָטי.
אין קאַבצאַנסק רעגירט א בייראַט מיט א גאַנ־צען יודישען רעפּרעזענטאַנט.
קאַבצאַנסק האָט אַנ „אָובעזפּיעטשאַלניע", וואָס נעהמט געלד און גיט מכות, שיקט דאָקטוירים צו די פערזיכערטע און פערשרייבען פלעשעלעך מיט „מים מאררים".
קאַבצאַנסק איז געבענשט מיט „קאַמערען". נישט קיין האָלץ־קאַמערען: א האַנדעלס ־ קאַמער מיט א האַנדוועקער ־ קאַמער. האַלט מען אָפּ בעלעמער אסיפות און יודען געבען פּסק.
קאַבצאַנסק האָט אייגענע „אָזשענדעס" מיט אי־גענע סעקוועסטראַטאָרען. מ׳שיקט צו „צעטעלעך" (נאָקאַזען פּלע״ז), מ׳קלעבט „קוויטלעך" און מ׳־נעהמט וואַסער־בענק, קויהלען־קעסטלעך, שענק, טישען, און אַלץ וואָס הייבט זיך אָן מיט אַנ׳אַלף.
קאַבצאַנסק האָט ריזיגע פאַבריקען מיט פייערס לויפען די קאַבצאַנסקער „פּשעמיסלאָווצעס" אַרום זוכען גמילת־חסדים.
קאַבצאַנסק האָט שוין אַנ׳אַספאַלט ־ ברוק, גאַנ־צע נעכט פאָהרען אַרום סמאָלע־מאַשינען און ליר־גען לאַטעס.
קאַבצאַנסק האָט פּאָמניקעס, מ׳שטעלט „פּאָמ־ניקעס" נאָך די געשעפטען, נאָך די יודישע פּרנסות — קאַבצאַנסק בויט זיך!
ווען מענדעלע וואָלט היינט געלעבט, וואָלט ער זיכער זיין קאַבצאַנסק נישט דערקענט.

די קליאַטשע

דערפאַר וואָלט ער פון דער קליאַטשע געהאַט גרויס נחת. ווייל די קליאַטשע איז די זעלבע ווי אין מענדעלעס צייטען. אויף א האָר נישט אַנדערש. די קליאַטשע איז די זעלבע, און די וואָס רייטען אויף איהר, זענען אויך די זעלבע פּשוינדלעך, די זעלבע דאַרמאָיעדניקעס, די זעלבע פּאַסקודניאַקעס פון אַ־מאָל.
ווען מענדעלע זעהט די היינטיגע קליאַטשע, וואָלט ער געזאָגט:
טייערע קליאַטשע, דו בליבסט אייביג יונג, א פערד ביזטו געווען און א פערד וועסטו בלייבען.

נראַף קאַלי.

מענדעלע מוכר ספרים

הונדערט יאָהר שוין, זינט דער זיידע
איז געקומען אויף דער וועלט.
— נחמן מייזעל, זלמן רייזען
האָבען דאָס שוין פעסטגעשטעלט...

פעסטגעשטעלט איז אויך געוואָרען
אַז מענדעלע — ער האָט טאַלאַנט
פון מיין חבר אַבּעזשאַנעק
וואָס ער איז דער וועלט בעקאַנט...

און אַפילו איך גראַף קאַלי
בין זיך מודה אָהן אַ שיער,
אַז מענדעלע — ער איז אַ דיכטער
כמעט ערגער נישט פון מיר...

לאַנג געשטאָרבען איז דער זיידע
נאָר זיין נאָמען פינקעלט, שיינט
און זיין „פישקעלע דער קרומער"
לעבט רבותי... לעבט ביז היינט...

נישט אין טונעיאַדעווקע
אין קאַבצאַנסק, אין גלופּסק אַפילו
כ׳האָב נישט לאַנג איהם דאָ געטראָפען
אין דער יודישער קהלה...

אויך די אויסגעדאַרטע „קליאַטשע"
לעבט נאָך פון די אַלטע צייטען.
ווער ס׳האָט עלענבויגענס, חוצפה,
יענער לאָזט זיך אויף איהר רייטען...

אָט די „מענשעלעך די קליינע"
מיט די אויסגעפּוצטע שטיוועל...
וואָס פון זייער כלל׳שע אַרבייט
געהט אַ פאַרע און אַנ׳איבעל....

יאָ, עס לעבען די „תקיפים"
דער „בעל־טאַקסע" פון אַמאָל
אויף די אַלערליי טריבונעס
קענט איהר הערען זייער קול...